

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ & ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Ι: «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ»

Δ.Π.Μ.Σ.
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

«ΤΕΧΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ –ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2016

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ & ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Ι: «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ»

Δ.Π.Μ.Σ.
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

«ΤΕΧΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ –ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2016

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ & ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Ε ΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Ι: «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ»

Δ.Π.Μ.Σ.
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

«ΤΕΧΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

Εξεταστική Επιτροπή

Κωνσταντίνος Τσιμπούκας – Καθηγητής

Ελένη Τσαντίλη – Καθηγήτρια

Πάυλος Καρανικόλας – Επίκουρος Καθηγητής

ΑΘΗΝΑ 2016

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η διπλωματική εργασία που αναπτύσσεται στις επόμενες σελίδες πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια των σπουδών μου στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, «Επιχειρηματικότητα και Συμβουλευτική στην Αγροτική Ανάπτυξη» και για το έτος 2016.

Η επιλογή του θέματος της μελέτης έγινε σε συνεργασία με τον κ. Παύλο Καρανικόλα, Επίκουρο καθηγητή του Εργαστηρίου Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος ανέλαβε και την επίβλεψη της. Θα ήθελα να τον ευχαριστήσω ιδιαίτερα, τόσο για την πολύτιμη βοήθεια, την ουσιαστική καθοδήγηση και την άριστη συνεργασία που αναπτύξαμε, όσο και για την αμεσότητα και τις καίριες επισημάνσεις του, στοιχεία που έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην εκπόνηση της διπλωματικής διατριβής.

Ευχαριστίες θα ήθελα επίσης να εκφράσω στον Καθηγητή κ. Κωνσταντίνο Τσιμπούκα, πρώην Πρόεδρο του ΔΠΜΣ «Επιχειρηματικότητα και Συμβουλευτική στην Αγροτική Ανάπτυξη», Διευθυντή του Εργαστηρίου Διοίκησης (Μάνατζμεντ) Γεωργικών Επιχειρήσεων και Εκμεταλλεύσεων για την βοήθεια που μου προσέφερε τόσο κατά τη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας, όσο και σε ερωτηματικά που προέκυψαν κατά την συγγραφή της μελέτης και σχετίζονται με τα αντικείμενα που διδάσκει καθώς και για την συμμετοχή του στην τριμελή εξεταστική επιτροπή μαζί με την κ. Ελένη Τσαντίλη, Καθηγήτρια στο Εργαστήριο Δενδροκομίας του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών και Διευθύντρια του τομέα Δενδροκομίας – Αμπελουργίας. Την κα Ελένη Τσαντίλη θα ήθελα να την ευχαριστήσω για τις συμβουλευτικές οδηγίες που μου έδωσε πάνω σε θέματα ειδικής δενδροκομίας και για τις προτάσεις της, όσον αφορά την επιστημονική βιβλιογραφία.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον κ. Ελευθέριο Νέλλα, ο οποίος ανήκει στο Ειδικό Εργαστηριακό και Διδακτικό Προσωπικό του Εργαστηρίου Διοίκησης (Μάνατζμεντ) Γεωργικών Επιχειρήσεων και Εκμεταλλεύσεων για την πολύτιμη βοήθεια που μας προσέφερε στην διαδικασία επιλογής του δείγματος και στην μεθοδολογία της επιτόπιας έρευνας που εφαρμόστηκε κατά την διαδικασία των συνεντεύξεων και στην καταγραφή των πρωτογενών στοιχείων.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διαχειριστές της Ομάδας Παραγωγών ΑΣΕΔΙ και του Αγροτικού Συνεταιρισμού ΔΙΑΣ Ηλείας Τραγανού για την αποδοχή τους και την οργάνωση των συνεντεύξεων καθώς και όλους τους παραγωγούς εσπεριδοειδών, μεμονωμένους και μη, που έλαβαν μέρος στη παροχή πρωτογενών στοιχείων και που χωρίς αυτούς η έρευνα δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η τεχνικοοικονομική ανάλυση ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος γεωργικών εκμεταλλεύσεων εσπεριδοειδών και ειδικότερα της καλλιέργειας πορτοκαλιών στο Νομό Ηλείας, η λεπτομερής σύγκριση των οικονομικών δεικτών για την παροχή στοχευμένων συμβουλών καθώς και η διερεύνηση των προοπτικών του κλάδου εσπεριδοειδών για το συγκεκριμένο Νομό σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας.

Η αύξηση του ανταγωνισμού τόσο από χώρες της ΕΕ, όσο και από τρίτες χώρες καθώς επίσης και η κοινωνικοοικονομική κρίση που βιώνουμε τα τελευταία χρόνια έχουν συμπιέσει το κέρδος των γεωργικών επιχειρήσεων σε επίπεδο που οι γεωτεχνικές συμβουλές κρίνονται επιβεβλημένες για τη μείωση των δαπανών, την αύξηση τόσο των αποδόσεων όσο και της ποιότητας και συνεπώς τη σωστή διαχείριση των συντελεστών παραγωγής, με σκοπό την ορθή λήψη αποφάσεων και την εξατομικευμένη αντιμετώπιση τεχνικοοικονομικών προβλημάτων. Η βελτίωση του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος και της αποδοτικότητας των κεφαλαίων αποτελεί απώτερο στόχο της συγκεκριμένης μελέτης για τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη τόσο των μεγάλων όσο και των μικρών εκμεταλλεύσεων σε ένα νομό που παρουσιάζει διαρθρωτικά προβλήματα πρωτογενούς φύσεως, αλλά και έλλειψη υποδομών όσον αφορά την εύκολη και άμεση εξαγωγή και μετακίνηση των νωπών προϊόντων.

Για τη επίτευξη του ως άνω σκοπού, προηγήθηκε η κατά το δυνατόν λεπτομερέστερη επιτόπια έρευνα με τη βοήθεια ερωτηματολογίου, στην ευρύτερη περιοχή του Νομού με έμφαση στις κοινότητες που παραδοσιακά καλλιεργούν εσπεριδοειδή και συγκεκριμένα πορτοκάλια σε μεγάλη έκταση. Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο Αυγούστου – Οκτωβρίου 2016 και περιλάμβανε συνεντεύξεις με αντιπροσωπευτικό δείγμα πενήντα έξι εσπεριδοκαλλιεργητών. Από το δείγμα που αναλύθηκε, οι δέκα επτά καλλιεργητές ανήκαν στην Οργάνωση εσπεριδοπαραγωγών ΑΣΕΔΙ, οι δέκα εννιά ανήκαν στον Αγροτικό Συνεταιρισμό ΔΙΑΣ Τραγανού Ηλείας και οι υπόλοιποι είκοσι καλλιεργητές ήταν μεμονωμένοι παραγωγοί που δεν ανήκαν σε συλλογικό φορέα. Ο απώτερος σκοπός της έρευνας ήταν η συγκέντρωση στοιχείων για τα κυριότερα διαρθρωτικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, τα οποία μετά από ενδελεχή ανάλυση βοηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για την ανάπτυξη του κλάδου των εσπεριδοειδών στο νομό.

Λέξεις κλειδιά: οικονομικά αποτελέσματα, βιωσιμότητα, καλλιέργεια πορτοκαλιών, προοπτικές ανάπτυξης

ABSTRACT

“ Techno-economic analysis and development prospects of citrus crops in the Regional Department of Ilia”.

The aim of this thesis is to present a techno-economic analysis of agricultural citrus farm growers sample, in the County of Ilia and the detailed comparison of economic indicators in order to provide targeted advice and the display of the citrus development perspectives for the specified area.

Increased competition, both from EU countries and third countries as well as the socio-economic crisis that we experience in recent years, has decreased dramatically farm profit so that agronomic advice is considered a necessary condition for the reduction of costs, the increase of yields and upgrading of quality therefore stands for the proper management of inputs in order to make sound decisions and tailor made treatment of economotechnical problems. The improvement of the agricultural family income and capital efficiency is the ultimate goal of this study for the establishment and the development of both large and small farms in a province that presents structural primary problems and lack of infrastructure for easy and direct export or trading of fresh production.

To achieve the above goal, we preceded, as far as possible, in a detailed fieldwork with the help of a questionnaire, in the wider area of the county and we focused on communities that traditionally and extensively grow citrus and in particular orange fruits. The fieldwork was carried out during the period August - October 2016 and included interviews with a representative sample of fifty-six citrus growers. From the sample analyzed, the seventeen growers belonged to the Producer Organisation of citrus growers named ASEDI, nineteen belonged to the Agricultural Cooperative which name is DIAS Traganou Ilias and the remaining twenty growers was single producers not belonging to a group. The ultimate aim of the research was to gather information on the main structural and economic characteristics of farms, which after a thorough analysis help us to create conclusions on the development of the citrus industry in the exact Province.

Key words : farm economic performance, financial viability, orange cultivation, growth prospects

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑ	ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία
Δ.Α.Ο.Κ.	Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής
Α.Σ.	Αγροτικός Συνεταιρισμός
Α.Ε	Ανώνυμη Εταιρία
Ο.Ε	Ομόρρυθμη Εταιρία
Μ.Ε.Ν.Ο.	Μητρώο Εμπόρων Νωπών Οπωροκηπευτικών
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Π.Ε.	Περιφερειακή Ενότητα
Α.Σ.Ε.Δ.Ι	Αγροτικός Συνεταιρισμός Εσπεριδοποαραγωγών Δήμου Ιαρδάνου
ΑΠΑ	Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία
ΕΛ.Γ.Α.	οργανισμός Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων
ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.	Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών
Ο.Σ.Δ.Ε.	Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου
ΧΓΕ	Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση
ΣΤΡ	Στρέμματα
Μ.Α.Ε.	Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας
Φ.Ε.Κ.	Φύλλα Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
Γ.Ε	Γεωργική Εκμετάλλευση
Φ.Π.Α	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΜΕΚ	Μέσο Επενδυμένο Κεφάλαιο
Ο.Γ.Α.	Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων
ΓΟΕ	Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα
ΣΟΕ	Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα
ΕΟΕ	Εξωγεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα
ΔΑΚ	Δείκτης Αποδοτικότητας Κεφαλαίων
ΔΒ	Δείκτης Βιωσιμότητας
Κ.Α.Π.	Κοινή Αγροτική Πολιτική
Π.Α.Α.	Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης
Κ.Υ.Α	Κοινή Υπουργική Απόφαση
Ε.Υ.Δ.	Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1- ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ.....	19
1.1 Ο ρόλος του πρωτογενή τομέα στο Νομό Ηλείας. Διάρθρωση και δομές.....	19
1.2 Στοιχεία του κλάδου των εσπεριδοειδών στο Νομό Ηλείας.....	24
1.3 Στοιχεία δευτερογενούς τομέα, εμπορίας και εξαγωγών.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 - ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	39
2.1 Η Μεθοδολογία της Έρευνας	39
2.2 Διαδικασία Επιλογής του Δείγματος	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3- ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΈΡΕΥΝΑΣ	44
3.1 Διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων	44
3.2 Ετήσια Ανθρώπινη Απασχόληση.....	46
3.3 Ακαθάριστη Πρόσοδος Εκμεταλλεύσεων.....	48
3.4 Παραγωγικές δαπάνες	50
3.4.1 Μεταβλητές Δαπάνες.....	51
3.4.2 Σταθερές Δαπάνες	53
3.4.3 Εμφανείς Δαπάνες.....	56
3.4.4. Τεκμαρτές Δαπάνες	59
3.4.5 Σύνθεση Δαπανών	62
3.5 Ακαθάριστο κέρδος.....	65
3.6 Κόστος Παραγωγής.....	66
3.7 Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα.....	68
3.8 Δείκτες Αποδοτικότητας και Βιωσιμότητας.....	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4– ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΜΕΜΟΝΟΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ.....	76
4.1 Διαρθρωτικά στοιχεία εκμεταλλεύσεων ανά ομάδα παραγωγών.....	76
4.2 Ανάλυση οικονομικών αποτελεσμάτων κατά ομάδες.....	78
4.3 Παραγωγή, διάρθρωση και δίκτυα εμπορίας συνεταιρισμών.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5- ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6– ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	102
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	111

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1.- Ποσοστιαία (%) κατανομή της ΑΠΑ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο νομό Ηλείας (2005-2010).....	19
Διάγραμμα 1.2.- Αρδευόμενες εκτάσεις ανά κατηγορία σε σχέση με το σύνολο της χώρας (%).....	20
Διάγραμμα 1.3.- Ιδιοκτησιακό καθεστώς Νομού Ηλείας σε σχέση με το αντίστοιχο της Χώρας (%).....	22
Διάγραμμα 1.4. Μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης στο Νομό Ηλείας.....	23
Διάγραμμα 1.5. Συμμετοχή Μέτρων ΠΑΑ στο Νομό Ηλείας	23
Διάγραμμα 1.6.- Συμμετοχή εκτάσεων εσπεριδοειδών στο σύνολο του Νομού Ηλείας (%).....	24
Διάγραμμα 1.7.- Εκτάσεις εσπεριδοειδών (στρ.) ανά κλάδο στο σύνολο του Νομού.....	25
Διάγραμμα 1.8.- Εκτάσεις συνεχών κανονικών δένδρων (στρ.) εσπεριδοειδών ανά Νομό.....	26
Διάγραμμα 1.9.- Παραγωγή (tn) για τα κυριότερα εσπεριδοειδή ανά νομό	26
Διάγραμμα 1.10.- Εκτάσεις πορτοκαλιών (στρ.) Νομού και Ελλάδος 2003-2013.....	27
Διάγραμμα 1.11.- Εκτάσεις Λεμονιών (στρ.) Νομού και Ελλάδος 2003-2013.....	28
Διάγραμμα 1.12.- Εκτάσεις Μανταρινιών (στρ.) Νομού και Ελλάδος 2003-2013.....	28
Διάγραμμα 1.13.- Παραγωγή σε tn ανά δενδροκαλλιέργεια για το Νομό Ηλείας (2012).....	29
Διάγραμμα 1.14.- Εξαγωγές πορτοκαλιών (tn) από τους κυριότερους εμπόρους σε σχέση με τους βιοκαλλιεργητές.....	31
Διάγραμμα 1.15.- Εξαγωγές πορτοκαλιών (tn) ανά χώρα αποστολών (2015).....	32
Διάγραμμα 1.16.- Εξαγωγές Μανταρινιών (tn) ανά χώρα αποστολής (2015).....	33
Διάγραμμα 1.17.- Εξαγωγίμο προϊόν λεμονιού σε tn για τα έτη 2015 και 2016.....	34

Διάγραμμα 1.18-: Χρονοσειρά Εξαγωγών και Εισαγωγών Λεμονιών (τόνοι) 2014-2016.....	35
Διάγραμμα 1.19-: Χρονοσειρά εξαγωγών(tn) νωπών προϊόντων από το νομό (2010-2016).....	36
Διάγραμμα 1.20 -: Εξαγωγές νωπών πορτοκαλιών ανά Νομό (%).....	38
Διάγραμμα 3.1 -: Σύνθεση δαπανών (€/στρ.) γεωργικής εκμετάλλευσης για το σύνολο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.....	63
Διάγραμμα 3.2-: Σύνθεση δαπανών (€/στρ.) γεωργικής εκμετάλλευσης για τους πορτοκαλεώνες του δείγματος.....	65
Διάγραμμα 3.3-: Διασπορά Οικονομικής Βιωσιμότητας Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων.....	74
Διάγραμμα 3.4-: Μέσο Επενδεδυμένο Κεφάλαιο (€) για το σύνολο των καλλιεργειών.....	75
Διάγραμμα 3.5-: Μέσο Επενδεδυμένο Κεφάλαιο (€) για την καλλιέργεια πορτοκαλιών.....	75
Διάγραμμα 4.1- : Σύνθεση παραγωγικών δαπανών (€/στρ.) ανά ομάδα παραγωγών...	80
Διάγραμμα 4.2-: Διαρθρωτικά στοιχεία καλλιεργειών και παραγωγή πορτοκαλιών....	84
Διάγραμμα 4.3-: Δομή αγοράς εσπεριδοειδών των συνεταιρισμών που μελετήθηκαν...	84
Διάγραμμα 5.1-: Χάρτης Επισκεψιμότητας Αρχαιολογικών Χώρων και Ελληνικών Μουσείων.....	97

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1.: Κατανομή των εκμεταλλεύσεων σε ομάδες με βάση τη Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση.....	42
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.2. : Αριθμός παραγωγών του τελικού δείγματος ανά ομάδα.....	43
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.1.: Διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων για το σύνολο των καλλιεργειών.....	44
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.2.: Διαρθρωτικά στοιχεία Πορτοκαλεώνων Εκμεταλλεύσεων	45
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2.1.: Ανθρώπινη απασχόληση εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2.2.: Οικογενειακή απασχόληση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3.1.: Σύνθεση Ακαθάριστης προσόδου (Καλλιέργεια πορτοκαλιών).....	49
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.1.1.: Μεταβλητές Δαπάνες (€) για το σύνολο των καλλιεργειών.....	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.1.2.: Μεταβλητές Δαπάνες (€)/στρ. για το σύνολο των καλλιεργειών.....	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.1.3: Μεταβλητές Δαπάνες (%) ανά στρέμμα (σύνολο των καλλιεργειών).....	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.1.4: Μεταβλητές Δαπάνες (€)/στρ. ανά Ομάδα εκμεταλλεύσεων για την καλλιέργεια πορτοκαλιών.....	52
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.1.5: Συμμετοχή μεταβλητών δαπανών (€)/στρ.(%) για την καλλιέργεια πορτοκαλιών.....	52
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.2.1: Σταθερές Δαπάνες ανά εκμετάλλευση για το σύνολο των καλλιεργειών (€).....	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.2.2: Σταθερές δαπάνες(€) ανά στρέμμα ανά εκμετάλλευση για το σύνολο των καλλιεργειών.....	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.2.3: Σταθερές δαπάνες(€)/στρ. ανά εκμετάλλευση % για το σύνολο των καλλιεργειών.....	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.2.4: Σταθερές δαπάνες (€) ανά στρέμμα καλλιεργειας πορτοκαλιών.....	55
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.2.5: Σταθερές δαπάνες ανά στρέμμα (%) καλλιεργειας πορτοκαλιών.....	56

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.1: Εμφανείς δαπάνες €/στρ. ανά εκμετάλλευση για το σύνολο καλλιεργειών	57
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.2: Συμμετοχή εμφανών δαπανών (%) για το σύνολο των καλλιεργειών	58
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.3: Εμφανείς δαπάνες (€)/στρ. ανά εκμετάλλευση για την καλλιέργεια πορτοκαλιών.....	59
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.4: Συμμετοχή εμφανών δαπανών (%) για την καλλιέργεια πορτοκαλιών.....	59
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.1: Τεκμαρτές δαπάνες (€)/στρ. για το σύνολο των καλλιεργειών των γ.ε.....	60
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.2: Συμμετοχή τεκμαρτών δαπανών ανά στρέμμα (%) για το σύνολο των καλλιεργειών των γ.ε.....	60
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.3: Τεκμαρτές δαπάνες (€)/στρ. για την καλλιέργεια πορτοκαλιών.....	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.4: Συμμετοχή τεκμαρτών δαπανών ανά στρέμμα (%) για το σύνολο των καλλιεργειών πορτοκαλιών.....	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.5.1: Σύνθεση Δαπανών/εκμετάλλευση για το σύνολο των καλλιεργειών.....	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.5.2: Σύνθεση Δαπανών / καλλιέργεια πορτοκαλιών.....	64
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5.1: Ακαθάριστο κέρδος χωρίς επιδοτήσεις (€).....	66
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6.1: Κόστος παραγωγής (€/κιλό) και (€/κιλό/στρ.) για τους βασικούς κλάδους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.....	67
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6.2: Κόστος παραγωγής πορτοκαλιών (€/κιλό).....	68
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7.1: Γεωργικό εισόδημα (€/στρ.) και Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα (€/στρ).....	69
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7.2 : Συνολικό οικογενειακό εισόδημα ανά γεωργική εκμετάλλευση (€) και συμμετοχή Γεωργικού, Εξωγεωργικού εισοδήματος (%).....	69
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7.3: Σύνθεση γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος και συμμετοχή επιδοτήσεων ως προς το ΓΟΕ.....	70
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8.1: Δείκτης Αποδοτικότητας κεφαλαίων και Δείκτης Βιωσιμότητας (%).....	71
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8.2: Οικονομική Βιωσιμότητα Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων.....	72
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8.3: Οικονομική βιωσιμότητα γεωργικών εκμεταλλεύσεων δείγματος μελέτης.....	73

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.: Πίνακας Ταξινόμησης (2 ^{ης}) Ανάλυσης.....	76
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.1.: Διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων για το σύνολο των καλλιεργειών.....	76
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.2.: Διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων πορτοκαλεώνων.....	77
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.1.: Ακαθάριστη πρόσοδος (Καλλιέργεια πορτοκαλιών).....	79
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.2.: Σύνθεση Ακαθαρίστου κέρδους χωρίς επιδοτήσεις.....	80
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.3.: Κόστος παραγωγής πορτοκαλιών (€/κιλό) και Μέση Παραγωγή (κιλά/στρ.).....	81
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.4.: Σύνθεση συνολικού οικογενειακού εισοδήματος (€) Γεωργικό και Εξωγεωργικό εισόδημα (%).....	82
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1.: Σύνθεση Δαπανών (€/στρ.) (καλλιέργεια πορτοκαλιών) 1 ^{ης} Ανάλυσης.....	86
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.: Σύνθεση Δαπανών (€/στρ.) (καλλιέργεια πορτοκαλιών) 2 ^{ης} Ανάλυσης.....	86

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η αναζήτηση τεχνικοοικονομικών βελτιώσεων που αφορούν τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις των εσπεριδοειδών του Νομού Ηλείας, οι οποίες μας βοηθούν να δώσουμε κάποιες προοπτικές ανάπτυξης του κλάδου σε επίπεδο νομού. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα κατά τους μήνες Αύγουστο έως τις αρχές Οκτώβρη του 2016 σε κοινότητες του Νομού Ηλείας και με τη βοήθεια ερωτηματολογίου συλλέχθηκαν στοιχεία από αντιπροσωπευτικό δείγμα παραγωγών. Τα στοιχεία αυτά αναλύθηκαν με τη βοήθεια των αρχών της Οργάνωσης και Διαχείρισης των Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων και της Γεωργικής Λογιστικής, με αποτέλεσμα να εξαχθούν συμπεράσματα για τη βελτίωση των παραγωγικών τεχνικών και την ορθότερη οργάνωση των συντελεστών παραγωγής που σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση διαφόρων πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει η περιοχή της Ηλείας μπορούν να συντελέσουν στην ανάπτυξη του κλάδου.

Πιο συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 1 αναλύεται η οικονομική διάρθρωση του νομού στους διάφορους τομείς οικονομίας, με έμφαση στον πρωτογενή τομέα και παρατίθενται στοιχεία για τα κυριότερα εσπεριδοειδή που παράγει ο νομός διαχρονικά, ενώ επίσης αναλύονται και παρουσιάζονται στοιχεία εξαγωγών και εμπορίου από το Μητρώο Εμπόρων Νωπών Οπωροκηπευτικών.

Συνεχίζοντας, στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διαδικασία επιλογής του δείγματος των εκμεταλλεύσεων που αναλύθηκαν και οι οποίες για τον σκοπό αυτό διαχωρίστηκαν σε τρεις ομάδες, ανάλογα με την συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση που εκμεταλλεύονται και αναλύονται τα στοιχεία τόσο για το σύνολο των καλλιεργειών των εκμεταλλεύσεων, όσο και ειδικότερα για την καλλιέργεια των πορτοκαλιών. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αφορούν τα κυριότερα χαρακτηριστικά των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, όπως η έκταση της γεωργικής γης, η ανθρώπινη και ξένη γεωργική απασχόληση εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης και τα οικονομικά αποτελέσματα των γ.ε με κυριότερα την ακαθάριστη πρόσοδο, το γεωργικό εισόδημα, το κέρδος, την βιωσιμότητα καθώς και την σύνθεση των παραγωγικών δαπανών και την απεικόνισή τους με πολλαπλούς τρόπους.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανάλυση των διαρθρωτικών και τεχνικοοικονομικών αποτελεσμάτων των ομάδων παραγωγών. Για το σκοπό αυτό οι εκμεταλλεύσεις που στην προηγούμενη ανάλυση ταξινομήθηκαν σε σχέση με την έκταση, στην δεύτερη ανάλυση ταξινομούνται ανάλογα σε πιο συνεταιρισμό ανήκουν ενώ οι μεμονωμένοι παραγωγοί αποτελούν μια ξεχωριστή ομάδα. Η ανάλυση περιλαμβάνει τα κυριότερα οικονομικά αποτελέσματα για κάθε

ομάδα εκμεταλλεύσεων και μας δίνει τη δυνατότητα εξαγωγής συμπερασμάτων για προοπτικές ανάπτυξης σύμφωνα με τα τεχνικοοικονομικά ευρήματα και την εφαρμογή της αγροτικής πολιτικής που αφορά έμμεσα ή άμεσα τον κλάδο που μελετήσαμε.

Επίσης, στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται τα κυριότερα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει ο νομός Ηλείας και θα βοηθούσαν στην ανάπτυξη του κλάδου και γενικότερα του πρωτογενούς τομέα, αλλά και παθογένειες που υπάρχουν και καθυστερούν τις όποιες προοπτικές στο να εφαρμοστούν.

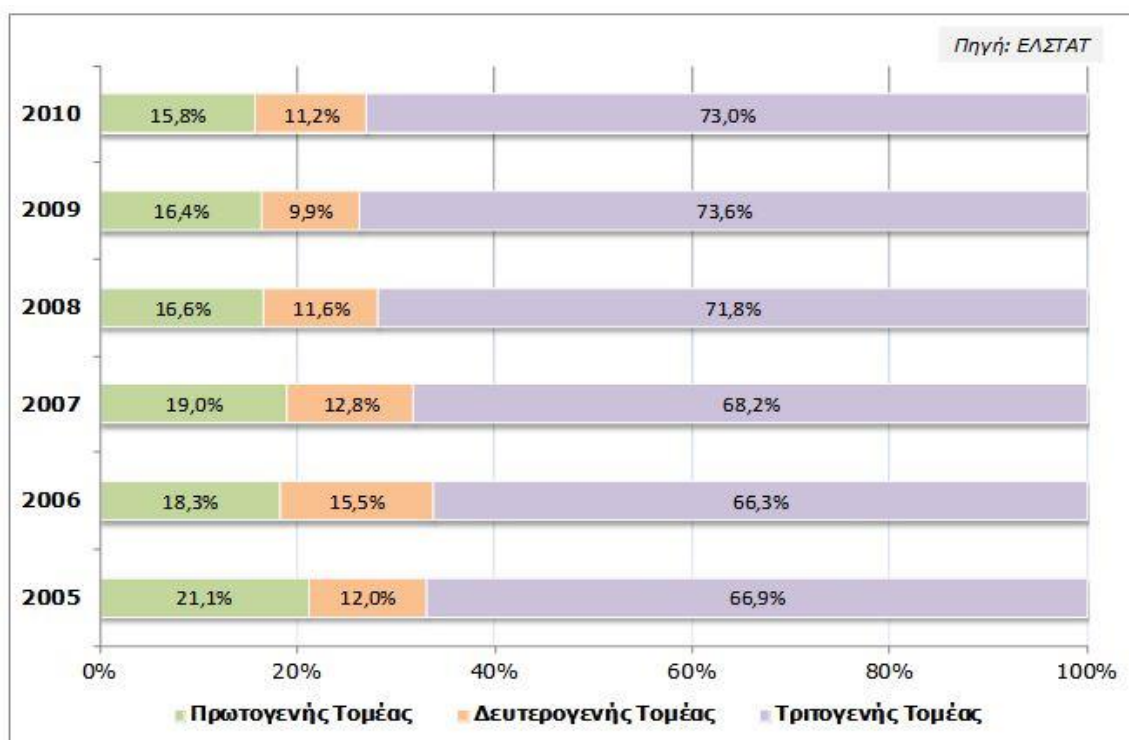
Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο, παρατίθενται τα κυριότερα συμπεράσματα στα οποία οδηγηθήκαμε μετά την ανάλυση και από τα οποία μπορούμε να επέμβουμε συμβουλευτικά τόσο σε επίπεδο εκμετάλλευσης όσο και σε επίπεδο κοινότητας και νομού για την ανάπτυξη του κλάδου και δίνονται κάποιες προτάσεις για έρευνες που θα μπορούσαν να γίνουν στο μέλλον για την επίτευξη του ίδιου σκοπού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΩΝ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ

1.1 Ο ρόλος του πρωτογενή τομέα στο Νομό Ηλείας. Διάρθρωση και δομές

Ο πρωτογενής τομέας έχει ιδιαίτερη σημασία στην οικονομία του Νομού Ηλείας. Αποτελεί σημαντικό πόλο απασχόλησης και οικονομικής δραστηριότητας, αφού απασχολεί μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού. Σύμφωνα με το Επιμελητήριο Ηλείας, η Ηλεία το 2009 κατείχε στη συνολική ΑΠΑ το 18,8% της ΑΠΑ της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος και το 0,86% της συνολικής ΑΠΑ της χώρας, ενώ στον πρωτογενή τομέα κατείχε το 42,4% της ΑΠΑ της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος και το 4,6% της συνολικής ΑΠΑ της χώρας καταλαμβάνοντας την 3^η θέση μεταξύ των νομών της Ελλάδας μετά από τη Λάρισα και την Αττική. Σε ό,τι αφορά τη σύνθεση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) που παράγεται στο νομό, στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 15,8%, στο δευτερογενή το 11,2% και στον τριτογενή τομέα το 73%, όπως δείχνει και το διάγραμμα 1.1

Διάγραμμα 1.1 Ποσοστιαία (%) κατανομή της ΑΠΑ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο νομό Ηλείας (2005-2010)

(DATA RC, 2013)

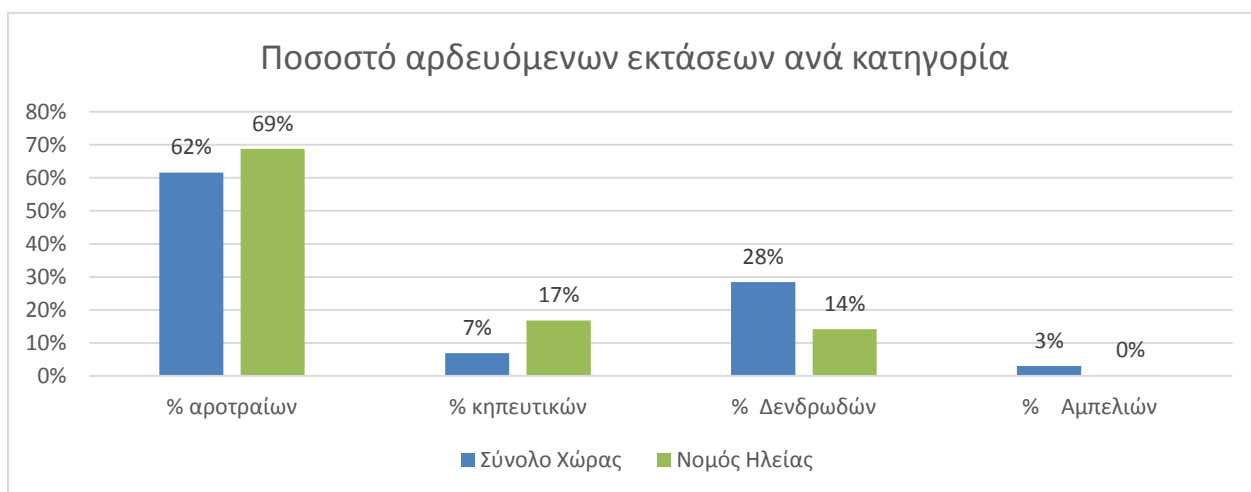
Παρατηρούμε ότι, στην εξεταζόμενη εξαετία σημειώθηκε σημαντική μείωση της συνεισφοράς του πρωτογενή τομέα, με παράλληλη αύξηση της συνεισφοράς του τριτογενή τομέα στο

παραγόμενο προϊόν του νομού, γεγονός που υποδεικνύει τη διαχρονική στροφή της οικονομίας του νομού προς τον τριτογενή τομέα.

Ο νομός Ηλείας διαθέτει ήπιο κλίμα, μεγάλες εύφορες πεδινές εκτάσεις (60% των εδαφών) και διασχίζεται από ποταμούς κατάλληλους για άρδευση, όπως ο Αλφειός και ο Πηνειός που εκβάλλουν στο Ιόνιο πέλαγος, καθιστώντας το νομό από τις πλέον ευνοημένες περιοχές της χώρας για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των αρδευόμενων εκτάσεων σε σχέση με τις συνολικές καταλαμβάνουν οι αροτραίες εκτάσεις, με ποσοστό 69% και έπειτα έρχονται τα κηπευτικά και οι δενδρώδεις καλλιέργειες, με ποσοστά 17% και 14% αντίστοιχα. Στο διάγραμμα 1.2 απεικονίζονται οι ποτιστικές εκτάσεις του νομού σε σχέση με το σύνολο της Ελλάδος, όπου παρατηρούμε ότι οι καλλιέργειες κηπευτικών και οι αροτραίες υπερέχουν, ενώ οι δενδρώδεις και τα αμπέλια υπολείπονται. Το αποτέλεσμα αυτό είναι λογικό εφόσον στο νομό, για τα δενδρώδη, καλλιεργούνται ως επί το πλείστον μη αρδευόμενες ελιές ελαιοποιήσιμες.

Ο πρωτογενής τομέας κατέχει ιδιαίτερη σημασία στην οικονομία της Ηλείας και γι' αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί κατεξοχήν αγροτικός νομός. Αν και τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μια σχετική κάμψη, παραμένει σημαντικός τομέας απασχόλησης και οικονομικής δραστηριότητας. Εμφανίζει, σε μεγάλο βαθμό, τα ίδια προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελληνική γεωργία με τον πολυτεμαχισμένο κλήρο, η μεγαλύτερη όμως συμμετοχή του στην παραγωγή και στο εισόδημα της περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας συντελεί ώστε τα προβλήματα αυτά να είναι οξύτερα για την οικονομία και την κοινωνία της περιοχής (Επιμελητήριο Ηλείας, 2015)

Διάγραμμα 1.2 . Αρδευόμενες εκτάσεις ανά κατηγορία σε σχέση με το σύνολο της χώρας

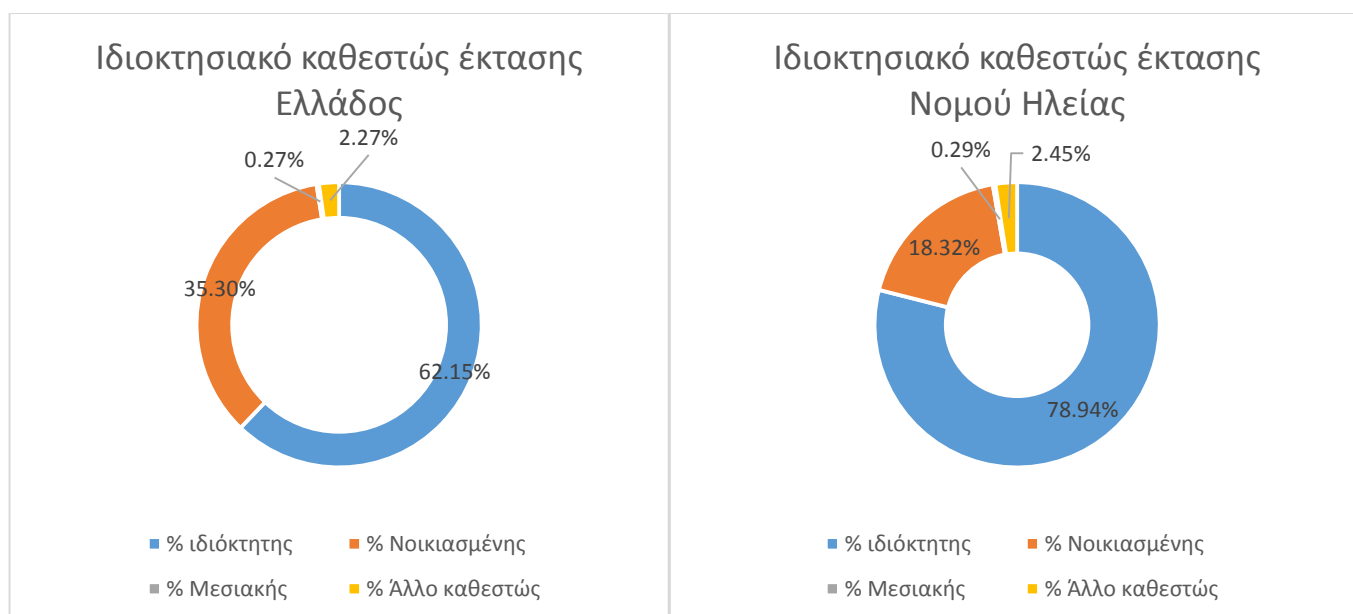
(Επεξεργασμένα στοιχεία από Ελληνική στατιστική υπηρεσία, 2012)

Στην Ηλεία κυριαρχούν οι αροτραίες καλλιέργειες (αραβόσιτος, βαμβάκι, μηδική, σίτος κριθάρι, πατάτα), οι δενδρώδεις καλλιέργειες (ελιές, εσπεριδοειδή), η αμπελοκαλλιέργεια (κυρίως σταφίδα), ενώ πολύ σημαντική είναι και η καλλιέργεια κηπευτικών, υπαίθριων και υπό κάλυψη και της βιομηχανικής τομάτας. Στο νομό παράγεται το 3% της συνολικής γεωργικής παραγωγής της χώρας (η 7^η υψηλότερη συμμετοχή), η έκταση της γεωργικής γης φτάνει στα 1.264.460 στρέμματα (52,6%) του νομού, οι αρδευόμενες εκτάσεις καλύπτουν το 45,4% και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις της το 48,3% της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Έτσι, για την διάρθρωση των καλλιεργειών ο νομός παρουσιάζει σχετική εξειδίκευση σε καλλιέργειες όπως η ντομάτα, η πατάτα και τα εσπεριδοειδή ενώ εκτός από τις παραδοσιακές καλλιέργειες, όπως η ελαιοκαλλιέργεια υπάρχουν επίσης και καλλιέργειες με κηπευτικά, με ιδιαίτερη έμφαση σε δύο κυρίως προϊόντα, τα καρπούζια και τις φράουλες.

Η πεδιάδα της Ηλείας είναι η μεγαλύτερη της νοτιοδυτικής Ελλάδας με τις εύφορες πεδιάδες Αμαλιάδας, Λεχαιών, Μανωλάδας και Ολυμπίας. Είναι η 2^η σε παραγωγή τομάτας με 12% της παραγωγής της χώρας, η 2^η σε παραγωγή πατάτας με 10%, 6^η σε παραγωγή εσπεριδοειδών με 6%, 7^η σε παραγωγή ελαιόλαδου με 4,7% της συνολικής παραγωγής και απασχολούμενους 48.704 περίπου. Στην ευρύτερη περιοχή του νομού υπάρχουν και αξιόλογες βιολογικές καλλιέργειες και οι ενταγμένοι παραγωγοί στο πρόγραμμα της Βιολογικής Γεωργίας με πολυετείς καλλιέργειες (μόνιμες φυτείες) είναι 94 που καταλαμβάνουν περίπου 3.882 στρέμματα και ετήσιες βιολογικές καλλιέργειες με περίπου 295 στρέμματα(Επιμελητήριο, 2015).

Στο νομό Ηλείας δραστηριοποιούνται 28941 γεωργικές εκμεταλλεύσεις με συνολική γεωργική έκταση 922 χιλιάδες στρέμματα, από τα οποία τα 901 χιλιάδες στρέμματα αποτελούν τη χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση, ενώ υπάρχουν 1038 γεωργικές εκμεταλλεύσεις που δεν καλλιεργούν λόγω αγρανάπαυσης, έκταση 12000 στρ. Οι δασικές εκμεταλλεύσεις είναι 35 σε αριθμό και εκμεταλλεύονται κοντά στα 1000 στρέμματα, ενώ υπάρχουν και 12347 λοιπές εκμεταλλεύσεις με 8000 στρ. Όσον αφορά την κατανομή της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης των εκμεταλλεύσεων κατά καθεστώς κατοχής στο νομό η ιδιόκτητη γη καλύπτει το 78,94%, η ενοικιαζόμενη το 18,32%, η μεσιακή το 0,29% και τέλος τα λοιπά καθεστώτα ιδιοκτησίας το 2,14%, όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα 1.3, όπου γίνεται μια σύγκριση με τα καθεστώτα ιδιοκτησίας στο σύνολο της χώρας και στο σύνολο του νομού σύμφωνα με επεξεργασμένα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Διάγραμμα 1.3. Ιδιοκτησιακό καθεστώς Νομού Ηλείας σε σχέση με το αντίστοιχο της Χώρας(%)

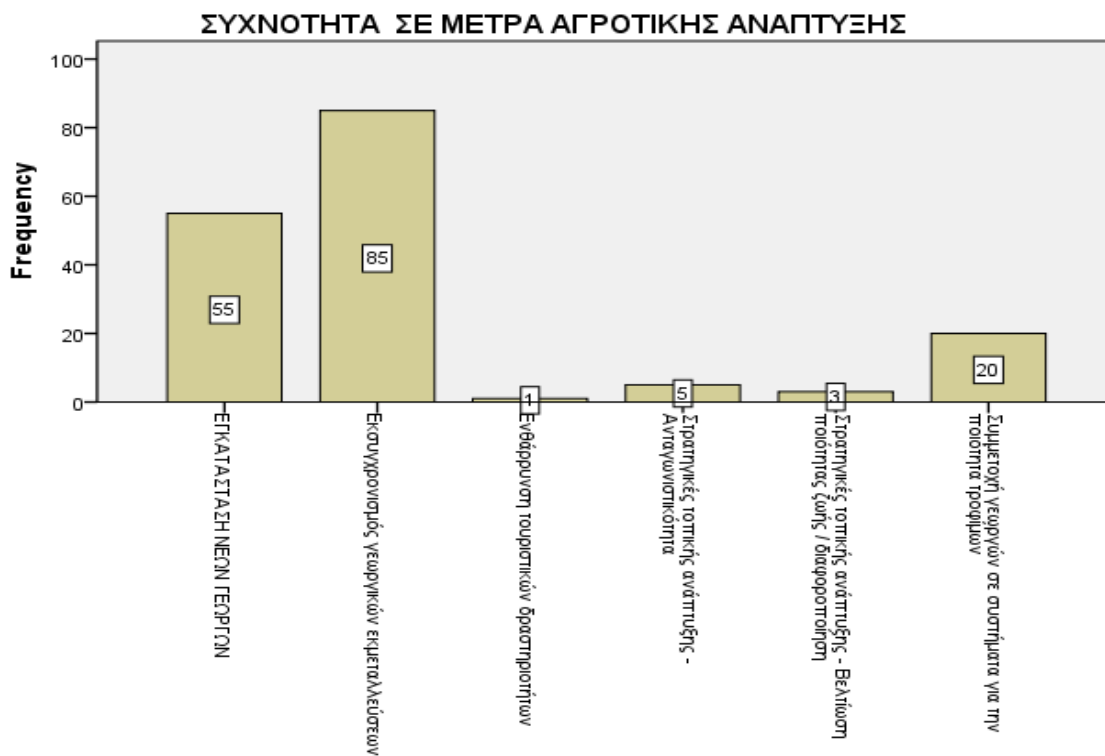
(Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ,2009)

Από τους δακτυλίους των στοιχείων παρατηρούμε ότι η καλλιεργούμενη έκταση στο νομό είναι ιδιόκτητη κατά μεγάλο ποσοστό, 15 ποσοστιαίες μονάδες πιο αυξημένη από την ιδιόκτητη στο σύνολο της χώρας. Επίσης, οι περισσότερες εκμεταλλεύσεις είναι αμιγώς γεωργικές (23452) ενώ ακολουθούν σε αριθμό οι μικτές(7501) και οι αμιγώς κτηνοτροφικές (146) που καλύπτουν 469 χιλιάδες στρέμματα, 450 χιλιάδες και 146 χιλιάδες αντίστοιχα.

Στον πρωτογενή τομέα υπάρχει συμμετοχή σε προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης της περιόδου 2007-2013 για 169 γ.ε, από τα οποία τα πιο δημοφιλή στο νομό είναι τα 'σχέδια βελτίωσης' και το πρόγραμμα 'νέων αγροτών', σύμφωνα με στοιχεία του ΟΠΕΚΕΠΕ που απεικονίζονται στα διαγράμματα 1.4 και 1.5. Στα στοιχεία αυτά δεν συμπεριλαμβάνονται οι προσκλήσεις των προγραμμάτων του έτους 2014. Από τα διαγράμματα παρατηρούμε ότι από το μέτρο 1 χρηματοδοτήθηκαν για την Εγκατάσταση νέων αγροτών (μέτρο 1.12) 55 εκμεταλλεύσεις που καταλαμβάνουν το 32,54% και για τον εκσυγχρονισμό γεωργικών εκμεταλλεύσεων (μέτρο 1.21) χρηματοδοτήθηκαν 85 εκμεταλλεύσεις με ποσοστό 50,03%. Για τον άξονα 3 χρηματοδοτήθηκε μια εκμετάλλευση για την ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων, ενώ για τον άξονα 4 που χρηματοδοτεί τη δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και την διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader, έλαβαν μέρος 5 εκμεταλλεύσεις στην Ανταγωνιστικότητα με ποσοστό συμμετοχής 2,96% και στη βελτίωση της

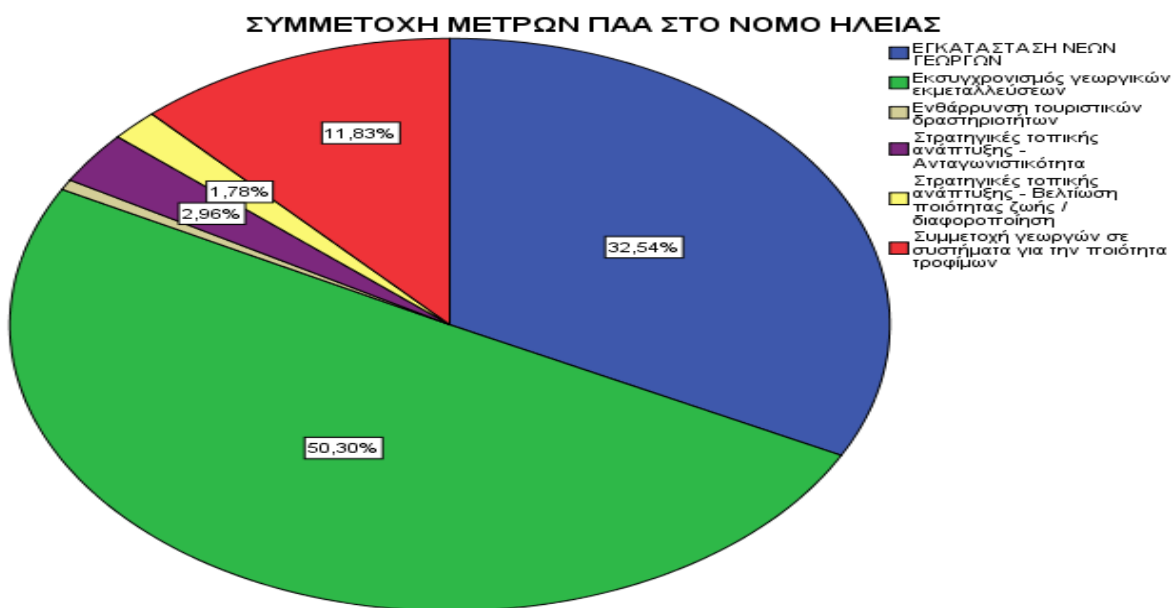
ποιότητας ζωής/ διαφοροποίηση 3 εκμεταλλεύσεις. Τέλος, η συμμετοχή των γεωργών στα συστήματα ποιότητας τροφίμων ήταν 20 εκμεταλλεύσεις με ποσοστό 11,83%. Επιπλέον, σύμφωνα με το τμήμα επενδύσεων της ΔΑΟΚ Ηλείας στον κλάδο των εσπεριδοειδών και για τον πρώτο άξονα συμμετείχαν 8 εκμεταλλεύσεις με ποσοστό 5,7% επί του συνόλου του μέτρου.

Διάγραμμα 1.4. Μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης στο Νομό Ηλείας

(ΟΠΕΚΕΠΕ, 2016)

Διάγραμμα 1.5. Συμμετοχή Μέτρων ΠΑΑ στο Νομό Ηλείας

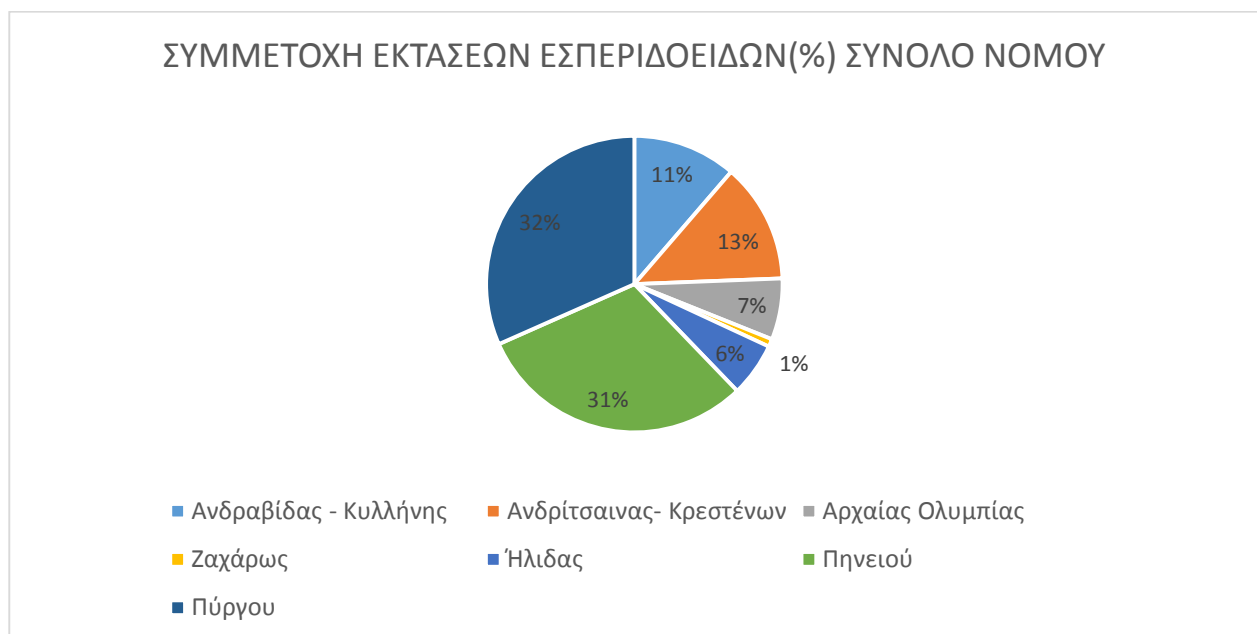

(ΟΠΕΚΕΠΕ, 2016)

1.2 Στοιχεία του κλάδου των εσπεριδοειδών στο Νομό Ηλείας

Σύμφωνα με στοιχεία του επιμελητηρίου, το 2009 ο νομός παρήγαγε το 5,1% του συνόλου των εσπεριδοειδών της χώρας, ενώ μετά από επεξεργασμένα στοιχεία από την Ελληνική στατιστική υπηρεσία το 2012 το ποσοστό υποχωρεί σε 4% της συνολικής παραγωγής της χώρας. Οι κυριότεροι δήμοι στους οποίους καλλιεργούνται εσπεριδοειδή είναι ο δήμος Πύργου και ο δήμος Πηνειού με 7621 στρ. και 7365,9 στρ. αντίστοιχα, ενώ ακολουθεί ο δήμος Ανδρίτσαινας-Κρεστένων, Ανδραβίδας-Κυλλήνης και Αρχαίας Ολυμπίας και τελευταίο το δήμο Κρεστένων, όπως απεικονίζονται και στο διάγραμμα 1.6.

Διάγραμμα 1.6. Συμμετοχή (%) εκτάσεων εσπεριδοειδών στο σύνολο του Νομού Ηλείας

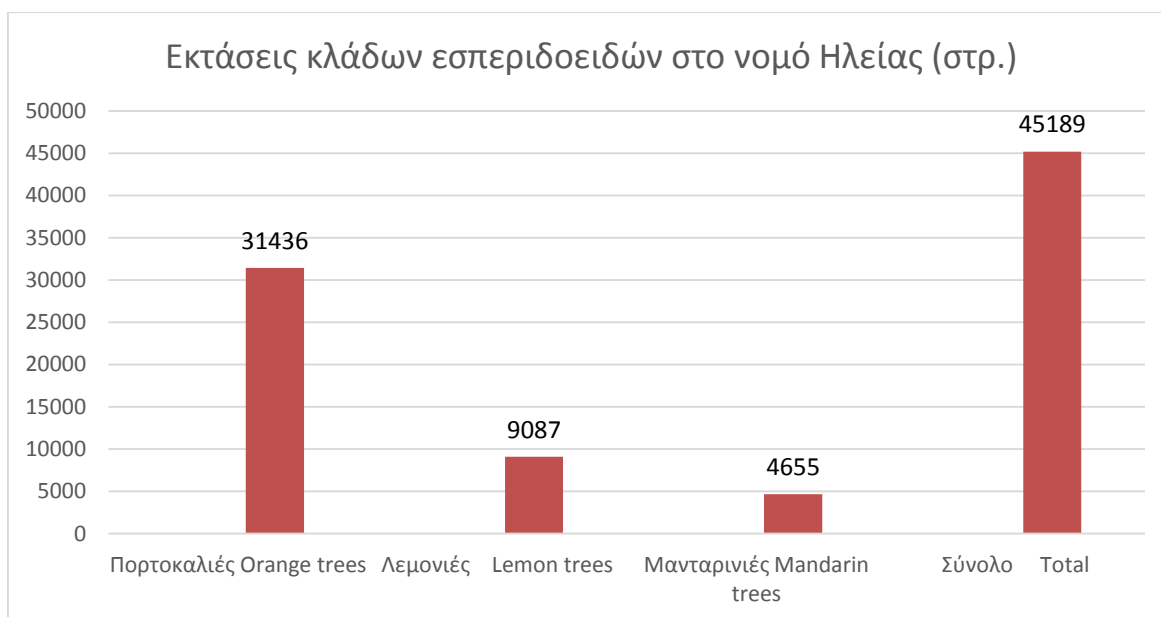
Επεξεργασμένα στοιχεία από πίνακα του Επιμελητηρίου Ηλείας,2015

Η καλλιέργεια των εσπεριδοειδών στην Ηλεία αποτελείται κυρίως από τους κλάδους των πορτοκαλιών, μανταρινιών και λεμονιών, ενώ υπάρχουν και λίγες σε αριθμό καλλιέργειες βοτρυόκαρπου. Οι κυριότερες ποικιλίες πορτοκαλιών που καλλιεργούνται στο νομό είναι οι: Navelina, New hall, Valencia, Lane late, merlin και κάποια αιματόσαρκα. Από τα μανταρίνια τα πιο διαδεδομένα είναι η Κλημεντίνη Esra 63, Nova, Ortanique και από τα λεμόνια τα Αδαμοπούλου και Eureka. Μετά από συνεντεύξεις με παραγωγούς κατά τη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας καθώς και με τους προέδρους των συνεταιρισμών η πιο συχνά καλλιεργούμενη ποικιλία για τα πορτοκάλια είναι η Navelina με 60% - 70% και οι Valencia και lane late με 10%-15%, ενώ για τα μανταρίνια καλλιεργούνται κυρίως η Κλημεντίνη ESRA 63 κατά 80% και ακολουθούν η Nova και η Ortanique.

Οι ποικιλίες Esra είναι επιλογές της Μαροκινής κλημεντίνης που δημιουργήθηκαν στην Κορσική. Η επιλογή Esra 63 αποτέλεσε την βάση της παραγωγής μανταρινιών τύπου Κλημεντίνης στην Κορσική. Δυστυχώς, παρά το ότι αυτές οι επιλογές έχουν εξαιρετικά χαρακτηριστικά, όλες έχουν το σοβαρό μειονέκτημα της μικροκαρπίας (Βασιλακάκης και Θεριός,2006).

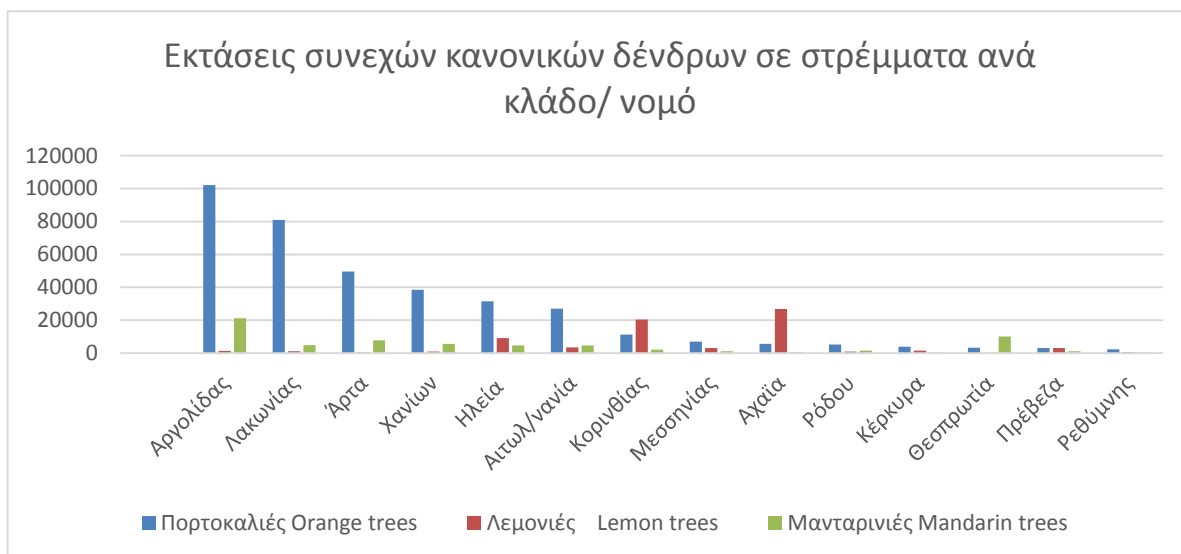
Στο διάγραμμα 1.7 φαίνονται οι εκτάσεις συνεχών κανονικών δενδρώνων για το νομό Ηλείας όπου στα σύνολα περιλαμβάνονται και οι νεραντζιές, κιτριές, περγαμοτιές και φραπιές, ενώ στο διάγραμμα 1.8. απεικονίζονται οι εκτάσεις συνεχών κανονικών δένδρων των τριών κύριων κλάδων εσπεριδοειδών με αρχική ταξινόμηση τις εκτάσεις πορτοκαλιών σε συνολικά στρέμματα. Από το διάγραμμα 1.6 φαίνεται ότι ο νομός Ηλείας καταλαμβάνει την 5^η θέση στην καλλιεργήσιμη έκταση πορτοκαλιών με 31436 στρ. μετά από τους νομούς Αργολίδας, Λακωνίας, Άρτας και Χανίων, την 3^η θέση στις συνεχείς εκτάσεις καλλιεργούμενων λεμονιών με 9087 στρ. και την 4^η κατά σειρά θέση στην καλλιεργούμενη συνεχή έκταση των μανταρινιών. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το 2014 και μετά από έντονο παγετό πολλοί καλλιεργητές προχώρησαν σε αναδιάρθρωση καλλιέργειας σε πιο ανθεκτικά είδη(πορτοκαλιές, μανταρινιές), όπως προκύπτει και από συνεντεύξεις της επιτόπιας έρευνας.

Διάγραμμα 1.7. Εκτάσεις εσπεριδοειδών ανά κλάδο στο σύνολο του Νομού

(Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ,2009)

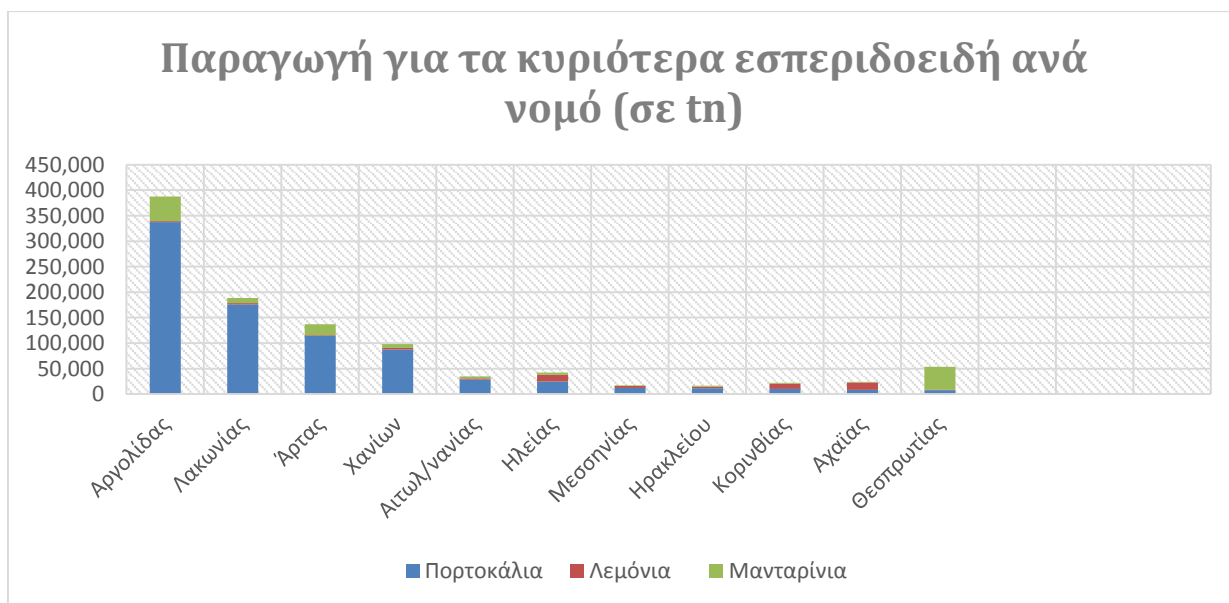
Διάγραμμα 1.8. Εκτάσεις συνεχών κανονικών δένδρων εσπεριδοειδών ανά κλάδο ανά Νομό

(Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ,2012)

Όσον αναφορά την παραγωγή σε τόνους, σύμφωνα με το διάγραμμα 1.9., ο νομός Ηλείας παράγει 24803 tn πορτοκάλια επιτραπέζιας κατανάλωσης και χυμοποίησης, 12958 τόνους λεμόνια και 4524 τόνους μανταρίνια και έτσι καταλαμβάνει την 6^η,2^η και 6^η θέση αντίστοιχα.

Διάγραμμα 1.9. Παραγωγή (tn) για τα κυριότερα εσπεριδοειδή ανά νομό

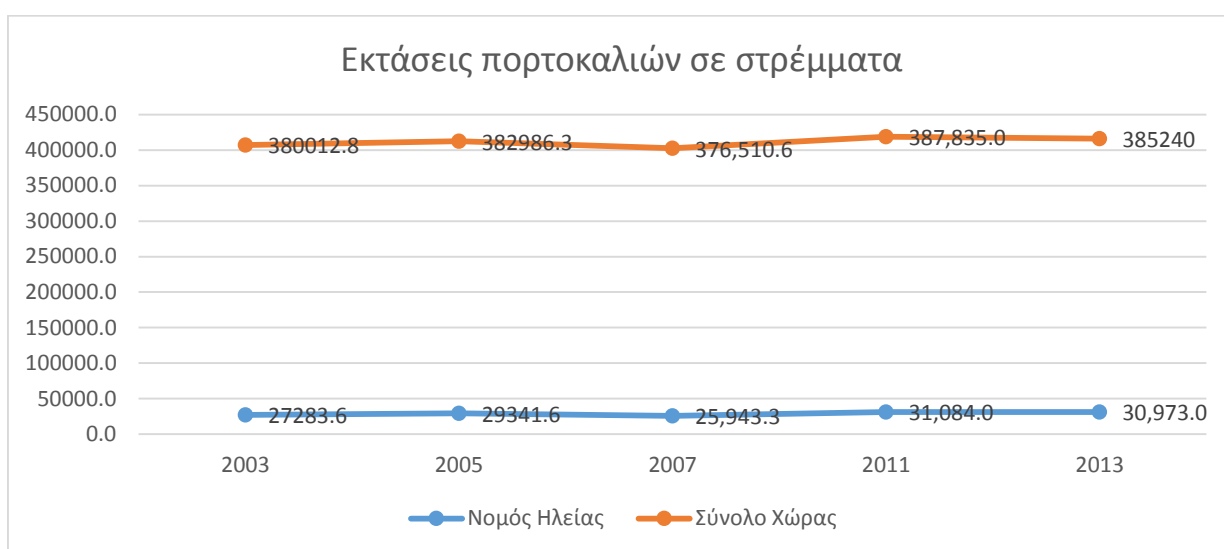

Επεξεργασμένα στοιχεία στατιστικής υπηρεσίας (2012)

Παρατηρούμε ότι ενώ οι καλλιεργητικές εκτάσεις είναι περισσότερες από το νομό Αιτωλοκαρνανίας για τον κλάδο των πορτοκαλιών, εντούτοις η παραγωγή είναι μικρότερη

και αυτό ίσως να οφείλεται σε καλλιεργητικές φροντίδες, εδαφοκλιματικές συνθήκες ή διαφορετική επιλογή ποικιλιών, σε ζημιά από φυσικά αίτια ή σε φαινόμενα παρεννιαυτοφορίας των δύο περιοχών. Η παραγωγή εσπεριδοειδών στο πέρασμα των χρόνων τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο και σε επίπεδο νομού μας βοηθάει να βγάλουμε συμπεράσματα για την τάση που επικρατεί στον συγκεκριμένο κλάδο. Στα παρακάτω διαγράμματα 1.10 και 1.11 αναπαριστάνονται γραφικά οι συνολικές εκτάσεις των κυριότερων εσπεριδοειδών σε ένα χρονοδιάγραμμα μιας δεκαετίας από το 2003 μέχρι το 2013.

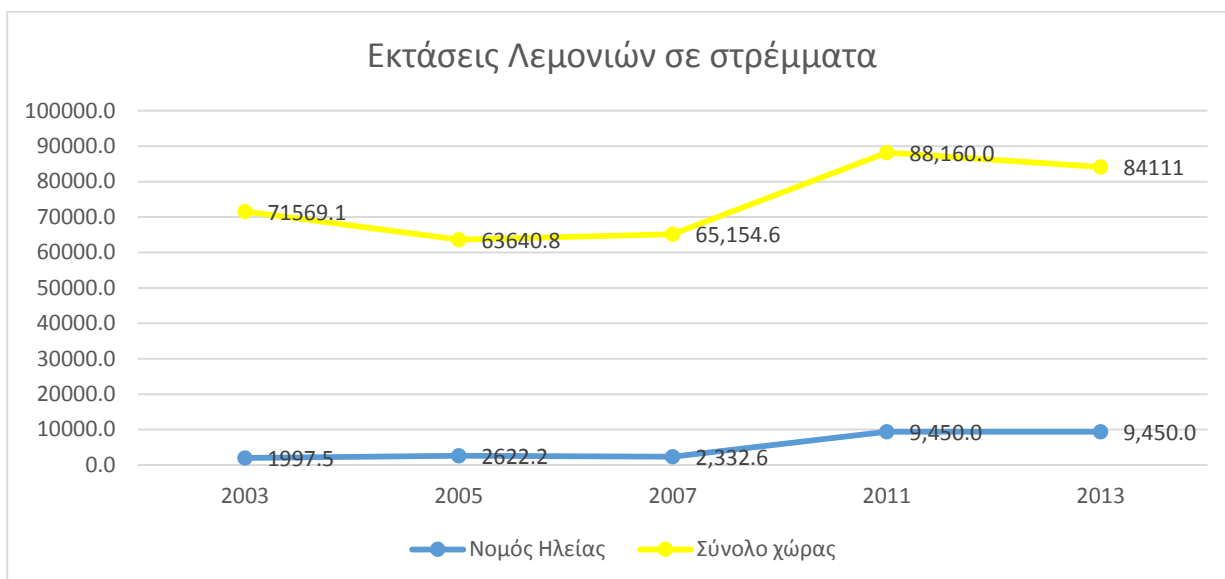
Διάγραμμα 1.10. Εκτάσεις πορτοκαλιών (στρ.) Νομού και Ελλάδος 2003-2013

(Επεξεργασμένα στοιχεία στατιστικής υπηρεσίας)

Από το διάγραμμα 1.10 φαίνεται μια μικρή τάση αύξησης των εκτάσεων πορτοκαλιών κατά την έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο νομού.

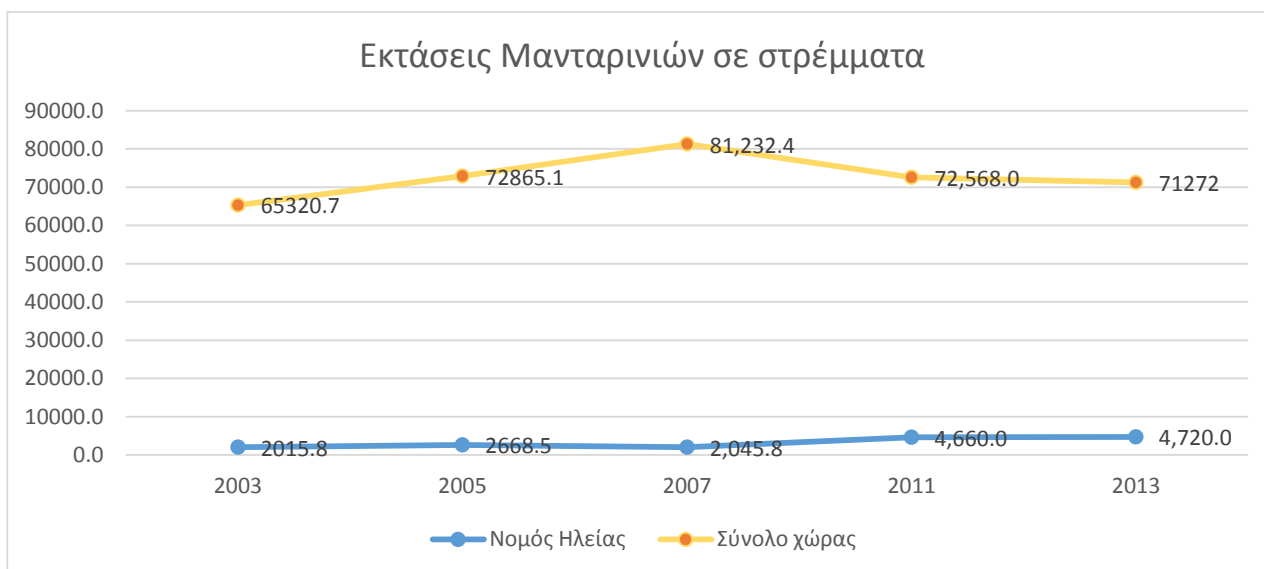
Διάγραμμα 1.11. Εκτάσεις Λεμονιών (στρ.) Νομού και Ελλάδος 2003-2013

(Επεξεργασμένα στοιχεία στατιστικής υπηρεσίας)

Σύμφωνα με στοιχεία δημοσιευμένα στην ελληνική στατιστική υπηρεσία και επεξεργασμένα, σημαντική τάση αύξησης παρουσιάζει η καλλιέργεια λεμονιών τόσο στη χώρα, όσο και σε επίπεδο νομού, όπου από το 2007 μέχρι το 2011 η συνολική καλλιεργούμενη έκταση αυξήθηκε κατά 35,2% και 305% αντίστοιχα. Η αύξηση αυτή απεικονίζεται στο διάγραμμα 1.11. Φαίνεται πάντως ότι παρά την ανοδική πορεία της καλλιέργειας τα τελευταία χρόνια, τα επίσημα στοιχεία είναι μάλλον υπερεκτιμημένα κι αυτό προκύπτει από την προσωπική μας εντύπωση κατά την διάρκεια της επιτόπιας έρευνας στο Νομό Ηλείας.

Διάγραμμα 1.12. Εκτάσεις Μανταρινιών (στρ.) Νομού και Ελλάδος 2003-2013

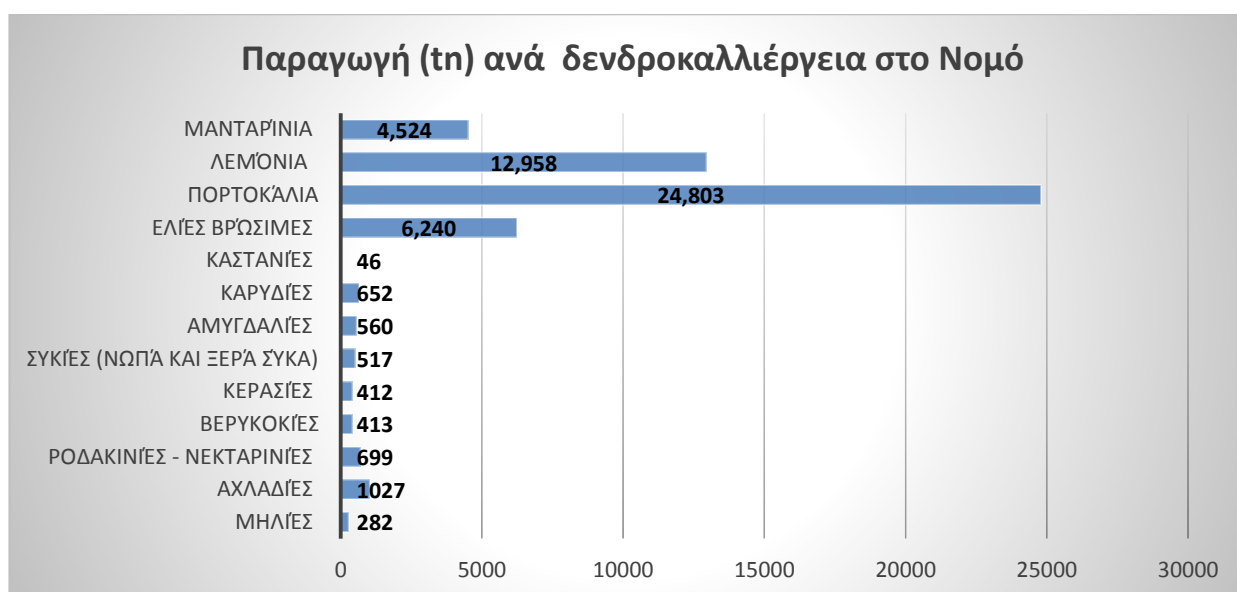

(Επεξεργασμένα στοιχεία στατιστικής υπηρεσίας)

Σύμφωνα με το διάγραμμα 1.10, στον κλάδο των μανταρινιών τα συνολικά καλλιεργούμενα στρέμματα μειώνονται από το 2007 έως το 2011 στο σύνολο της χώρας κατά 8664 στρέμματα , ενώ αντίθετα υπερδιπλασιάζεται η έκταση στο νομό από 2045,8 μέχρι τα 4660 στρέμματα.

Ο Νομός Ηλείας σε πολλές περιοχές πλήττεται από όψιμους ανοιξιότικους παγετούς με αποτέλεσμα πολλές δίφορες και μονόφορες ποικιλίες εσπεριδοειδών να καταστρέφονται και έτσι να μειώνεται η συνολική παραγωγή. Σύμφωνα με στοιχεία του ΕΛΓΑ για το έτος 2015 και για τις αποζημιώσεις που καταβλήθηκαν στους εσπεριδοκαλλιεργητές λόγω φυσικών αιτιών, ο αριθμός των παραγωγών που αποζημιώθηκαν ήταν 848 και αποζημιώθηκαν συνολικά για 7445 στρέμματα με το ποσό των 1.710.367 €, ενώ τα αντίστοιχα στοιχεία για το έτος 2014 αφορούσαν 228 παραγωγούς, οι οποίοι αποζημιώθηκαν για 1989 στρέμματα με το συνολικό ποσό των 334.964 €. Τα εσπεριδοειδή αποτελούν μια από τις κύριες δενδρώδεις καλλιέργειες στην ευρύτερη περιοχή του νομού μετά από την καλλιέργεια ελαιοποιήσιμων ελιών όπου με έκταση 275.040 στρέμματα και παραγωγή κοντά στους 92.000 tn (στοιχεία 2013, ΕΛΣΤΑΤ) και αναλόγως την χρονιά είναι η κύρια καλλιέργεια στο νομό. Η απεικόνιση των συγκρίσιμων ποσοτήτων παραγωγής των δενδρωδών καλλιεργειών του διαγράμματος 1.13, μας βοηθάει να κατανοήσουμε τη σημασία που έχουν οι καλλιέργειες των εσπεριδοειδών στη συνολική παραγόμενη ποσότητα και κατ' επέκταση στην αγροτική οικονομία της ευρύτερης περιοχής. Επίσης, κρίνεται σημαντικό να αναφέρουμε την έλλειψη στατιστικών στοιχείων για εναλλακτικές δενδρώδεις καλλιέργειες που έχουν ξεκινήσει να αναπτύσσονται στην Ηλεία τα τελευταία 8 χρόνια, όπως είναι τα: ιπποφαές, godji berry κ.ά.

Διάγραμμα 1.13. Παραγωγή σε tn ανά δενδροκαλλιέργεια για το Νομό Ηλείας (2012)

Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ (2012)

1.3 Στοιχεία δευτερογενούς τομέα, εμπορίας και εξαγωγών

Στην Ηλεία λειτουργούν 150 συσκευαστήρια νωπών αγροτικών προϊόντων, 14 συσκευαστήρια μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων και 1726 καταστήματα μεταποίησης, που απασχολούν 4897 εργαζόμενους με ποσοστό συμμετοχής στο νομό 17%. Πλεονέκτημα για την ανάπτυξη μεταποιητικών μονάδων στο νομό Ηλείας αποτελεί η σημαντική παραγωγή του πρωτογενούς τομέα, η οποία μπορεί να στηρίξει μεταποιητικές δραστηριότητες και ιδιαίτερα την ανάπτυξη προϊόντων ονομασίας προέλευσης και την ανάπτυξη της τυποποίησης και συσκευασίας αγροτικών προϊόντων προς εξαγωγή. Κύριο χαρακτηριστικό αυτών των μονάδων είναι η εποχικότητα στη λειτουργία τους που εξαρτάται από την περίοδο παραγωγής των πρώτων υλών που χρησιμοποιούν (Επιμελητήριο Ηλείας, 2015).

Στο νομό έχουν οργανωθεί ομάδες παραγωγών και συνεταιρισμοί που εμπορεύονται νωπά και μεταποιημένα εσπεριδοειδή καθώς και άλλα προϊόντα και σύμφωνα με τη ΔΑΟΚ Ηλείας αριθμούν τους 8 και είναι οι :

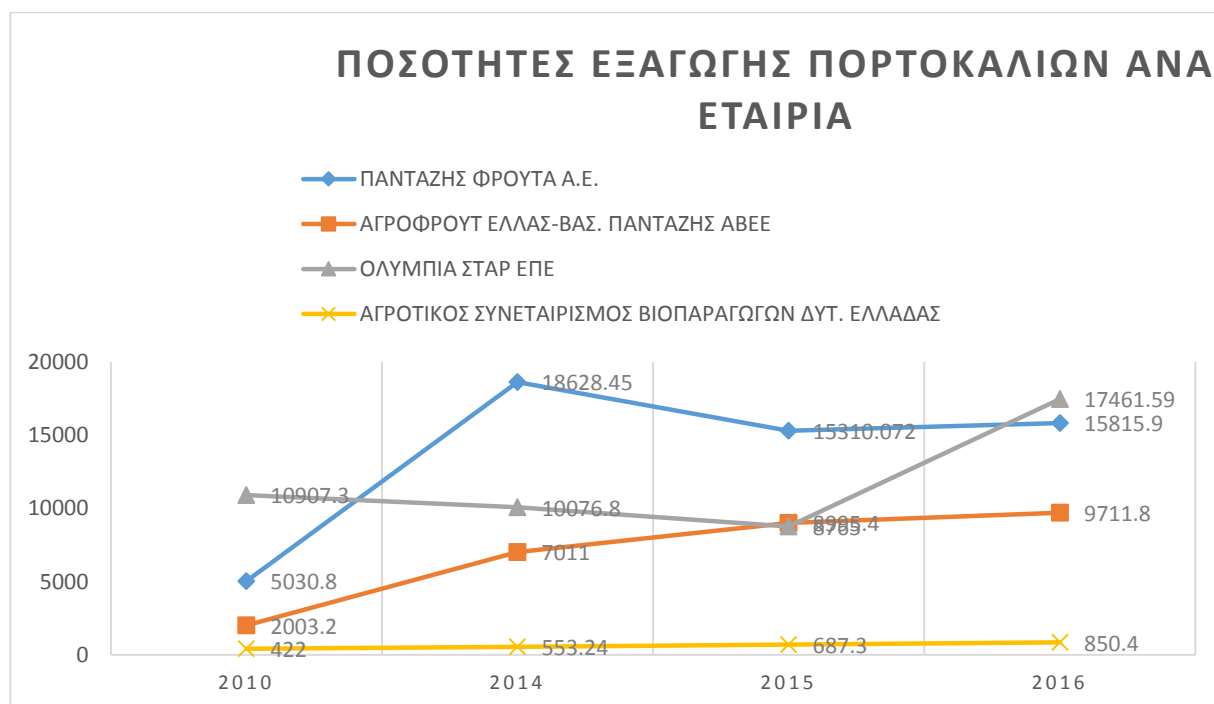
- Α.Σ «ΔΙΑΣ» , με έδρα το τραγανό Ηλείας
- Α.Σ. «ΚΑΜΠΙΟΣ», με έδρα επίσης το τραγανό
- Α.Σ. Βιοπαραγωγών Δυτικής Ελλάδος «BIO WEST HELLAS» με έδρα το Παλαιοχώρι Γαστούνης
- Α.Σ. μεταποιημένων οπωροκηπευτικών νομού Ηλείας με έδρα την Αμαλιάδα
- Α.Σ. νωπών οπωροκηπευτικών «ESPERIA» με έδρα τα Λεχαινά
- Α.Σ. Κηπευτικών «ΗΛΕΙΑΣ ΚΗΠΟΣ» με έδρα τον Πύργο Ηλείας
- Α.Σ. εσπεριδοπαραγωγών δήμου Ιάρδανου Α.Σ.Ε.Δ.Ι
- Α.Σ. φρούτων και λαχανικών «Η ΥΡΜΙΝΗ», με έδρα τη Νέα Μανωλάδα

Επίσης, εκτός από κάποιους συνεταιρισμούς που διαθέτουν δικό τους τυποποιητήριο και συσκευαστήριο υπάρχουν και μεμονωμένα συσκευαστήρια όπως οι εταιρίες Pantazis fruits (Λεχαινά), ο Λυμπερόπουλος Αθανάσιος (Κάτω Σαμικό), η Olympia Star O.E (Γαστούνη), Agrofruit Hellas (Λεχαινά) που ασχολούνται και με το εμπόριο φρούτων σε Ελλάδα και στο εξωτερικό καθώς και εταιρίες ή ιδιώτες που εμπορεύονται νωπά φρούτα όπως η Δημαράκης Ε. και ΣΙΑ Ο.Ε, Τραγουστής Χρ. “ΙΑΙΑ ΚΟΖΙΜΟ ΙΤΑΛΟΗΕΛΕΝΙΚΑ” Ο.Ε, Αφοί Ανδρέα Καρκαβίτσα, Marriana Andreea Toma, Μπίλιας Διονύσιος, Πήττας Αθανάσιος, ΟΡΟΡΕΛΛΟ Α.Ε,

Τερζής Ιωάννης, Θ. Κασσιανός -Φ. Αλικανιώτης Ο.Ε, Ν. και ΤΡ. Γκινάλας ΟΕ, Sokrates Μονοπρόσωπη ΕΠΕ, Θεοδωρακόπουλος Νικόλαος, Γ.Αγγελόπουλος - Α. Γαρδικιώτης ΑΒΕΕ, Αθανασία Λουκοπούλου κ' ΣΙΑ Ο.Ε, Κουτσογιαννόπουλος Αντώνιος, Σιδηρόπουλος Κωσταντίνος, Λυμπερόπουλος Αθανάσιος και άλλοι. Ο αριθμός των εμπορών εσπεριδοειδών του Νομού για το έτος 2015, σύμφωνα με αρχεία του μητρώου εμπορών νωπών οπωροκηπευτικών (ΜΕΝΟ), ανήλθε σε 24, ο αριθμός αναγγελιών αποστολών πορτοκαλιών προς την Ε.Ε ήταν 2196 και των εξαγωγών σε τρίτες χώρες 637 και η συνολική ποσότητα εξαγωγής πορτοκαλιών και αποστολής προς την Ε.Ε, για το ίδιο έτος, ήταν 49.645,5 tn. Είναι αναγκαίο να αναφέρουμε πως στη συνολική ποσότητα που διακινήθηκε προς την Ε.Ε από την εμπορία του Νομού συμπεριλαμβάνονται και ποσότητες που προμηθεύτηκαν οι έμποροι και από παραγωγούς άλλων νομών και ελέγχθηκαν από τη ΔΑΟΚ Ηλείας.

Στο παρακάτω διάγραμμα 1.14 απεικονίζεται μια χρονοσειρά με την παραγωγή που εξήγαγαν οι 3 κυριότεροι εξαγωγείς πορτοκαλιών (οι οποίοι εξάγουν περίπου το 74% των συνολικών ποσοτήτων) σε σχέση με τους βιοκαλλιεργητές της Δυτικής Ελλάδος. Η συμμετοχή των τριών μεγάλων εξαγωγέων ως προς το συνολικό προϊόν έχει αυξηθεί κατά 10% από το 2015 μέχρι τα τέλη του 2016.

Διάγραμμα 1.14. Εξαγωγές πορτοκαλιών από τους κυριότερους εμπόρους σε σχέση με τους βιοκαλλιεργητές

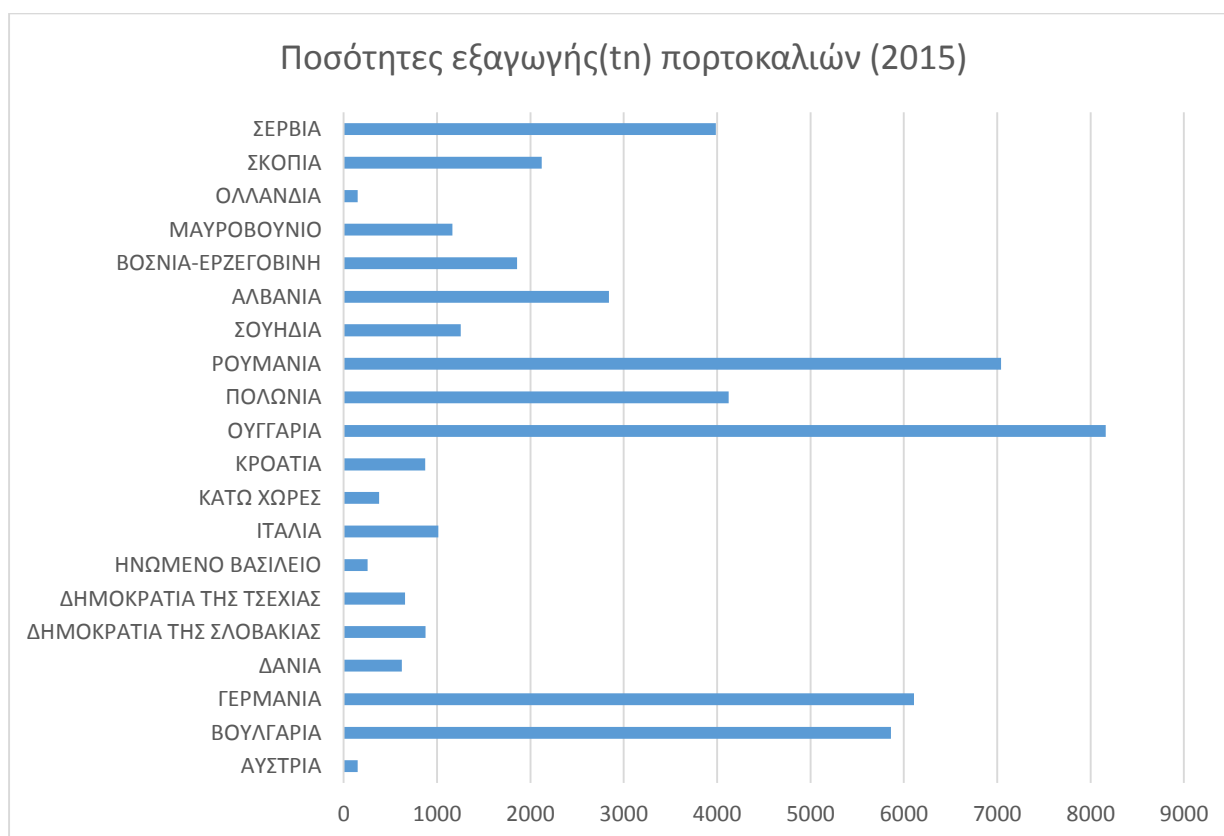

(Στοιχεία από ΜΕΝΟ,2016)

Από το διάγραμμα 1.14 παρατηρούμε τη μεγάλη διαφορά στην ποσότητα που εξάγεται από το συνεταιρισμό βιοκαλλιεργητών σε σχέση με τους 3 κυριότερους εμπόρους εξαγωγείς που δραστηριοποιούνται στο νομό πορτοκαλιών. Παρατηρούμε επίσης την ανοδική τάση των εξαγωγών από το 2010 και έπειτα, πράγμα που μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη ηλεκτρονικών καταγραφών από τη ΔΑΟΚ.

Οι κυριότεροι εξαγωγικοί προορισμοί για το έτος 2015 ήταν η Ουγγαρία με 8161,2 tn και 451 αναγγελίες(μ.ο. φορτίου 18tn), η Ρουμανία με 7.042,3 tn και 427 αναγγελίες (μ.ο. φορτίου 16tn), η Γερμανία με 6.108,7 tn και αριθμό αναγγελιών 367 (μ.ο φορτίου 16,6tn), η Βουλγαρία με 5860tn και 369 αναγγελίες ενώ σημαντικές ποσότητες εξήχθησαν και σε χώρες όπως η Σερβία, η Αλβανία, η Κροατία, η FYROM, το Μαυροβούνιο και η Βοσνία- Ερζεγοβίνη. Τα ανωτέρω στοιχεία φαίνονται και στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 1.15. Εξαγωγές πορτοκαλιών απ’ το Νομό Ηλείας (tn) ανά χώρα αποστολών (2015)

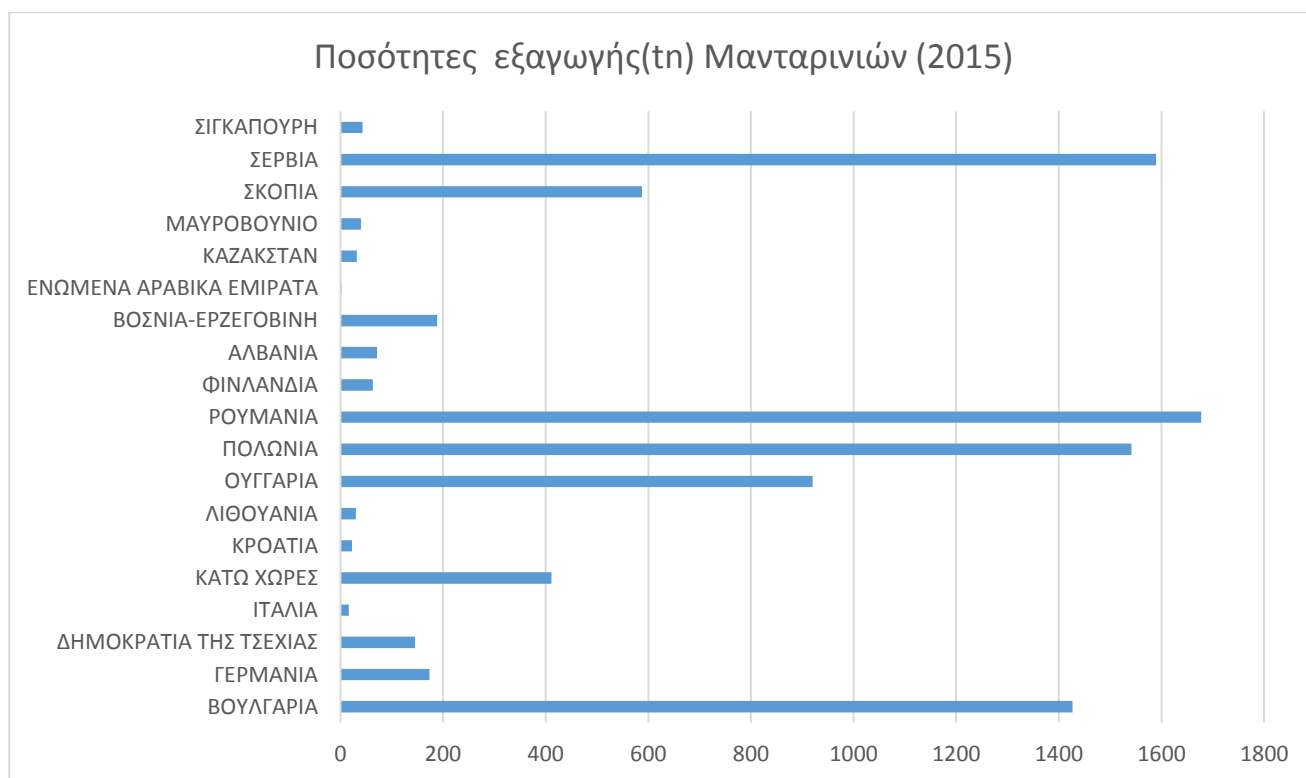

(Επεξεργασμένα στοιχεία ΜΕΝΟ,2016)

Από το διάγραμμα 1.15 παρατηρούμε ότι λείπει η Ρωσία, λόγω της ολικής απαγόρευσης εισαγωγής προϊόντων διατροφής από την Ε.Ε και την Αμερική που ανακοινώθηκε από τον Ρώσο πρωθυπουργό Ντιμίτρι Μεντβέντεφ στις 7/8/2014.

Στον κλάδο των μανταρινιών ο νομός παρουσιάζει επίσης έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα στις ποικιλίες Κλημεντίνη ESRA 83, Satsuma, Ortanique με κύριους προορισμούς για το χρονικό διάστημα 1/1/2015 μέχρι 5/5/2016 τους Ρουμανία, Πολωνία, Ουγγαρία, Βουλγαρία, Σερβία και δευτερευόντως σε χώρες, όπως Τσεχία, Γερμανία, Βοσνία, Λιθουανία, Μαυροβούνιο, FYROM και άλλες με συνολική διακινούμενη ποσότητα 9037,55 tn και 980 αναγγελίες, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1.16.

Διάγραμμα 1.16. Εξαγωγές Μανταρινιών απ' το Νομό Ηλείας (tn) ανά χώρα αποστολής (2015)

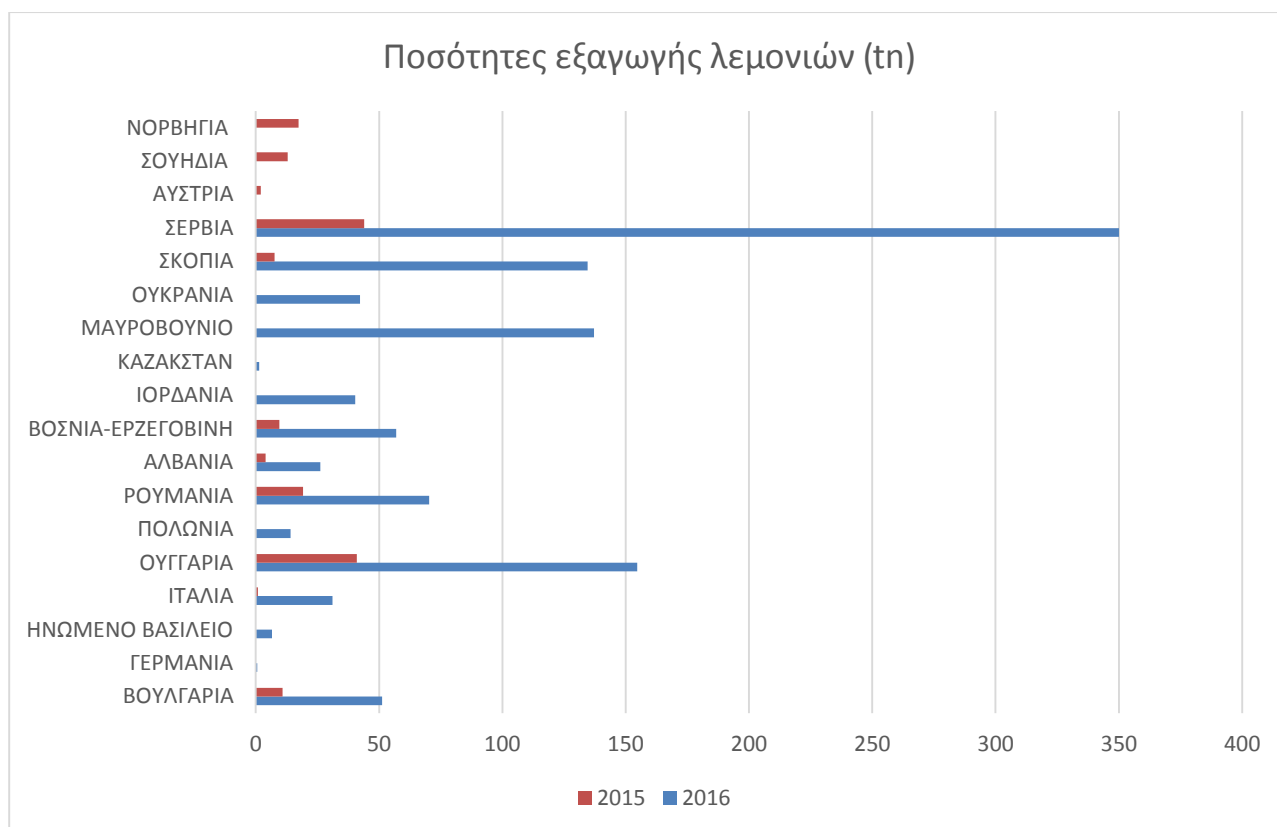

(Επεξεργασμένα στοιχεία από ΜΕΝΟ 2016)

Αντίστοιχα στις εξαγωγές των λεμονιών που ελέγχθηκαν από τη ΔΑΟΚ Ηλείας και αποτελούν τον κλάδο με τη μικρότερη συμμετοχή από τα εσπεριδοειδή, οι κύριες χώρες εξαγωγής για το 2015 είναι η Σερβία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Νορβηγία και άλλες με συνολική ποσότητα 153 tn και παρουσιάζει αύξηση 358% σε σχέση με το 2014 όπου εξήχθησαν 42,7 tn, ενώ εισαγωγές

από την Ε.Ε έγιναν από την Ισπανία (92 tn) και την Ιταλία (11tn). Οι εξαγωγές λεμονιών για τα έτη 2015 και 2016 μέχρι τις αρχές του μήνα Δεκέμβρη εμφανίζονται στο διάγραμμα 1.17.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.17. Εξαγωγίμο προϊόν λεμονιού απ’ το Νομό Ηλείας σε tn, 2015 και 2016

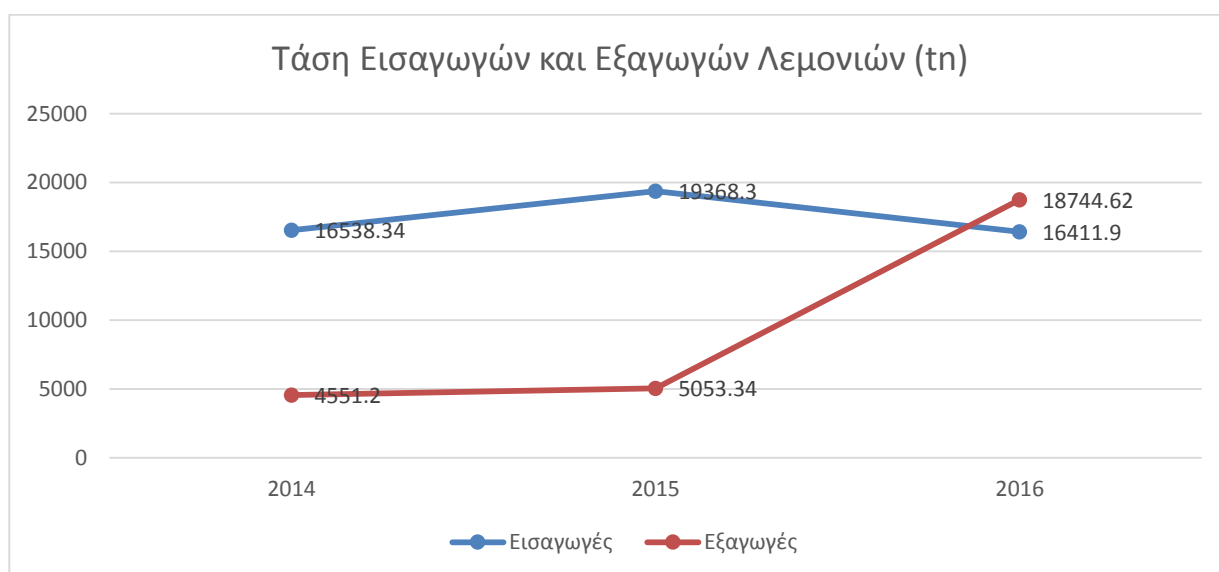
(Επεξεργασμένα στοιχεία από ΜΕΝΟ, 2016)

Τα στοιχεία του διαγράμματος αφορούν τα έτη 2015 και του 2016 μέχρι την 1/12 και σύμφωνα με το οποίο για το 2016 οι κυριότεροι εξαγωγικοί προορισμοί για το λεμόνι είναι η Σερβία με 350 tn, η Ουγγαρία με 155 tn, το Μαυροβούνιο με 137 tn και η FYROM με 135 tn, ενώ η συνολική εξαγωγίμη ποσότητα που αντιστοιχεί στο νομό ανέρχεται σε 1117,4 tn. Αυτό σημαίνει ότι παρουσιάζει αύξηση σε σχέση με το 2015 κατά 730%, πράγμα που μας κάνει να υποθέσουμε ότι η μεγάλη άνοδος των φυτεύσεων λεμονιών, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής στατιστικής υπηρεσίας, ίσως έχει αρχίσει να απεικονίζεται στην εξωτερική αγορά.

Η τάση των εισαγωγών και των εξαγωγών λεμονιών σύμφωνα με τις αντίστοιχες καταγραφές αναγγελιών που ελέγχθηκαν από όλες τις ΔΑΟΚ για την τριετία 2014 έως τις 8/12/2016 φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα 1.18. Σύμφωνα με το διάγραμμα 1.18 παρατηρούμε την μεγάλη αύξηση

των εξαγωγών κατά 412 % σε σχέση με το 2014, ενώ για τις εξαγωγές παρατηρούμε μια μείωση σε σχέση με το 2014 και το 2015 μέχρι την επικαιροποίηση των στοιχείων του μητρώου. Στοιχεία της ΠΑΣΕΓΕΣ επεξεργασμένα από την Πετροπούλου Καραγιαννοπούλου (2013) δείχνουν ότι το εμπορικό ισοζύγιο του έτους 2011 για τα λεμόνια ήταν 29,49 χιλ. τόνους εισαγωγές και 2,22 χιλ τόνους εξαγωγές, ενώ η παραγόμενη ποσότητα προσέγγισε τους 42 χιλ. τόνους και οι αντίστοιχες εξαγωγές για το έτος 2009-2010 ήταν 713 τόννοι.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.18. Χρονοσειρά Εξαγωγών και Εισαγωγών Λεμονιών (tn) 2014-2016

(Επεξεργασμένα στοιχεία από ΜΕΝΟ, 2016)

Τέλος, μικρή εξαγωγήμη κινητικότητα είχαν και τα γκρέιφρουτ (βοτρυόκαρπος) με 55,6 tn και 29 αναγγελίες καθώς και άλλα μικρά εσπεριδοειδή με 1,5 tn και 4 αναγγελίες εξαγωγής.

Τα κύρια οπωροκηπευτικά προϊόντα που εξάγονται από το νομό πέρα από τα εσπεριδοειδή είναι οι πατάτες, τα καρπούζια και οι φράουλες, για τις οποίες ο νομός Ηλείας και ο νομός Αχαΐας παράγουν το 95% της εγχώριας παραγωγής (ilidafruit.gr).

Οι εμπορικές περιόδους για τα εσπεριδοειδή το χρονικό διάστημα 2014- 2015 χωρίζονται σε τρεις κλάσεις ανάλογα το προϊόν διακίνησης.

Για τα πορτοκάλια :

- Πρώτη περίοδος διακίνησης 25/10/2014 μέχρι 1/11/2014
- Ενδιάμεση περίοδος διακίνησης 2/11/2014 μέχρι 21/6/2015

- Τελευταία περίοδος διακίνησης 22/6/2015 μέχρι 30/6/2015

Για τις κλημεντίνες :

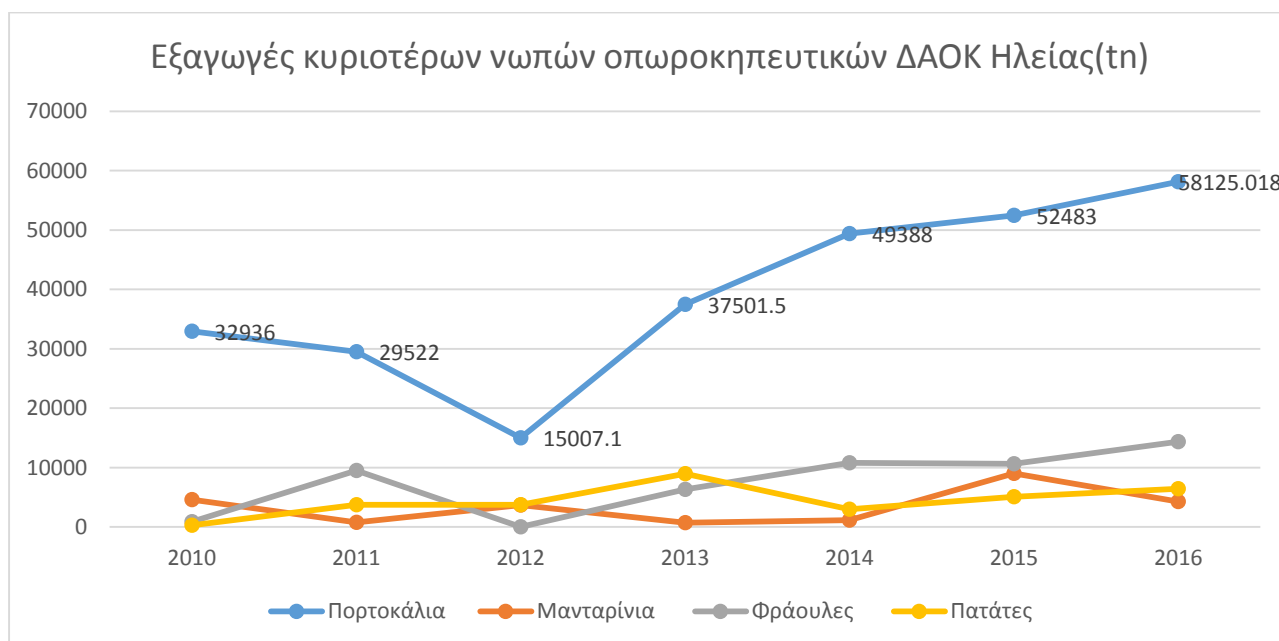
- Πρώτη περίοδος 15/10/2014 ως την 22/10/2014
- Ενδιάμεση περίοδος 23/10/2014 ως την 23/1/2015
- Τελευταία περίοδος 24/1 /2015 ως την 31/1/2015

Για τα υπόλοιπα μανταρίνια (Tangerines, Wilkings) :

- Πρώτη περίοδος 15/10/2014 έως 22/10/2014
- Ενδιάμεση περίοδος 23/10/2014 με 23/1/2015 και
- Τελευταία περίοδος 24/1/2015 με 31/1/2015

Οι εξαγωγές πορτοκαλιών σε σχέση με τα κύρια εξαγωγίμα προϊόντα παρουσιάζουν έντονο ενδιαφέρον. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε σε μια χρονοσειρά εξαγωγών για την περίοδο 2010-2016 στο διάγραμμα 1.19, οι εξαγωγές νωπών πορτοκαλιών έχουν αυξητική τάση από το 2013 μέχρι το 2016, ενώ υπέστησαν σημαντική μείωση την εμπορική χρονιά 2011-2012 ακολουθώντας τη συνολική τάση εξαγωγών γλυκών πορτοκαλιών στην Ελλάδα. Τα μανταρίνια δείχνουν επίσης αυξητική τάση από το 2013 και μετά, ενώ για το 2016 μένει να δούμε πώς θα κλείσει ο χρόνος, εφόσον η επικαιροποίηση των στοιχείων έγινε μέχρι τις αρχές Δεκέμβρη του 2016.

Διάγραμμα 1.19. Χρονοσειρά εξαγωγών (tn) νωπών προϊόντων από το νομό (2010-2016)

(Επεξεργασμένα στοιχεία από ΜΕΝΟ,2016)

Στο διάγραμμα 1.19 δεν συμπεριλαμβάνονται φρούτα με μεγάλο εξαγωγικό δυναμικό, λόγω της μεγάλης ποσότητας και του βάρους τους που δημιουργεί στρέβλωση στα στοιχεία απεικόνισης, όπως είναι τα κολοκυνθοειδή με κύρια τα καρπούζια, που για το έτος 2015 ήταν 136.075 tn.

Από το νομό εξάγονται μεγάλες ποσότητες πορτοκαλιών που καλλιεργούνται στις κύριες ζώνες καλλιέργειας της χώρας, όπως είναι οι: Ηλεία, Αχαΐα, Αργολίδα, Άρτα, Λακωνία, Αιτωλοακαρνανία και Κορινθία.

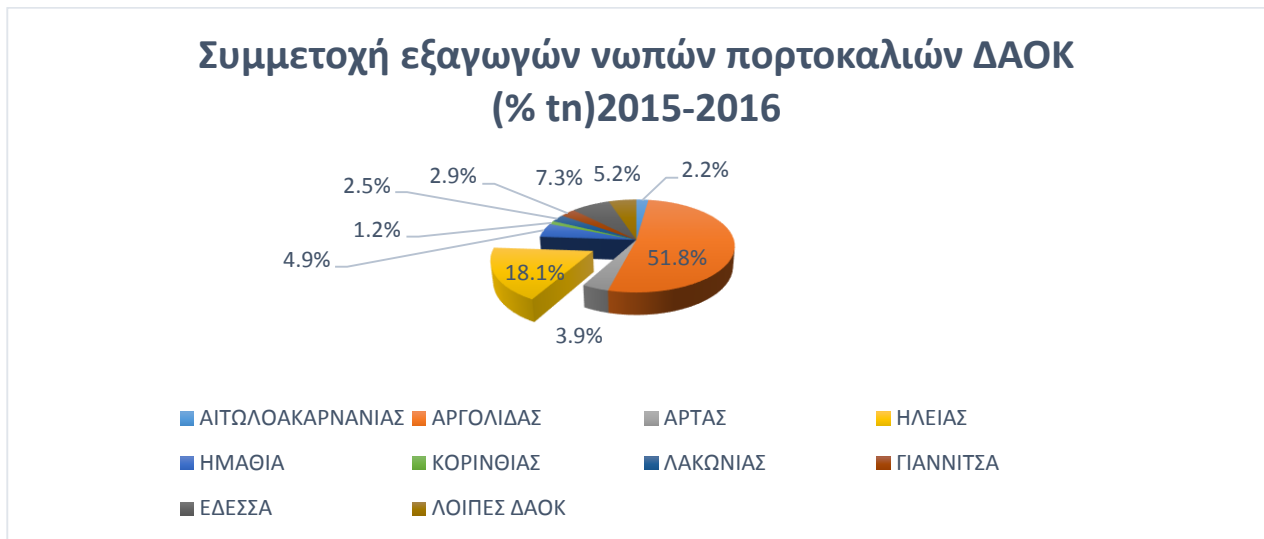
Για τη διακίνηση (εισαγωγές-εξαγωγές) των νωπών αγροτικών προϊόντων οι έμποροι υποχρεούνται να δηλώσουν ψηφιακά την αναγγελία του φορτίου από και προς τις χώρες της Ε.Ε και τις Τρίτες χώρες από τις 15/9/2014, όπως υποδεικνύεται από την ΚΥΑ 1965/22-08-2014. Η αναγγελία αφορά προϊόν το οποίο θα διακινηθεί από έναν αποστολέα προς έναν παραλήπτη σε συγκεκριμένη ημερομηνία. Οι αναγγελίες απευθύνονται στις ΔΑΟΚ/ΔΑΟ των ΠΕ όπου βρίσκεται:

- το σημείο φόρτωσης του προϊόντος στα στάδια των εξαγωγών και αποστολών προς Ε.Ε.,
- το σημείο εκφόρτωσης για το στάδιο των παραλαβών από Ε.Ε.,
- το σημείο εισαγωγής (τελωνείο εισαγωγής) κατά το στάδιο των εισαγωγών.

Για το εμπορικό έτος 2015-2016 και σύμφωνα με στοιχεία του μητρώου εμπόρων νωπών προϊόντων (ΜΕΝΟ), από το νομό Ηλείας διακινήθηκαν προς το εξωτερικό (Ε.Ε και λοιπές χώρες) 52483 tn πορτοκαλιών, ενώ ο μόνος νομός που ξεπέρασε το εξαγωγικό δυναμικό που συγκεντρώθηκε στο νομό Ηλείας υπήρξε ο νομός Αργολίδας με συνολική διακινούμενη ποσότητα τους 163.255 tn πορτοκαλιού.

Στο παρακάτω διάγραμμα 1.20 απεικονίζεται η συμμετοχή του νομού στο συνολικό ποσοστό εξαγώγιμων πορτοκαλιών στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 1.20. Εξαγωγές (%) νωπών πορτοκαλιών ανά Νομό

(Επεξεργασμένα στοιχεία ΜΕΝΟ 2016)

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1.20 ο νομός Ηλείας συμμετέχει σε ποσοστό 18,1% στις συνολικές εξαγωγές σε ποσοστό επί της ποσότητας (tn) πορτοκαλιών ενώ στην πρώτη θέση βρίσκεται ο νομός Αργολίδας με 51,8% και στην τρίτη ο νομός Πέλλας με 10,2%. Από το αποτέλεσμα ίσως διαφαίνεται η αυξημένη εμπορική ικανότητα των εξαγωγέων του νομού, οι οποίοι εκμεταλλεύονται εμπορικά ποσότητες προϊόντος που παράγονται και σε άλλους νομούς ή περιφέρειες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1 Μεθοδολογία της Έρευνας

Η επιτόπια έρευνα διενεργήθηκε σε διάφορες περιοχές της Ηλείας για να υπάρξει η μεγαλύτερη δυνατή διασπορά, με στόχο να επιτευχθεί αντιπροσωπευτικότητα τόσο ποιοτική, όσο και ποσοτική συνυπολογίζοντας το κόστος και τη δυνατότητα μετακίνησης μέσα από οργανωμένες συναντήσεις με τους παραγωγούς. Αρχικά επιλέχθηκαν οι περιοχές που παραδοσιακά αποτελούν τις καλλιεργητικές ζώνες των εσπεριδοειδών στο δήμο Πύργου, όπως οι κοινότητες Βουνάργου, Ξυλοκέρας, Σαλμώνης, Πρασίνου, Κατσαρού καθώς επίσης και περιοχές εκτός δήμου που ασχολούνται χρόνια με την καλλιέργεια εσπεριδοειδών και είτε έχουν οργανωθεί σε Συνεταιρισμούς όπως ο Α.Σ. ΔΙΑΣ στη κοινότητα Τραγανού, είτε λειτουργούν ως μεμονωμένοι καλλιεργητές στην ευρύτερη περιοχή του νομού Ηλείας. Η επιτόπια έρευνα ξεκίνησε από τον αγροτικό συνεταιρισμό εσπεριδοπαραγωγών Α.Σ.Ε.Δ.Ι που εδρεύει στην περιοχή της Ξυλοκέρας. Η **Ξυλοκέρα** είναι χωριό στην Δημοτική Ενότητα του Ιαρδάνου. Με βάση την απογραφή του 2011, ο πληθυσμός της Ξυλοκέρας δεν ξεπερνάει τους 439 κατοίκους. Η Ξυλοκέρα βρίσκεται 1 χλμ. δυτικά του χωριού Βουνάργου, 2 χλμ. ανατολικά από το χωριό Αλποχώρι και 8 χλμ. από τον Πύργο Ηλείας.

Ο αγροτικός συνεταιρισμός Α.Σ.Ε.Δ.Ι ιδρύθηκε το 2003 και έχει αναγνωρισθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως Οργάνωση Παραγωγών που δραστηριοποιείται στα Εσπεριδοειδή. Συγκροτείται από 223 μέλη, παραγωγούς εσπεριδοειδών, από την περιοχή του Νομού Ηλείας, με έκταση 3.500 στρέμματα και παραγωγή 18.000 τόνους εσπεριδοειδή, ήτοι: Πορτοκάλια (Navelina, Navel, Valencia, Lane Late) και Μανταρίνια (Clementines, Nova, Ortanik, Fortuna). Ο συνεταιρισμός διαθέτει υπερσύγχρονο συσκευαστήριο, μεγάλης δυναμικότητας, για την τυποποίηση των εσπεριδοειδών σε όλες τις συσκευασίες και η παραγωγική διαδικασία ελέγχεται από εξειδικευμένους επιστήμονες, εφαρμόζοντας συστήματα ποιότητας ISO 22000:2005, GLOBALGAP και AGRO 2.1&2.2. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τόσο στα γραφεία του συνεταιρισμού, όσο και στα καφενεία του Βουνάργου, της Ξυλοκέρας και του Πύργου Ηλείας και οι παραγωγοί ήταν φιλικά προσκείμενοι ως προς την όλη διαδικασία. Για την ενίσχυση του αισθήματος της ασφάλειας των παραγωγών, το Εργαστήριο Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης χορήγησε έγγραφο, το οποίο ανέφερε ρητά και κατηγορηματικά ότι τα στοιχεία θα συλλέγονταν ανώνυμα, εμπιστευτικά και για αυστηρώς επιστημονική χρήση. Η συλλογή των στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα έγινε με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου από παραγωγούς των οποίων η συνολική έκταση που καλλιεργούσαν αποτελείτο κατ' ελάχιστο από 60% με εσπεριδοειδή.

Οι περισσότεροι παραγωγοί ανταποκρίθηκαν θετικά στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, ενώ κάποιοι αντικαταστάθηκαν λόγω της άρνησης να συμμετάσχουν ή να συνεχίσουν τη συμπλήρωση μετά από αδυναμία εξαγωγής τεχνικοοικονομικών στοιχείων των εκμεταλλεύσεων τους. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε αποτελείται από τέσσερις ενότητες, οι οποίες αναφέρονται σε δημογραφικά στοιχεία, στους συντελεστές παραγωγής, σε τεχνικοοικονομικά στοιχεία και στον τρόπο διάθεσης των παραγόμενων προϊόντων της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Το κυριότερο πρόβλημα κατά τη διενέργεια της επιτόπιας έρευνας σε αυτή τη φάση αποτελούσε η καθολική σχεδόν προσβολή των καλλιεργειών της περιοχής από το έντομο *Dialeurodes Citri* (Homoptera: Aleyrodidae) που δημιουργούσε το μύκητα της καπνιάς και καθιστούσε τον καρπό μη εμπορεύσιμο. Το πρόβλημα εμφανίστηκε το 2014 και πολλοί παραγωγοί είτε δεν πούλησαν προϊόν, είτε πούλησαν σε πολύ χαμηλές τιμές, ενώ τείνει να παγιωθεί εφόσον υπάρχει αδυναμία εξεύρεσης λύσης μετά από 3 καλλιεργητικές περιόδους, γεγονός που όπως θα δούμε στην ανάλυση επηρεάζει αρνητικά τα οικονομικά αποτελέσματα των παραγωγών. Ο συνεταιρισμός αιτήθηκε την ένταξη της προσβολής στα ζημιογόνα αίτια του ΕΛΓΑ με την υπ' αριθμό 1339/11-05-2016 αίτηση και συνεργάστηκε με το περιφερειακό κέντρο προστασίας φυτών ποιοτικού ελέγχου Αχαΐας, το Μπενάκειο φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο και το Ινστιτούτο Ελιάς και υποτροπικών φυτών Χανίων. Η έρευνα συνεχίστηκε κανονικά μετά από επικοινωνία με τον καθηγητή Κ. Τσιμπούκα και η καταμέτρηση των οικονομικών αποτελεσμάτων και δαπανών έγινε με αναγωγή υπό κανονικές συνθήκες παραγωγής και εμπορίας. Μετά τις περιοχές Βουνάργου και Ξυλοκέρας η έρευνα κατευθύνθηκε σε άλλες εσπεριδοπαραγωγικές ζώνες στην περιοχή της Σαλμώνης, Κολυρίου, Πρασίνου και Κατσαρού και μετέπειτα βορειοδυτικά σε περιοχές όπως η Ανδραβίδα, Αμαλιάδα, Λεχαινά, Γαστούνη και Σταφιδόκαμπος.

Μεγάλο μέρος της επιτόπιας έρευνας διεξήχθη και στον Αγροτικό συνεταιρισμό εσπεριδοειδών ΔΙΑΣ στο Τραγανό Ηλείας. Στο Τραγανό οι δείκτες της ανεργίας ίσως είναι χαμηλοί και αυτό γιατί εκτός από τις αγροτικές εργασίες σε χωράφια και περιβόλια υπάρχουν πολλά εργοστάσια παρασκευής τουρσιού, που δίνουν δουλειά σε ντόπιους και αλλοδαπούς. Η ανάπτυξη και η οικονομία της περιοχής βασίζεται, κατά κύριο λόγο, στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις της και σε αυτό συντελούν θετικά οι εύφορες πεδιάδες του κάμπου, οι οποίες αποτελούν κίνητρο αποτελεσματικής εκμετάλλευσής από παλιούς και από νέους παραγωγούς.

Η κάθε συνέντευξη διήρκεσε 15-120 λεπτά με μέσο όρο τα 35 λεπτά και η απόκλιση αυτή οφειλόταν πέρα από την αρχική απειρία του συνεντευκτή και στο πλήθος των καλλιεργειών και των στοιχείων παγίου κεφαλαίου πολλών καλλιεργητών, την ηλικία, την διάθεση που είχε ο παραγωγός να απαντήσει στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, στο μορφωτικό επίπεδο, στο χρόνο που είχε στη διάθεσή του

καθώς και σε διάθεση που είχαν ορισμένοι παραγωγοί για επικοινωνία εκτός της έρευνας. Η έρευνα διήρκησε κοντά στους 2 μήνες, ξεκίνησε 1/08/2016 και ολοκληρώθηκε στις 5/10/2016.

2.2 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Το τελικό δείγμα ανάλυσης αποτελείται από 56 εσπεριδοκαλλιεργητές από την ευρύτερη περιοχή του νομού Ηλείας. Από τους 56 παραγωγούς, οι 19 προέρχονταν από τον Αγροτικό συνεταιρισμό ΔΙΑΣ στο Τραγανό, οι 17 από τον Αγροτικό συνεταιρισμό ΑΣΕΔΙ στην Ξυλοκέρα και οι υπόλοιποι 20 ήταν μεμονωμένοι παραγωγοί από διάφορες κοινότητες της Ηλείας.

Το αρχικό δείγμα προέκυψε μετά από τη χρήση της τεχνικής δειγματοληψίας άριστης κατανομής κατά Neyman, όπου σύμφωνα με το Σιάρδο (1997) ο πληθυσμός κατατάσσεται σε ομοιογενείς ομάδες, σε καθεμία από τις οποίες λαμβάνεται ένα τυχαίο δείγμα. Στο δείγμα αναφοράς αποκλείστηκαν οι μικτές εκμεταλλεύσεις, εφόσον το ζωικό κεφάλαιο αυξάνει σημαντικά τις τυπικές αποδόσεις και ορίστηκαν επιλέξιμες οι εκμεταλλεύσεις των οποίων η συνολική καλλιεργούμενη έκταση αποτελούταν τουλάχιστον από 60% με βάση τον κλάδο των εσπεριδοειδών, δηλ. εκμεταλλεύσεις που είναι εξειδικευμένες στην καλλιέργεια εσπεριδοειδών. Κατά τη στρωματοποιημένη δειγματοληψία κατά Neyman βασιστήκαμε στη μεταβλητή στρωμάτωσης φυσικό μέγεθος εκμετάλλευσης (χρησιμοποιούμενη έκταση σε στρέμματα). Για τη μεταβλητή αυτή υπήρχαν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία από το ΟΣΔΕ του 2011 και επειδή οι καλλιέργειες προς μελέτη θεωρούνται μόνιμες προχωρήσαμε με τη βοήθεια του κ. Νέλλα στον καθορισμό του δείγματος προς μελέτη. Τα στοιχεία του πληθυσμού στόχου (N_h), η τυπική απόκλιση σε κάθε στρώμα (S_h) το κόστος δειγματοληψίας μεταξύ των στρωμάτων (Ch), η επιζητούμενη ακρίβεια (d) και ο συντελεστής εμπιστοσύνης εισήχθησαν στο «Πληροφοριακό Σύστημα Δειγματοληψίας (Version 1.0)» και με τη βοήθεια του λογισμικού για τον υπολογισμό μεγέθους δείγματος εκτιμήθηκε η μέση τιμή σε κάθε στρώμα έρευνας.

Ο πληθυσμός στόχος χωρίστηκε σε 3 ομάδες, στις οποίες περιλαμβάνονται οι:

- Ομάδα I: Στην ομάδα αυτή εντάσσονται οι μικρές εκμεταλλεύσεις με συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση (ΧΓΕ) από 0 έως 10 στρέμματα
- Ομάδα II: Στην ομάδα αυτή ανήκουν οι μεσαίες εκμεταλλεύσεις με χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση από 10,01 έως 20 στρέμματα.

- Ομάδα III: Στην τελευταία ομάδα υπάρχουν οι μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις με ΧΓΕ μεγαλύτερη από 20 στρέμματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1 : Κατανομή των εκμεταλλεύσεων σε ομάδες με βάση τη Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση

Μέγεθος εκμετάλλευσης	Πληθυσμός σε κάθε στρώμα (N _h)	Τυπική Απόκλιση σε κάθε στρώμα (S _h)	Επιζητούμενη ακρίβεια(d)	Συντελεστής Εμπιστοσύνης	S _h ²	N _h *S _h ²	N _h ² *S _h ²	Μέγεθος Δείγματος Κατανομής Neyman
ΧΓΕ <=10 ΣΤΡ.	213,0	0,24	0,24	0,990	0,06	12,27	2.613,25	5
ΧΓΕ 10,01-20 ΣΤΡ.	214,0	0,36	0,24	0,990	0,13	27,73	5.935,16	8
ΧΓΕ >20 ΣΤΡ.	247,0	1,20	0,24	0,990	1,44	355,68	87.852,96	29
ΣΥΝΟΛΟ	674,0				1,6272	395,683	96401,38	42

(Νέλλας,2016)

Με τα αποτελέσματα του πίνακα παρατηρούμε ότι το συνολικό μέγεθος του δείγματος ήταν 42 και η στρωμάτωση ανά κατηγορία είχε ως εξής :

- 5 γεωργικές εκμεταλλεύσεις για την Ομάδα I με πληθυσμό (N_h) 213
- 8 γεωργικές εκμεταλλεύσεις για την Ομάδα II με πληθυσμό (N_h) 214 και
- 29 γεωργικές εκμεταλλεύσεις για την Ομάδα III με πληθυσμό (N_h) 247

Κατά τη διαδικασία αναζήτησης των παραγωγών, το κυριότερο πρόβλημα ήταν η μεγάλη καθυστέρηση στοιχείων από τον ΟΠΕΚΕΠΕ για να γίνει αντιστοίχιση σε τυχαιοποιημένο δείγμα, σύμφωνα με τα κριτήρια που αναλύσαμε. Έτσι αποφασίστηκε, μετά από επικοινωνία με τον κ. Νέλλα, η δειγματοληψία να γίνει κατευθυνόμενη και εφόσον υπήρξε ανταπόκριση από τους παραγωγούς αυξήθηκε το δείγμα ανάλυσης, ως πρόθεση για τη μείωση του σφάλματος

εκτιμήσεων. Η τελική κατηγοριοποίηση μετά την ολοκλήρωση της έρευνας εμφανίζεται ως εξής :

- 9 εκμεταλλεύσεις από την Ομάδα I
- 10 εκμεταλλεύσεις από την Ομάδα II και
- 37 εκμεταλλεύσεις από την Ομάδα III

Συνεπώς, ο συνολικός αριθμός του δείγματος ανήλθε σε 56 γεωργικές εκμεταλλεύσεις και η τελική διαμόρφωση του δείγματος παρουσιάζεται στον πίνακα 2.2.2

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.2 Αριθμός παραγωγών του τελικού δείγματος ανά ομάδα

ΟΜΑΔΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ	Πληθυσμός σε κάθε στρώμα (N_h)	Συντελεστής Εμπιστοσύνης	Τελικό μέγεθος
ΟΜΑΔΑ I	213,0	0,990	9
ΟΜΑΔΑ II	214,0	0,990	10
ΟΜΑΔΑ III	247,0	0,990	37
ΣΥΝΟΛΟ	674,0		56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι αναλύσεις των αποτελεσμάτων της επιτόπιας έρευνας και γίνεται σύγκριση σε κάθε ομάδα γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Παρατίθενται πίνακες και στοιχεία για τα κυριότερα χαρακτηριστικά των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που μελετήθηκαν, όπως η έκταση του διαθέσιμου εδάφους, η ανθρώπινη απασχόληση οικογενειακή και ξένη και εντός ή εκτός εκμετάλλευσης και τα οικονομικά αποτελέσματα των γ.ε. Στις υποενότητες που ακολουθούν και στους αντίστοιχους πίνακες, δίνεται ο μέσος όρος των δεικτών για κάθε ομάδα εκμεταλλεύσεων και ο μέσος όρος του συνόλου των εκμεταλλεύσεων. Τα αντίστοιχα αναλυτικά δεδομένα κάθε εκμετάλλευσης παρατίθενται στο παράρτημα.

3.1 ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Στην υποενότητα αυτή παρατίθενται τα επεξεργασμένα στοιχεία διάρθρωσης των εκμεταλλεύσεων συνολικά και των πορτοκαλεώνων ως ομάδες εκμεταλλεύσεων που ορίστηκαν ανωτέρω. Στα στοιχεία περιλαμβάνονται η συνολική χρησιμοποιούμενη έκταση και τα ποσοστά ενοικιαζόμενης και αρδευόμενης έκτασης αντίστοιχα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.1 Διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων (σύνολο των καλλιεργειών)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Συνολική χρησιμοποιούμενη έκταση (στρ.)	Ποσοστό Ενοικιαζόμενης έκτασης %	Ποσοστό αρδευόμενης έκτασης %
Ομάδα I	6,6	0,0%	91,6%
Ομάδα II	14,9	0,0%	82,4%
Ομάδα III	50,8	5,3%	88,2%
Γενικός μέσος όρος	37,3	3,5%	86,7%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 3.1.1 ο συνολικός (γενικός) μέσος όρος της συνολικής χρησιμοποιούμενης έκτασης για τις 56 γεωργικές εκμεταλλεύσεις είναι 37,3 στρ. Ο μέσος όρος υπολογίστηκε από τη συνολική έκταση των γ.ε που μελετάμε και είναι 2087 στρ. Οι εκμεταλλεύσεις που μελετάμε είναι κατά μεγάλο ποσοστό ιδιόκτητες, δηλαδή κατά 96,5% και κατά 3,5% ενοικιαζόμενες, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 90 στρέμματα. Το ποσοστό της αρδευόμενης έκτασης για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων είναι 86,7%, ενώ για την ομάδα I είναι

91,6%, για την ομάδα II αποτελεί το 82,4% της συνολικής έκτασης και για την ομάδα III ανέρχεται σε 88,2%. Τα ποσοστά αυτά άρδευσης είναι από τα υψηλότερα της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.2 Διαρθρωτικά στοιχεία Πορτοκαλεώνων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Χρ. έκταση πορτοκαλιών (στρ.)	Ποσοστό Ενοικιαζόμενης έκτασης %	Ποσοστό αρδευόμενης έκτασης %
Ομάδα I	5,28	0,0%	100%
Ομάδα II	10,45	0,0%	100%
Ομάδα III	35,36	4,7%	100%
Γενικός μέσος όρος	26,08	3,1%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Σύμφωνα με τον πίνακα 3.1.2 ο συνολικός (γενικός) μέσος όρος έκτασης για τους πορτοκαλεώνες των γ.ε που μελετήσαμε είναι 26,08 στρ. και η έκταση που καταλαμβάνουν ανέρχεται σε 1460,5 στρ., δηλαδή αποτελεί το 70% της συνολικής έκτασης των εκμεταλλεύσεων. Από το σύνολο των πορτοκαλεώνων οι 96,9% είναι ιδιόκτητοι και οι 3,1% είναι ενοικιαζόμενοι, ενώ παρατηρούμε ότι στις δύο πρώτες ομάδες, ήτοι ομάδα I και ομάδα II δεν υπάρχουν ενοικιαζόμενες εκτάσεις και στην τρίτη ομάδα νοικιάζονται κατά 4,7%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 71 στρέμματα. Κρίνεται αναγκαίο να αναφέρουμε πως στους ιδιόκτητους έχουν συνυπολογιστεί και οι εκτάσεις που νοικιάζονται ανάμεσα στα μέλη του νοικοκυριού καθώς επίσης και από συγγενείς που διατηρούν την ιδιοκτησία ενώ δεν καταβάλλεται μίσθωμα ενοικίου και επιδοτήσεων. Αντίστοιχα στις νοικιαζόμενες εκτάσεις έχουν συνυπολογιστεί και οι μεσιακές, όπου το επίμορτο έχει υπολογιστεί σαν ενοίκιο προς εκμετάλλευση των εκτάσεων. Οι μεσιακές εκτάσεις στο δείγμα μας είναι 24 στρ. (33,8% των ενοικιαζόμενων) και το μέσο επίμορτο ενοίκιο αντιστοιχεί σε 200 ευρώ ανά στρέμμα. Τέλος, από τον πίνακα βλέπουμε ότι οι εκτάσεις των πορτοκαλεώνων στο δείγμα που μελετάμε είναι εξολοκλήρου (100%) ποτιστικές.

3.2 ΕΤΗΣΙΑ ΑΝΘΩΠΙΝΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Στην υποενότητα αυτή θα παρουσιαστούν οι πραγματικές ώρες απασχόλησης εντός των γ.ε από τα μέλη της οικογένειας ή από ξένους εποχικούς ή μόνιμους εργάτες, εκφρασμένες σε Μονάδες Ανθρώπινης Εργασίας, δηλαδή ένα ισοδύναμο ανθρωποέτος πλήρους απασχόλησης (1έτος =1750 ώρες απασχόλησης).

Για τη μέτρηση της εργασίας χρησιμοποιείται η Μονάδα Ανθρώπινης Εργασίας (ΜΑΕ), η οποία ορίζεται ως η εργασία που προσφέρεται υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης από φυσικό πρόσωπο στη γεωργική εκμετάλλευση κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους και αντιστοιχεί σε απασχόληση 1.750 ωρών (ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011). Τέλος, θα παρουσιαστεί και η συνολική οικογενειακή απασχόληση τόσο εντός, όσο και εκτός της γ.ε ανά ομάδα εκμεταλλεύσεων.

Πίνακας 3.2.1 :Ανθρώπινη απασχόληση εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Οικογενειακή		Ξένη		Συνολική	
	Ώρες	ΜΑΕ	Ώρες	ΜΑΕ	Ώρες	ΜΑΕ
Ομάδα Ι	249	0,14	208	0,12	457	0,26
Ομάδα ΙΙ	646	0,37	441	0,25	1087	0,62
Ομάδα ΙΙΙ	1372	0,78	1787	1,02	3159	1,81
Γενικός μέσος όρος	1062	0,61	1293	0,74	2356	1,35

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Στον πίνακα 3.2.1 παρουσιάζονται στοιχεία για την οικογενειακή και την ξένη ανθρώπινη απασχόληση κάθε ομάδας εκμεταλλεύσεων. Η οικογενειακή και ξένη απασχόληση για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων (γενικός μέσος όρος) είναι 0,61 Μ.Α.Ε. και 0,74 Μ.Α.Ε. αντίστοιχα ενώ οι συνολικές Μ.Α.Ε. ανέρχονται σε 1,35 Μ.Α.Ε.

Όσον αφορά κάθε ομάδα εκμεταλλεύσεων ξεχωριστά, για την ομάδα Ι η οικογενειακή απασχόληση είναι 0,14 Μ.Α.Ε., για την ομάδα ΙΙ είναι 0,37 Μ.Α.Ε. και για την ομάδα ΙΙΙ είναι 0,78 Μ.Α.Ε, ενώ η οικογενειακή απασχόληση συνολικά για τις εκμεταλλεύσεις, όπως προαναφέρθηκε είναι 0,61 Μ.Α.Ε. Όπως παρατηρούμε φαίνεται να υπάρχει αναλογική σχέση με τις εκτάσεις που χρησιμοποιούνται και την οικογενειακή ανθρώπινη απασχόληση, γεγονός που δικαιολογεί τις μεγάλες διαφορές στον εξεταζόμενο δείκτη. Για την ξένη απασχόληση η ανάλυση των αντίστοιχων δεικτών δείχνει ότι για την ομάδα Ι είναι 0,12 Μ.Α.Ε., για την ομάδα ΙΙ 0,25 Μ.Α.Ε. και για την ομάδα ΙΙΙ 1,02 Μ.Α.Ε., ενώ όπως προαναφέρθηκε ο γενικός μέσος όρος της ξένης απασχόλησης για το σύνολο των γ.ε. είναι 0,74 Μ.Α.Ε. Συνεπώς παρατηρούμε και σε αυτό το δείκτη μια αναλογική σχέση μεταξύ των καλλιεργούμενων γεωργικών εκτάσεων και της ξένης απασχόλησης. Η ξένη δηλαδή απασχόληση αυξάνεται όσο αυξάνεται και η καλλιεργούμενη γεωργική έκταση και αφορά τόσο αλλοδαπούς, όσο και ημεδαπούς εργάτες, οι οποίοι εργάζονται εποχικά με τις μεγαλύτερες απαιτήσεις για εποχική εργασία να εμφανίζονται πρωτίτως στην

περίοδο της συγκομιδής και του κλαδοκάθαρου των δένδρων και δευτερευόντως στις λιπάνσεις και στην υποστύλωση των βραχιόνων (ποδιών) αυτών.

Το ημερομίσθιο δεν είναι σταθερό στις περιοχές μελέτης ενώ παραλλάσσει ανάλογα την καλλιεργητική φροντίδα και τον κλάδο συγκομιδής. Ακραίες τιμές του ημερομισθίου είναι 25 έως 40 ευρώ, με το άνω άκρο να αναφέρεται στην συγκομιδή ελιάς σε κάποιες περιοχές και μέσο όρο τα 30 ευρώ για όλες τις καλλιεργητικές φροντίδες.

Πίνακας 3.2.2 :Η απασχόληση των μελών των αγροτικών νοικοκυριών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Εντός γ. εκμ.		Εκτός γ. εκμ.		Συνολική	
	Ώρες	ΜΑΕ	Ώρες	ΜΑΕ	Ώρες	ΜΑΕ
Ομάδα Ι	249	0,14	1007	0,58	1256	0,72
Ομάδα ΙΙ	646	0,37	1596	0,91	2242	1,28
Ομάδα ΙΙΙ	1372	0,78	803	0,46	2174	1,24
Γενικός μέσος όρος	1062	0,61	977	0,56	2039	1,17

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Στον πίνακα 3.2.2 απεικονίζεται η συνολική οικογενειακή απασχόληση εντός και εκτός εκμετάλλευσης ανά έτος και η οποία είναι για την ομάδα Ι 1256 ώρες και 0,72 Μ.Α.Ε, για την ομάδα ΙΙ 2242 ώρες και 1,28 Μ.Α.Ε και για την ομάδα ΙΙΙ 2174 ώρες, ήτοι 1,24 Μ.Α.Ε. Ο γενικός μέσος όρος και για τις 3 ομάδες μελέτης του δείγματος είναι 2039 ώρες και 1,17 Μ.Α.Ε. Πιο αναλυτικά, στην ομάδα Ι η οικογενειακή απασχόληση εντός εκμετάλλευσης είναι 249 ώρες, για την ομάδα ΙΙ ανέρχεται σε 646 ώρες, ενώ για την ομάδα ΙΙΙ είναι 1372 ώρες. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 1181/Β/9-6-2011, στο οποίο προσδιορίζεται η ετήσια απασχόληση στην γεωργική εκμετάλλευση και θέτει σαν όριο της επαγγελματικής απασχόλησης σε αυτή τις 525 ώρες, δηλαδή τουλάχιστον το 30% του ετήσιου χρόνου απασχόλησης να προέρχεται από αγροτική απασχόληση, συγκρίνοντας με τις ομάδες του δείγματος μας παρατηρούμε ότι οι παραγωγοί της ομάδας Ι υπολείπονται κατά 231 ώρες, ενώ οι υπόλοιπες ομάδες ξεπερνούν το όριο της γεωργικής απασχόλησης και πιο συγκεκριμένα κατά 121 ώρες η δεύτερη ομάδα και κατά 847 ώρες η ομάδα ΙΙΙ. Στην πρώτη ομάδα εξηγείται μεν ο αυξημένος αριθμός ωρών απασχόλησης εκτός εκμετάλλευσης σε σχέση με την εργασία εντός, όμως υπολείπεται από άλλες, παρόμοιες τεχνικοοικονομικές μελέτες (Καζάνα,2015) λόγω του γεγονότος ότι η πλειονότητα των παραγωγών της πρώτης ομάδας είναι συνταξιούχοι και δεν εργάζονται.

Επίσης, σύμφωνα με την τροποποιητική απόφαση 2386/B'3-8-2016 τα πρόσωπα που έχουν μη μόνιμη εξωαγροτική απασχόληση πάνω από 1.225 ώρες (0,7 Μ.Α.Ε.) ετησίως ή αυτά που έχουν μόνιμη εξωαγροτική απασχόληση πάνω από 1.750 ώρες ετησίως, δεν μπορούν, να θεωρηθούν επαγγελματίες αγρότες. Παρατηρώντας τον πίνακα βλέπουμε ότι η ομάδα II ξεπερνάει το όριο της μη μόνιμης εξωαγροτικής απασχόλησης, οπότε πρέπει να γίνει περεταίρω ανάλυση, όσον αφορά την εξωγεωργική απασχόληση των αρχηγών για τον χαρακτηρισμό τους ως άνω.

3.3 ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΠΡΟΣΟΔΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Ακαθάριστη πρόσοδος ή ακαθάριστο εισόδημα μιας γεωργικής εκμετάλλευσης ή ενός κλάδου της είναι η χρηματική αξία, σε τιμές αγοράς, της συνολικά παραγόμενης ποσότητας των τελικών προϊόντων ορισμένης χρονικής περιόδου (λογιστικό ή ημερολογιακό έτος) ή και μιας παραγωγικής διαδικασίας.

Συγκεκριμένα η ακαθάριστη πρόσοδος περιλαμβάνει:

- Τις συνολικές εισπράξεις από τις πωλήσεις των προϊόντων στην αγορά.
- Την αγοραία αξία των προϊόντων που τυχόν δόθηκαν αντί χρημάτων για αμοιβές εργασίας ή αγορές μέσω παραγωγής κλπ.
- Την αγοραία αξία των προϊόντων που καταναλώθηκαν από την οικογένεια του γεωργού (ιδιοκατανάλωση).
- Την ενδεχόμενη αύξηση της καθαρής περιουσίας της Γ.Ε. κατά την εξεταζόμενη περίοδο.
- Την αγοραία αξία των απούλητων προϊόντων.
- Τις τυχόν επιδοτήσεις ή εισοδηματικές ενισχύσεις και αποζημιώσεις για τη συνολική παραγωγή που έχουν δοθεί για την παραπάνω χρονική περίοδο.

(Πατσή, 1995)

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας προέκυψαν αποζημιώσεις λόγω παγετού και επιστροφή ΦΠΑ για 26 από τις 56 γ.ε προς μελέτη, έτσι η ακαθάριστη πρόσοδος υπολογίστηκε ως το άθροισμα της συνολικής αξίας του προϊόντος των πορτοκαλεώνων, των επιδοτήσεων και των λοιπών εσόδων που συμπεριλαμβάνουν την επιστροφή ΦΠΑ και τις αποζημιώσεις από τον οργανισμό ΕΛΓΑ.

Πίνακας 3.3.1 : Σύνθεση Ακαθάριστης προσόδου (Καλλιέργεια πορτοκαλιών)

	Μέση στρεμματική ή απόδοση (κιλά/στρ.)	Τιμή (€/Kgr)	Ακαθ. Αξία παραγωγής (€)	Επιδοτήσεις(€)	Λοιπά έσοδα (€)	Ακαθάριστη Πρόσοςδος (€)	Ακαθάριστη πρόσοδος (€)/kg προϊόντος	Ακαθάριστη πρόσοδος (€)/στρ.
Ομάδα I	1929,5	0,11	1078,2	80,7	56,2	1215,1	0,12	232,3
Ομάδα II	4288,3	0,13	4016,6	477,5	285,0	4779,1	0,16	423,0
Ομάδα III	4344,3	0,16	20630,4	2171,6	874,4	23676,4	0,19	566,4
Γενικός Μ.Ορ.	2763,35	0,14	14682,4	1492,5	529,6	9890,2	0,18	501,0

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τα στοιχεία του πίνακα 3.3.1 παρατηρούμε ότι η ακαθάριστη πρόσοδος ανά ομάδα εκμεταλλεύσεων διαμορφώνεται ως εξής: Στην ομάδα I αντιστοιχεί σε 1215 €, στην ομάδα II 4779€ και στην ομάδα III ανέρχεται σε 23676 €, ενώ ο γενικός μέσος όρος της ακαθάριστης προσόδου των υπό μελέτη γ.ε. είναι 9890 € . Από την ανάγνωση των στοιχείων μπορούμε να πούμε ότι η ακαθάριστη πρόσοδος αυξάνεται ανάλογα με το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και αυτό το συμπέρασμα επαληθεύεται από τα στοιχεία της ακαθάριστης προσόδου των γ.ε ανά στρέμμα που για την ομάδα I είναι 232,2 (€)/στρ., για την ομάδα II ανέρχεται σε 423 (€)/στρ. και τέλος για την ομάδα III αντιστοιχεί σε 566 (€)/στρ.

Η τιμή των πορτοκαλιών σύμφωνα με την οποία υπολογίστηκε η ακαθάριστη πρόσοδος βλέπουμε ότι παρουσιάζει διακυμάνσεις, με την μέση τιμή να κυμαίνεται σε 0,14 (€)/Kgr, ενώ οι επιμέρους μέσες τιμές σε κάθε ομάδα αυξάνεται σύμφωνα με το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Έτσι στην ομάδα I αντιστοιχεί σε 0,11(€)/Kgr, στην ομάδα II είναι 0,13 (€)/Kgr και στην ομάδα III αυξάνεται και αντιστοιχεί σε 0,16 (€)/Kgr.

Ανάλογη αύξηση με το μέγεθος των ομάδων παρουσιάζει και η μέση στρεμματική απόδοση των εκμεταλλεύσεων που για την ομάδα I είναι 1930 κιλά/στρ, για την ομάδα II είναι 4288 κιλά/στρ, δηλαδή υπερδιπλασιάζεται κατά 2358 κιλά/στρ και για την ομάδα III 4344 κιλά/στρ., δηλαδή αυξάνεται κατά 56 κιλά/στρ. από την απόδοση της ομάδας II και 2414κιλά/στρ. από την απόδοση της ομάδας I.

Τέλος, η ακαθάριστη πρόσδοδος ανά κιλό προϊόντος για την ομάδα I είναι 0,12 €/Kgr. , για την ομάδα II είναι 0,16 €/Kgr και για την ομάδα III 0,19 €/Kgr, ενώ για το σύνολο των γ.ε διαμορφώνεται σε 0,18 €/Kgr.

3.4 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Σε αυτήν την ενότητα θα παρουσιαστούν οι παραγωγικές δαπάνες των γεωργικών εκμεταλλεύσεων του υπό μελέτη δείγματος, σε επίπεδο ομάδας και θα γίνει διάκρισή τους σε σταθερές και μεταβλητές δαπάνες, αλλά και σε εμφανείς και τεκμαρτές. Η διάκριση των δαπανών σε σταθερές και μεταβλητές, αφορά τις δαπάνες των σταθερών και των μεταβλητών συντελεστών παραγωγής αντίστοιχα, οι οποίες αναφέρονται στο προϊόν που μελετάμε, δηλαδή το πορτοκάλι αλλά και στο σύνολο των κλάδων των γεωργικών επιχειρήσεων.

Οι σταθερές δαπάνες αντιστοιχούν στους σταθερούς συντελεστές παραγωγής και είναι ανεξάρτητες από την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος κατά τη διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας (ή μιας σύντομης σχετικά χρονικής περιόδου, όπως είναι το έτος). Σταθερές λοιπόν ονομάζονται οι δαπάνες που δεν μπορεί ούτε να αυξομειώσει, ούτε να αποφύγει ο παραγωγός, χωρίς προηγουμένως να πραγματοποιήσει μεγάλης έκτασης αναδιοργάνωση της γεωργικής επιχείρησης, πράγμα που απαιτεί κάποιο αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα.

Αντίθετα, οι μεταβλητές δαπάνες αντιστοιχούν στους μεταβλητούς συντελεστές παραγωγής και συνδέονται με το ύψος της παραγόμενης ποσότητας του προϊόντος, δηλαδή με τον όγκο της παραγωγής. Έτσι μεταβλητές δαπάνες ονομάζονται οι δαπάνες που μπορούν να αυξομειωθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα και μάλιστα χωρίς να χρειαστεί σημαντικής έκτασης αναδιοργάνωση της επιχείρησης (Τσιμπούκας, 2009).

3.4.1 Μεταβλητές Δαπάνες

Στους παρακάτω πίνακες 3.4.1.1, 3.4.1.2 και 3.4.1.3 απεικονίζονται οι κυριότερες μεταβλητές δαπάνες που αφορούν την αμοιβή της εποχιακής εργασίας, τα αναλώσιμα υλικά, τις υπηρεσίες τρίτων και τις λοιπές μεταβλητές δαπάνες. Στις τελευταίες αθροίζονται δαπάνες όπως τα ασφάλιστρα του οργανισμού Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛΓΑ), οι τόκοι, οι γενικές δαπάνες και τα διάφορα. Οι πίνακες εκφράζουν τις μεταβλητές δαπάνες τόσο κατά απόλυτη τιμή και σε χρηματική αμοιβή ανά στρέμμα, όσο και σαν ποσοστό επί των συνολικών μεταβλητών δαπανών. Από τα στοιχεία αυτά παρατηρούμε, όπως αναμέναμε, ότι όσο μεγαλώνει το μέγεθος της εκμετάλλευσης τόσο αυξάνονται και οι μεταβλητές δαπάνες κατά απόλυτη τιμή ξεκινώντας από την ομάδα I με 2158 €, για την ομάδα II 5038 € και ολοκληρώνοντας με την ομάδα III στα

17006 €. Επίσης παρατηρώντας τον πίνακα 2.3.4.1.2, που εκφράζει τις μεταβλητές δαπάνες ανά στρέμμα για το σύνολο των καλλιεργειών των υπό μελέτη εκμεταλλεύσεων, βλέπουμε ότι στην ομάδα II οι γ.ε υφίστανται τις μεγαλύτερες χρηματικές δαπάνες με 326 €/στρ. ,ακολουθεί η ομάδα I με 312 €/στρ. και τελευταία έρχεται η ομάδα III με 284 €/στρ.

Πίνακας 3.4.1.1 : Μεταβλητές Δαπάνες (€) για το σύνολο των καλλιεργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχικής εργασίας	Αναλώσιμα Υλικά	Υπηρεσίες Τρίτων	Λοιπές μεταβλητές δαπάνες	Σύνολα
Ομάδα I	903,2	726,1	284,8	243,5	2157,5
Ομάδα II	1868,2	1973,5	520,0	676,2	5037,8
Ομάδα III	6196,1	7882,1	1092,8	1835,0	17005,9
Γενικός μέσος όρος	4572,6	5676,9	860,6	1372,3	12482,4

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Πίνακας 3.4.1.2 : Μεταβλητές Δαπάνες (€)/στρ. για το σύνολο των καλλιεργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχιακής εργασίας	Αναλώσιμα Υλικά	Υπηρεσίες Τρίτων	Λοιπές μεταβλητές δαπάνες	Σύνολα
Ομάδα I	135,2	106,3	40,5	30,0	312,0
Ομάδα II	122,6	126,1	36,6	40,7	326,0
Ομάδα III	101,2	123,9	18,2	40,7	284,1
Γενικός μέσος όρος	126,7	135,8	28,7	45,7	336,9

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Πίνακας 3.4.1.3 : Μεταβλητές Δαπάνες % ανά στρέμμα (σύνολο των καλλιεργειών)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχιακής εργασίας	Αναλώσιμα Υλικά	Υπηρεσίες Τρίτων	Λοιπές μεταβλητές δαπάνες	Σύνολα
Ομάδα I	41%	34%	13%	11%	100%
Ομάδα II	38%	37%	11%	14%	100%
Ομάδα III	36%	43%	7%	14%	100%
ΣΥΝΟΛΟ	38%	39%	9%	14%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον τελευταίο πίνακα 3.4.1.3, που εκφράζονται οι υπό εξέταση μεταβλητές δαπάνες σαν ποσοστό επί των συνολικών παρατηρούμε ότι τα αναλώσιμα υλικά (λιπάσματα, φυτοφάρμακα, καύσιμα ιδιόκτητων μηχανημάτων, λιπαντικά ιδιόκτητων μηχανημάτων κ.α.) καταλαμβάνουν το 39% και μαζί με την αμοιβή της εποχιακής εργασίας που καταλαμβάνει το 38% είναι οι κυριότερες κατηγορίες εξόδων για το σύνολο των καλλιεργειών των γ.ε.

Αντίστοιχα για τις μεταβλητές δαπάνες που αφορούν την καλλιέργεια πορτοκαλιάς στις εξεταζόμενες ομάδες δεν βλέπουμε μεγάλες διαφορές σε σχέση με το σύνολο των καλλιεργειών. Στους πίνακες 3.4.1.4 και 3.4.1.5 απεικονίζονται οι κυριότερες μεταβλητές δαπάνες που αφορούν τους πορτοκαλεώνες, όπου παρατηρούμε και μια σχετική αντιστοιχία με το σύνολο των καλλιεργειών. Πιο συγκεκριμένα, οι μεταβλητές δαπάνες ανά στρέμμα για την ομάδα I ανέρχονται σε 289 €, για την ομάδα II είναι 361,26 €/στρ. και τέλος για την ομάδα III είναι 355,35 €/στρ.

Πίνακας 3.4.1.4: Μεταβλητές Δαπάνες (€)/στρ. ανά Ομάδα εκμεταλλεύσεων για την καλλιέργεια πορτοκαλιών.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχικής εργασίας	Αναλώσιμα Υλικά	Υπηρεσίες Τρίτων	Λοιπές μεταβλητές δαπάνες	Σύνολο
Ομάδα I	114,36	103,74	43,65	27,22	288,97
Ομάδα II	135,71	135,34	44,12	46,09	361,26
Ομάδα III	127,94	144,29	29,46	53,66	355,35
Γενικός μέσος όρος	126,43	134,76	34,09	47,13	342,41

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Πίνακας 3.4.1.5 : Συμμετοχή μεταβλητών δαπανών (€)/στρ.(%) για την καλλιέργεια πορτοκαλιών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχικής εργασίας	Αναλώσιμα Υλικά	Υπηρεσίες Τρίτων	Λοιπές μεταβλητές δαπάνες	Σύνολο
Ομάδα I	40%	36%	15%	9%	100%
Ομάδα II	38%	37%	12%	13%	100%
Ομάδα III	36%	41%	8%	15%	100%
Γενικός μέσος όρος	37%	39%	10%	14%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα παρατηρούμε ότι οι δαπάνες για τα αναλώσιμα αντιπροσωπεύουν το 39% του συνόλου των μεταβλητών δαπανών για τους πορτοκαλεώνες των εκμεταλλεύσεων, στην ομάδα I αντιστοιχούν σε 36%, για την ομάδα II ανέρχονται σε 37% και στην ομάδα III αποτελούν το 41% των μεταβλητών δαπανών της ομάδας. Και σε αυτή τη σύγκριση η δαπάνη των αναλωσίμων μαζί με αυτή για τη δαπάνη της αμοιβής της εποχιακής εργασίας αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό επί του συνόλου των μεταβλητών δαπανών με 77%. Για την αμοιβή της εποχιακής εργασίας και τις υπηρεσίες τρίτων ανά στρέμμα παρατηρούμε ότι όσο αυξάνεται το μέγεθος της εκμετάλλευσης τόσο λιγότερες δαπάνες αντιστοιχούν στο στρέμμα. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί αν αναλογιστούμε την τεχνολογία και την εκμηχάνιση που παρουσιάζουν οι μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις όπως είναι για παράδειγμα η ηλεκτρική ψαλίδα, ο λιπασματοδιανομέας κ.α. που μειώνουν τα ημερομίσθια καθώς και οι ελκυστήρες και τα παρελκόμενα που εμφανίζονται σαν ιδιόκτητα και μειώνουν τις υπηρεσίες τρίτων προς τις εκμεταλλεύσεις.

3.4.2 ΣΤΑΘΕΡΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Τα έξοδα που συνθέτουν τις σταθερές δαπάνες και θα μας απασχολήσουν σε αυτό το υποκεφάλαιο είναι το έδαφος, η αμοιβή του μόνιμου προσωπικού, στο οποίο περιλαμβάνεται και η τεκμαρτή αμοιβή της οικογενειακής εργασίας και τέλος το πάγιο κεφάλαιο της εκμετάλλευσης, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται οι αποσβέσεις του παγίου κεφαλαίου, οι επισκευές και η συντήρηση, οι τόκοι του παγίου κεφαλαίου τα ασφάλιστρα (Μέσο Επενδυμένο Κεφάλαιο-MEK εκτός εδάφους *0,15%), τα αυτασφάλιστρα (MEK εκτός εδάφους *0,83%) και οι τόκοι συντήρησης και ασφαλίστρων. Δηλαδή οι σταθερές δαπάνες περιλαμβάνουν εκείνες τις δαπάνες που αντιστοιχούν στους σταθερούς συντελεστές παραγωγής. Όσον αφορά τις δαπάνες για το πάγιο κεφάλαιο, στους πίνακες που ακολουθούν και για πιο εύκολη ανάγνωση διαχωρίστηκαν στις αποσβέσεις που αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος τους και όλες οι υπόλοιπες δαπάνες εντάσσονται στην κατηγορία των λοιπών σταθερών δαπανών.

Πίνακας 3.4.2.1 : Σταθερές Δαπάνες ανά εκμετάλλευση για το σύνολο των καλλιεργειών (€)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Τεκμαρτό ενοίκιο εδάφους	Τεκμαρτή αμοιβή εργασίας	Αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου	Λοιπές σταθερές δαπάνες	Σύνολο Σταθερών Δαπανών
Ομάδα I	495	1020	443	345	2303
Ομάδα II	1291	2682	923	1218	6115
Ομάδα III	3833	5162	3050	3390	15435
Γενικός μέσος όρος	2843	4054	2251	2513	11660

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον παραπάνω πίνακα 3.4.2.1, παρατηρούμε ότι οι σταθερές δαπάνες για την ομάδα I ανέρχονται σε 2303 €, για την ομάδα II σε 6115 € και για την ομάδα III 15435 €, ενώ ο γενικός μέσος όρος για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων αντιστοιχεί σε 11660 €. Συνεπώς όσο αυξάνει το μέγεθος της εκμετάλλευσης, αυξάνει και το σύνολο των σταθερών δαπανών, κάτι που είναι αναμενόμενο. Αυτό που έχει ίσως ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε είναι οι σταθερές δαπάνες ανά στρέμμα για κάθε ομάδα εκμεταλλεύσεων, όπως απεικονίζεται στους πίνακες 3.4.2.2 και 3.4.2.3.

Πίνακας 3.4.2.2: Σταθερές δαπάνες(€) ανά στρέμμα ανά εκμετάλλευση για το σύνολο των καλλιεργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Τεκμαρτό ενοίκιο εδάφους	Τεκμαρτή αμοιβή εργασίας	Αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου	Λοιπές σταθερές δαπάνες	Σύνολο Σταθερών Δαπανών
Ομάδα I	74,6	151,8	70,4	53,5	87,6
Ομάδα II	88,5	188,3	63,2	85,5	106,4
Ομάδα III	74,2	110,1	59,9	65,3	77,4
Γενικός μέσος όρος	76,8	130,8	62,2	67,0	84,2

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Πίνακας 3.4.2.3 : Σταθερές δαπάνες (€)/στρ. ανά εκμετάλλευση % για το σύνολο των καλλιέργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Τεκμαρτό ενοίκιο εδάφους	Τεκμαρτή αμοιβή εργασίας	Αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου	Λοιπές σταθερές δαπάνες	ΣΥΝΟΛΟ %
Ομάδα I	22%	44%	19%	15%	100%
Ομάδα II	21%	44%	15%	20%	100%
Ομάδα III	25%	33%	20%	22%	100%
Γενικός μέσος όρος	25%	38%	18%	20%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα 3.4.2.2, παρατηρούμε ότι το σύνολο των σταθερών δαπανών ανά στρέμμα ανέρχεται για την ομάδα I σε 87,6 € για την ομάδα II σε 106,4 € και για την ομάδα III σε 77,4 €, ενώ ο γενικός μέσος όρος για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων είναι 84,2 €. Συνεπώς, παρατηρούμε ότι όταν οι σταθερές δαπάνες εκφράζονται ανά στρέμμα για τις ομάδες των εκμεταλλεύσεων δεν απεικονίζουν αναλογικότητα με το μέγεθος των γ.ε. και παρατηρούμε ότι η ομάδα II ίσως να χρειάζεται καλύτερη οργάνωση όσον αφορά τους σταθερούς συντελεστές παραγωγής της. Το μεγαλύτερο ποσοστό των σταθερών δαπανών, σύμφωνα με τον πίνακα 3.4.2.3, αποτελείται από την τεκμαρτή αμοιβή εργασίας, όπου μαζί με το τεκμαρτό ενοίκιο του εδάφους ξεπερνούν το 60% του συνόλου των σταθερών δαπανών. Πιο αναλυτικά, για την ομάδα I είναι 151,8 €/στρ. και αποτελούν το 44%, ενώ το ίδιο ποσοστό αντιστοιχεί και στην ομάδα II με 188,3 €/στρ. , ενώ για τη ομάδα III είναι 110,1 €/στρ. και αποτελεί το 33% των σταθερών δαπανών της ομάδας. Οι αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου για την ομάδα I είναι 70,4 €/στρ. με ποσοστό 19%, για την ομάδα II 63,2 € με ποσοστό 15% και για την ομάδα III 59,9 € με ποσοστό 20%.

Όσον αφορά τις σταθερές δαπάνες που αφορούν εξολοκλήρου τους πορτοκαλεώνες του δείγματος που αναλύσαμε απεικονίζονται στους πίνακες 3.4.2.4 και 3.4.2.5. Αρχικά παρατηρούμε μια αντιστοιχία με τη διαμόρφωση των σταθερών δαπανών στο σύνολο της εκμετάλλευσης. Αναλυτικότερα, οι δαπάνες για την τεκμαρτή αμοιβή της οικογενειακής εργασίας κατέχουν το 41% του συνόλου των σταθερών δαπανών για τους πορτοκαλεώνες των εκμεταλλεύσεων και ανέρχονται σε 148,3 €/στρ., στην ομάδα I κατέχουν το 49% και ανέρχονται σε 173,7 €/στρ., στην ομάδα II αποτελούν το 47% και ανέρχονται σε 203,3 €/στρ. και στην ομάδα III κατέχουν το 36% και ανέρχονται σε 117,1 €/στρ. Και σε αυτή την περίπτωση, των πορτοκαλεώνων, η δαπάνη για την τεκμαρτή αμοιβή της εργασίας μαζί με το τεκμαρτό ενοίκιο του ιδιόκτητου εδάφους αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των σταθερών δαπανών, το οποίο και κατέχει συνολικά 63% επί των συνολικών σταθερών δαπανών. Οι δαπάνες για το τεκμαρτό ενοίκιο του εδάφους συγκεκριμένα αντιστοιχούν σε 77,2 €/στρ. για την ομάδα I, σε 96,9 €/στρ. για την ομάδα II, ενώ για την ομάδα III ανέρχονται σε 76,6 €/στρ. Τέλος, ο γενικός μέσος όρος για το σύνολο των πορτοκαλεώνων ανέρχεται σε 78,8 €/στρ.

Πίνακας 3.4.2.4 : Σταθερές δαπάνες (€) ανά στρέμμα καλλιέργειας πορτοκαλιών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Τεκμαρτό ενοίκιο εδάφους	Τεκμαρτή αμοιβή εργασίας	Αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου	Λοιπές σταθερές δαπάνες	Σύνολο Σταθερών Δαπανών
Ομάδα Ι	77,2	173,7	64,6	41,9	357,5
Ομάδα ΙΙ	96,9	203,3	71,7	62,6	434,5
Ομάδα ΙΙΙ	76,6	117,1	62,4	71,0	327,1
Γενικός μέσος όρος	78,8	148,3	67,1	69,9	364,0

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Πίνακας 3.4.2.5: Σταθερές δαπάνες ανά στρέμμα (%) καλλιέργειας πορτοκαλιών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Τεκμαρτό ενοίκιο εδάφους	Τεκμαρτή αμοιβή εργασίας	Αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου	Λοιπές σταθερές δαπάνες	Σύνολο Σταθερών Δαπανών
Ομάδα Ι	22%	49%	18%	12%	100%
Ομάδα ΙΙ	22%	47%	16%	14%	100%
Ομάδα ΙΙΙ	23%	36%	19%	22%	100%
Γενικός μέσος όρος	22%	41%	18%	19%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

3.4.3 ΕΜΦΑΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Οι δαπάνες παραγωγής διακρίνονται επίσης σε εμφανείς (χρηματικές) και μη εμφανείς(τεκμαρτές) αν καταβάλλονται με χρήμα σε τρίτους ή όχι αντίστοιχα. Οι εμφανείς δαπάνες υπολογίζονται, αν σε όλες τις καταβαλλόμενες δαπάνες προστεθεί και το σύνολο των αποσβέσεων του μόνιμου και ημιμόνιμου κεφαλαίου της γεωργικής επιχείρησης (ή οικογενειακής μορφής εκμετάλλευσης) καθώς και των αυτασφαλίσεων. Οι εμφανείς δαπάνες μειώνουν τα εισοδήματα των παραγωγών. Αντίθετα οι υπόλοιπες μη εμφανείς ή τεκμαρτές δαπάνες, δεν μειώνουν τα εισοδήματά τους, αλλά αποτελούν την αμοιβή των ιδίων (ιδιόκτητων) συντελεστών παραγωγής και εξοικονομούνται από τους παραγωγούς. Η διάκριση αυτή των δαπανών χρησιμοποιείται συχνά στην πράξη, κυρίως στις οικογενειακής μορφής γεωργικές

εκμεταλλεύσεις, αφού αφορά το εισόδημα του παραγωγού και τις ανάγκες του σε χρήμα στη διάρκεια μιας παραγωγικής περιόδου (Τσιμπούκας, 2009).

Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα αναλυθούν οι κύριες εμφανείς δαπάνες ανά στρέμμα τόσο για το σύνολο των καλλιεργειών, όσο και για τις καλλιέργειες πορτοκαλιάς στο δείγμα που μελετάμε. Τις κυριότερες δαπάνες χρηματικής αμοιβής αποτελούν η αμοιβή της εποχιακής εργασίας και τα αναλώσιμα υλικά και δευτερευόντως οι αποσβέσεις του παγίου κεφαλαίου και οι λοιπές εμφανείς δαπάνες στις οποίες υπάγονται η αμοιβή υπηρεσιών τρίτων και οι καταβαλλόμενοι τόκοι μόνιμου, ημιμόνιμου, κυκλοφοριακού κεφαλαίου και εργασίας, οι ασφαλιστικές εισφορές ΟΓΑ, οι γενικές δαπάνες, οι ασφαλιστικές εισφορές καλλιεργειών ΕΛΓΑ και διάφορες άλλες χρηματικές αμοιβές.

Από τους πίνακες 3.4.3.1 και 3.4.3.2 παρατηρούμε ότι για το σύνολο των καλλιεργειών τα αναλώσιμα υλικά και η αμοιβή της εποχικής εργασίας καταλαμβάνουν το 60% των συνολικών εμφανών δαπανών με 126,7 €/στρ. και 135 €/στρ. και ακολουθούν οι αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου με 14,2% και 62,21 €/στρ. Πιο αναλυτικά, για την ομάδα I η συμμετοχή της αμοιβής της εποχικής εργασίας είναι 33% με 135,25 €/στρ., για την ομάδα II αποτελεί το 29% με 122,63 €/στρ. και για την ομάδα III αντιστοιχεί σε 125,7€ και καταλαμβάνει το 30% των εμφανών δαπανών της ομάδας. Όσον αφορά τις αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου για την ομάδα I αντιστοιχεί σε 70,44€/στρ. και αποτελεί το 16%, για την ομάδα II είναι 63,2€/στρ. με ποσοστό συμμετοχής 15% και τέλος για την ομάδα III ανέρχονται σε 60 €/στρ. και αποτελούν το 14%. Παρατηρούμε ότι όσο αυξάνεται το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων μειώνονται οι αποσβέσεις παγίου ανά στρέμμα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.1 :Εμφανείς δαπάνες €/στρ ανά εκμετάλλευση για το σύνολο καλλιεργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχιακής εργασίας	Αναλώσιμα υλικά	Αποσβέσεις παγίου	Λοιπές εμφανείς δαπάνες	ΣΥΝΟΛΑ
Ομάδα I	135,25	106,26	70,44	95,71	407,66
Ομάδα II	122,63	121,84	63,17	133,35	440,99
Ομάδα III	125,69	145,64	59,95	111,78	443,06
Γενικός μέσος όρος	126,68	135,06	62,21	113,05	437,00

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.2 : Συμμετοχή εμφανών δαπανών (%) για το σύνολο των καλλιεργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχιακής εργασίας	Αναλώσιμα υλικά	Αποσβέσεις παγίου	Λοιπές εμφανείς δαπάνες	ΣΥΝΟΛΑ%
Ομάδα I	33%	27%	16%	24%	100%
Ομάδα II	29%	26%	15%	30%	100%
Ομάδα III	30%	32%	14%	25%	100%
Γενικός μέσος όρος	29,0%	30,9%	14,2%	25,9%	100,0%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Στους πίνακες 3.4.3.3 και 3.4.3.4 απεικονίζονται οι κυριότερες εμφανείς δαπάνες που αφορούν τους πορτοκαλεώνες των 56 γ.ε, όπου παρατηρούμε επίσης μια αντιστοιχία με την διαμόρφωση των εμφανών δαπανών για το σύνολο της εκμετάλλευσης. Συγκεκριμένα, ο γενικός μέσος όρος για το σύνολο των καλλιεργειών πορτοκαλιάς για τις δαπάνες της αμοιβής της εποχιακής εργασίας είναι 29% και ανέρχονται σε 126,4 €/στρ., για τα αναλώσιμα υλικά είναι 134,8 €/στρ. και καταλαμβάνει το 31%, ενώ οι αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου συμμετέχουν σε ποσοστό 15% που αντιστοιχεί σε 106,8 €/στρ. Αυτό που παρατηρούμε για τους πορτοκαλεώνες των τριών ομάδων ανάλυσης, σε αντίθεση με το σύνολο των καλλιεργειών, είναι ότι η αμοιβή της εποχιακής εργασίας ανά στρέμμα μειώνεται, όσο αυξάνεται το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, ενώ αντίθετα τα αναλώσιμα υλικά ανά στρέμμα αυξάνονται όσο αυξάνεται το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Αναλυτικότερα, για την αμοιβή της εποχιακής εργασίας στην ομάδα I κατέχει το 31% και αντιστοιχεί σε 114,4 €/στρ. , για την ομάδα II είναι 30% και αντιστοιχεί σε 135,7 €/στρ. και για την ομάδα III είναι 127,9 €/στρ. και αντιστοιχεί σε 29% των συνολικών εμφανών δαπανών της ομάδας. Επίσης, όσον αφορά τα τη χρηματική αμοιβή των αναλωσίμων υλικών ανά στρέμμα, για την ομάδα I αποτελούν το 28% με 103,7 €/στρ., για την ομάδα II κατέχουν το 29% και αντιστοιχούν σε 135,3 €/στρ. και για την ομάδα III είναι 144,3 €/στρ. και συμμετέχουν σε ποσοστό 33%. Τέλος, για τις αποσβέσεις του παγίου κεφαλαίου του κλάδου πορτοκαλιών παρατηρούμε αντίστοιχη διαμόρφωση με τις αποσβέσεις του παγίου κεφαλαίου του συνόλου των κλάδων στο υπό μελέτη δείγμα, ήτοι μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση με το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.3 : Εμφανείς δαπάνες (€)/στρ. ανά εκμετάλλευση για την καλλιέργεια πορτοκαλιών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχικής εργασίας	Αναλώσιμα υλικά	Αποσβέσεις παγίου	Λοιπές εμφανείς δαπάνες	ΣΥΝΟΛΑ
Ομάδα Ι	114,4	103,7	64,6	83,0	365,7
Ομάδα ΙΙ	135,7	135,3	71,7	117,0	459,7
Ομάδα ΙΙΙ	127,9	144,3	62,4	108,0	442,6
Γενικός μέσος όρος	126,4	134,8	67,1	106,8	435,1

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.3.4: Συμμετοχή εμφανών δαπανών (%) για την καλλιέργεια πορτοκαλιών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αμοιβή εποχικής εργασίας	Αναλώσιμα υλικά	Αποσβέσεις παγίου	Λοιπές εμφανείς δαπάνες	ΣΥΝΟΛΑ
Ομάδα Ι	31%	28%	18%	23%	100%
Ομάδα ΙΙ	30%	29%	16%	25%	100%
Ομάδα ΙΙΙ	29%	33%	14%	24%	100%
Γενικός μέσος όρος	29%	31%	15%	25%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

3.4.4. ΤΕΚΜΑΡΤΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Ενεργητικές ή τεκμαρτές δαπάνες είναι οι αμοιβές ή οι επιβαρύνσεις από τη χρησιμοποίηση των συντελεστών παραγωγής, οι οποίοι ανήκουν στην εκμετάλλευση. Δεν αποτελούν λοιπόν πραγματικές, αλλά τεκμαρτές δαπάνες, αφού δεν πληρώνονται (σε χρήμα ή είδος) σε τρίτους και επομένως εξοικονομούνται προς όφελος της εκμετάλλευσης. Οι δαπάνες της κατηγορίας αυτής έχουν ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις οικογενειακής μορφής και το μέγεθός τους προσδιορίζει άμεσα τους βαθμούς αυτάρκειας των εκμεταλλεύσεων σε παραγωγικά μέσα (Πατσή, 1996).

Στις δαπάνες της κατηγορίας αυτής ανήκουν :

- Το ενοίκιο του εδάφους που ανήκει στην εκμετάλλευση,
- η αμοιβή της οικογενειακής εργασίας
- Οι τόκοι των ιδίων κεφαλαίων της εκμεταλλεύσεως
- Η αξία των ιδιοπαραγόμενων αναλωσίμων υλικών της εκμετάλλευσης

Στους πίνακες 3.4.4.1 και 3.4.4.2 που ακολουθούν παρουσιάζονται οι τεκμαρτές δαπάνες του συνόλου των καλλιεργειών ανά κατηγορία εκμεταλλεύσεων καθώς και η διαμόρφωση των τεκμαρτών δαπανών σε επίπεδο καλλιεργειών πορτοκαλιών ανά ομάδα γ.ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.1 : Τεκμαρτές δαπάνες (€)/στρ. για το σύνολο των καλλιεργειών των γ.ε.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Ενοίκιο ιδιόκτητης γης	Αμοιβή οικογενειακής Εργασίας	Λοιπές τεκμαρτές δαπάνες	ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ Τεκμαρτές Δαπάνες
Ομάδα Ι	74,56	151,83	34,68	261,07
Ομάδα ΙΙ	88,48	188,28	34,67	311,43
Ομάδα ΙΙΙ	74,19	110,13	32,59	222,33
Γενικός μέσος όρος	76,80	130,78	33,30	244,46

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.2 : Συμμετοχή τεκμαρτών δαπανών ανά στρέμμα (%) για το σύνολο των καλλιεργειών των γ.ε.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Ενοίκιο ιδιόκτητης γης	Αμοιβή οικογενειακής Εργασίας	Λοιπές τεκμαρτές δαπάνες	ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ Τεκμαρτές Δαπάνες
Ομάδα Ι	28,6%	58,2%	13,3%	100%
Ομάδα ΙΙ	28,4%	60,5%	11,1%	100%
Ομάδα ΙΙΙ	33,4%	49,5%	14,7%	100%
Γενικός μέσος όρος	31,4%	53,5%	13,6%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τους πίνακες 3.4.4.1 και 3.4.4.2 παρατηρούμε ότι στο σύνολο των καλλιεργειών των γ.ε. οι δύο κύριες κατηγορίες που διαμορφώνουν το σύνολο των τεκμαρτών δαπανών είναι το ενοίκιο της ιδιόκτητης γης και η αμοιβή της οικογενειακής εργασίας, με τη δεύτερη να καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μερίδιο με 53,5% ,ποσοστό που αντιστοιχεί σε 130,78 €/στρ. Οι δαπάνες ενοικίου ιδιόκτητης γης κατέχουν το 31,4% του συνολικού ποσοστού με 76,8 €/στρ. και οι λοιπές τεκμαρτές δαπάνες που στο δείγμα μας αποτελούν κατά κύριο λόγο οι τόκοι των ιδίων κεφαλαίων είναι 33,3 €/στρ που κατέχουν το 13,6% του συνόλου. Συγκεκριμένα, για την ομάδα I η αμοιβή οικογενειακής εργασίας καλύπτει το 58,2% των τεκμαρτών δαπανών με χρηματική απόδοση 151,8 €/στρ, για την ομάδα II είναι 188,28 €/στρ. με ποσοστό συμμετοχής 60,5% και για την ομάδα III είναι 110,8 €/στρ. με ποσοστό 49,5%.

Αντίστοιχα στους πίνακες 3.4.4.3 και 3.4.4.4 απεικονίζεται η διαμόρφωση των τεκμαρτών δαπανών για το σύνολο των πορτοκαλεώνων, όπου για το γενικό σύνολο (γενικός μέσος όρος) η εικόνα παρουσιάζεται ανάλογη με το σύνολο των καλλιεργειών και συγκεκριμένα με ποσοστό 54,6% για τις δαπάνες οικογενειακής εργασίας, 29% για τις δαπάνες ενοικίου ιδιόκτητης γης και 16,3% για τις λοιπές τεκμαρτές δαπάνες. Παρατηρούμε δηλαδή μια μικρή μείωση στις δαπάνες ενοικίου γης κατά 2,4% και αύξηση στις δαπάνες αμοιβής οικογενειακής εργασίας και λοιπών τεκμαρτών δαπανών κατά 1,6% και 2,7% αντίστοιχα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.3. : Τεκμαρτές δαπάνες (€)/στρ. για την καλλιέργεια πορτοκαλιών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Ενοίκιο Ιδιόκτητης γης	Αμοιβή Οικ. Εργασίας	Λοιπές τεκμαρτές δαπάνες	ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ Τεκμαρτές Δαπάνες
Ομάδα I	77,2	173,7	29,8	280,7
Ομάδα II	96,9	203,3	35,8	336,0
Ομάδα III	76,6	117,1	46,2	239,8
Γενικός μέσος όρος	78,8	148,3	44,2	271,4

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4.4.4.: Συμμετοχή τεκμαρτών δαπανών ανά στρέμμα (%) για το σύνολο των καλλιεργειών πορτοκαλιών .

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Ενοίκιο ιδιόκτητης γης	Αμοιβή οικ. Εργασίας	Λοιπές τεκμαρτές δαπάνες	ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ Τεκμαρτές Δαπάνες
Ομάδα Ι	27,5%	61,9%	10,6%	100,0%
Ομάδα ΙΙ	28,8%	60,5%	10,7%	100,0%
Ομάδα ΙΙΙ	31,9%	48,8%	19,2%	100,0%
Γενικός μέσος όρος	29,0%	54,6%	16,3%	100,0%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

3.4.5 ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΑΠΑΝΩΝ

Στον σύνθετο πίνακα 3.4.5.1 απεικονίζεται η σύνθεση των δαπανών ανά ομάδα παραγωγών στο σύνολο της εκμετάλλευσης σε τρεις επιμέρους κατηγορίες, σαν συνολική αμοιβή(€), σαν αμοιβή(€) ανά στρέμμα αλλά και σαν ποσοστό επί τις εκατό.

Πίνακας 3.4.5.1. : Σύνθεση Δαπανών/εκμετάλλευση για το σύνολο των καλλιεργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Μεταβλητές €	Σταθερές €	Σύνολο €	Μεταβλητές %	Σταθερές %	Σύνολο %
Ομάδα Ι (σύνολο)	2157,7	2303,2	4460,9	48,4%	51,6%	100%
Ομάδα Ι (ανά στρ.)	323,9	345,4	669,3	48,4%	51,6%	100%
Ομάδα ΙΙ (σύνολο)	5037,9	6114,5	11152,4	45,2%	54,8%	100%
Ομάδα ΙΙ (ανά στρ.)	359,4	435,7	795,7	45,2%	54,8%	100%
Ομάδα ΙΙΙ (σύνολο)	17005,9	15655,0	32660,9	52,1%	47,9%	100%
Ομάδα ΙΙΙ (ανά στρ.)	345,4	309,5	682,5	52,1%	47,9%	100%
ΣΥΝΟΛΟ (ανά εκμ/ση)	11659,7	12482,4	24142,1	48,3%	51,7%	100%
ΣΥΝΟΛΟ (ανά στρ.)	340,0	363,5	703,5	48,3%	51,7%	100%

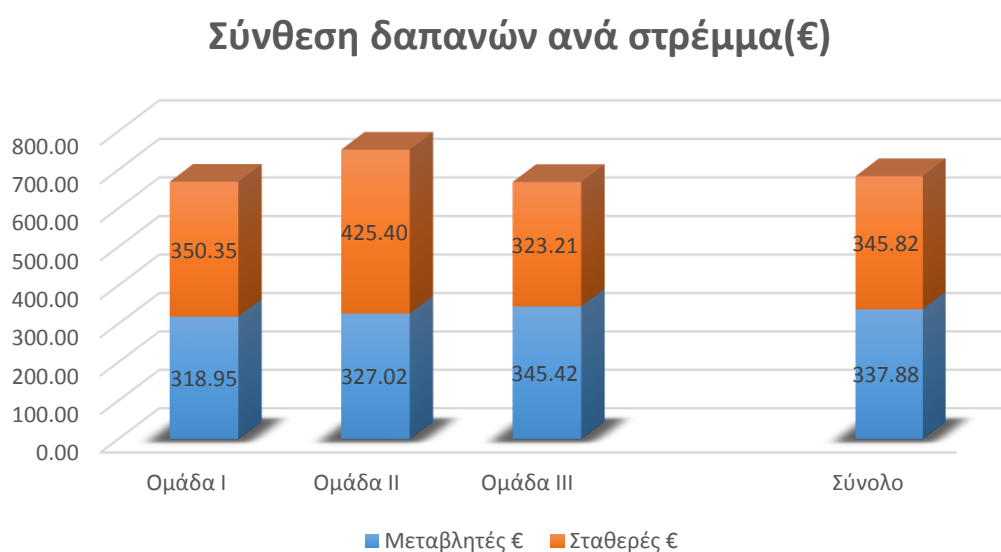
Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα 3.4.5.1 παρατηρούμε ότι όσο αυξάνει το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων ανά ομάδα τόσο αυξάνονται και οι επιμέρους δαπάνες. Στην ομάδα Ι οι μεταβλητές δαπάνες αποτελούν

το 48,4% και οι σταθερές το 51,6%, ενώ η ομάδα II παρουσιάζει μείωση κατά 3,2 ποσοστιαίων μονάδων και αντίστοιχη αύξηση των σταθερών δαπανών και τέλος στην ομάδα III έχουμε αύξηση των μεταβλητών δαπανών κατά 6,9 ποσοστιαίες μονάδες και αντίστοιχη μείωση στις σταθερές δαπάνες παραγωγής.

Στο διάγραμμα 3.1 αποτυπώνεται η σύνθεση των δαπανών ανά στρέμμα για το σύνολο των καλλιεργειών των γ.ε. Η ομάδα I παρουσιάζει τις μικρότερες μεταβλητές δαπάνες με 318,95 €/στρ. και τις δεύτερες μεγαλύτερες σταθερές δαπάνες με 350,35 €/στρ. Στην ομάδα II οι μεταβλητές δαπάνες φαίνονται αυξημένες και είναι 327,02 €/στρ., ενώ μεγάλη αύξηση απεικονίζεται στις σταθερές δαπάνες όπου εμφανίζονται με 425,40 €/στρ. Τέλος στην ομάδα III παρουσιάζεται επίσης αύξηση στις μεταβλητές δαπάνες, οι οποίες είναι 345,42 €/στρ. και μεγάλη μείωση των σταθερών δαπανών με αμοιβή 323,21 €/στρ.

Διάγραμμα 3.1 : Σύνθεση δαπανών (€/στρ.) γεωργικής εκμετάλλευσης για το σύνολο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Επίσης, στον πίνακα 3.4.5.2 αποτυπώνεται η σύνθεση των παραγωγικών δαπανών ανά ομάδα γεωργικών εκμεταλλεύσεων για τους πορτοκαλεώνες αυτή τη φορά. Παρατηρούμε ότι και σε αυτή τη σύγκριση δαπανών υπάρχει σχετική αναλογία με τα αποτελέσματα των δαπανών για το σύνολο των καλλιεργειών.

Συγκεκριμένα, η ομάδα I και II παρουσιάζουν ίδια περίπου αναλογία στη σύνθεση των δαπανών με την ομάδα I να έχει 47,9% μεταβλητές και 52,1% σταθερές δαπάνες και η ομάδα II 47,8% και 52,2% αντίστοιχα. Τέλος στην ομάδα III εμφανίζεται αύξηση στις μεταβλητές δαπάνες κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες, στις οποίες αναλογούν 52,1% και αντίστοιχη μείωση στις σταθερές δαπάνες με 47,9%.

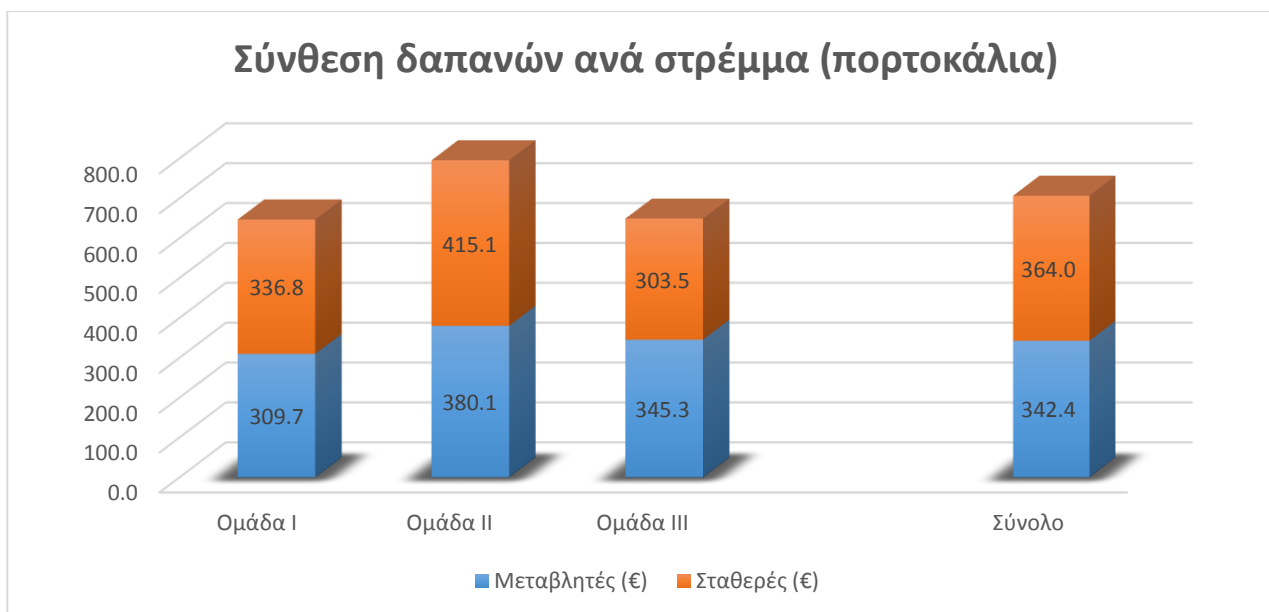
Πίνακας 3.4.5.2. : Σύνθεση Δαπανών / καλλιέργεια πορτοκαλιών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Μεταβλητές €	Σταθερές €	Σύνολο €	Μεταβλητές %	Σταθερές %	Σύνολο %
Ομάδα I (σύνολο)	1634,7	1777,8	3412,6	47,9%	52,1%	100%
Ομάδα I (ανά στρ.)	309,7	336,8	646,4	47,9%	52,1%	100%
Ομάδα II(σύνολο)	3940,8	4306,1	8246,9	47,8%	52,2%	100%
Ομάδα II (ανά στρ.)	380,1	415,1	795,7	47,8%	52,2%	100%
Ομάδα III (σύνολο)	12551,9	11033,2	23585,1	53,2%	46,8%	100%
Ομάδα III (ανά στρ.)	345,3	303,5	648,9	53,2%	46,8%	100%
ΣΥΝΟΛΟ (ανά εκμ/ση)	8895,5	8164,7	17060,2	52,1%	47,9%	100%
ΣΥΝΟΛΟ (ανά στρ.)	346,4	318,0	664,4	52,1%	47,9%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Η απεικόνιση της σύνθεσης των δαπανών ανά στρέμμα για τους πορτοκαλεώνες στον πίνακα δείχνει ότι στην ομάδα I μειώνονται τόσο οι σταθερές όσο και οι μεταβλητές δαπάνες σε σχέση με το σύνολο των καλλιεργειών, στην ομάδα II αυξάνονται οι μεταβλητές κατά 53,08 €/στρ. ενώ μειώνονται οι σταθερές κατά 10,3 €/στρ. και τέλος στην ομάδα III οι μεταβλητές παραμένουν ίδιες, ενώ μειώνονται οι σταθερές δαπάνες με τελική τιμή 303,5 €/στρ.

Διάγραμμα 3.2 : Σύνθεση δαπανών (€/στρ.) γεωργικής εκμετάλλευσης για τους πορτοκαλεώνες του δείγματος

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

3.5 ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΚΕΡΔΟΣ

Το ακαθάριστο κέρδος αποτελεί την αμοιβή των σταθερών συντελεστών παραγωγής. Είναι το οικονομικό αποτέλεσμα που συνδέεται άμεσα με τον κάθε κλάδο παραγωγής της εκάστοτε επιχείρησης και προκύπτει από την αφαίρεση των μεταβλητών δαπανών της επιχείρησης από την ακαθάριστη πρόσοδο.

Το ακαθάριστο κέρδος χρησιμοποιείται ως αντικειμενικός δείκτης σύγκρισης και επιλογής κλάδων παραγωγής σε ένα σχέδιο παραγωγής, καθότι λαμβάνει υπόψη τις σταθερές δαπάνες κάθε περίπτωσης, ευνοώντας τους κλάδους για τους οποίους ήδη υπάρχει υποδομή και κατά συνέπεια μεγάλες σταθερές δαπάνες που συνεπάγονται υψηλό ακαθάριστο κόστος (Παπαναγιώτου, 2005).

Σύμφωνα με τον πίνακα 3.5.1 το μέσο ακαθάριστο κέρδος χωρίς επιδοτήσεις των γ.ε που μελετήσαμε ανέρχεται σε 6648 €, με την ομάδα I να συγκεντρώνει ακαθάριστο κέρδος -508,6€ , ενώ για την ομάδα II είναι 449 € και τέλος για την ομάδα III είναι 10.064 €. Παρατηρούμε δηλαδή ότι όσο αυξάνεται το μέγεθος της εκμετάλλευσης, αυξάνεται και το ακαθάριστο κέρδος της. Σε αυτό το συμπέρασμα μπορούμε να καταλήξουμε αν παρατηρήσουμε και το ακαθάριστο κέρδος χωρίς επιδοτήσεις ανά στρέμμα για κάθε ομάδα γ.ε. Πιο συγκεκριμένα, για την ομάδα I και τις μικρές εκμεταλλεύσεις αντιστοιχεί σε -60,6 €/στρ., για την ομάδα II είναι 33,4 €/στρ. και για την ομάδα III είναι 151,7 €/στρ.

Πίνακας 3.5.1: Ακαθάριστο κέρδος χωρίς επιδοτήσεις (€)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Ακαθάριστο κέρδος εκμετάλλευσης (€)	Ακαθάριστο κέρδος καλλιέργειας πορτοκαλιών (€)	Ακαθάριστο κέρδος καλλιέργειας πορτοκαλιών (% του συνόλου)	Ακαθάριστο κέρδος /στρ. εκμετάλλευσης (€)	Ακαθάριστο κέρδος /στρ. Καλλιέργειας πορτοκαλιών
Ομάδα I	-508,6	-500,3	98,4%	-60,6	-68,6
Ομάδα II	448,7	360,8	80,4%	33,4	16,9
Ομάδα III	10064,1	8977,2	89,2%	151,7	165,7
Γενικός μέσος όρος	6647,9	6316,5	95,0%	96,5	109,5

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Στον πίνακα 3.5.1 παρατίθενται στοιχεία του ακαθάριστου κέρδους χωρίς επιδοτήσεις και για την καλλιέργεια πορτοκαλιού στις ομάδες μελέτης. Παρατηρούμε , σύμφωνα με τον γενικό μέσο όρο για το σύνολο ότι το ακαθάριστο κέρδος των πορτοκαλεώνων κατέχει το 95% του συνόλου του ακαθάριστου κέρδους των εκμεταλλεύσεων. Αναλυτικότερα, για την ομάδα I το ακαθάριστο κέρδος είναι 98,4%, για την ομάδα II είναι 80,4% και για την ομάδα III κατέχει το 89,2%. Τέλος όσον αφορά το οικονομικό αυτό αποτέλεσμα ανά στρέμμα για την ομάδα I είναι -68,6€/στρ., για την ομάδα II είναι 16,9 €/στρ. και για την ομάδα III είναι 165,7 €/στρ. και ο γενικός μέσος όρος στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων είναι 109,5 €/στρ.

3.6 ΚΟΣΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Κόστος παραγωγής ενός προϊόντος καλούμε το σύνολο των δαπανών που πραγματοποιούνται για την παραγωγή της μονάδας του προϊόντος από την έναρξη της παραγωγικής διαδικασίας μέχρι τη διάθεσή του στην αγορά. Ο υπολογισμός του κόστους εξυπηρετεί τόσο μικροοικονομικούς, όσο και μακροοικονομικούς σκοπούς όπως είναι:

- Η άσκηση τιμολογιακής πολιτικής
- Η εξασφάλιση σταθερότητας των τιμών
- Ο καθορισμός τιμών παρέμβασης στην αγορά
- Η λήψη αποφάσεων προσανατολισμού των γεωργικών δραστηριοτήτων
- Η συμπίεση κόστους
- Η αναδιοργάνωση των επιχειρήσεων

(Παπαναγιώτου,2005)

Το κόστος παραγωγής υπολογίζεται ως το πηλίκο των συνολικών παραγωγικών δαπανών που πραγματοποιούνται από την έναρξη της παραγωγικής διαδικασίας μέχρι τη διάθεσή του στην αγορά, προς τη συνολική παραγόμενη ποσότητα (Γσιμπούκας,2009).

Στον σύνθετο πίνακα που ακολουθεί παρατίθενται το κόστος παραγωγής για τα 3 βασικά προϊόντα των εκμεταλλεύσεων που μελετήσαμε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6.1 : (€/κιλό) για τους βασικούς κλάδους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Πορτοκάλι		Μανταρίνι		Ελαιόλαδο
	€/κιλό		€/κιλό		€/κιλό
Ομάδα I	0,33		0,25		7,29
Ομάδα II	0,24		0,46		5,52
Ομάδα III	0,19		0,29		4,89
Γενικός μέσος όρος	0,26		0,34		5,90

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Αναλυτικότερα, στον κλάδο πορτοκάλι για την ομάδα I το κόστος παραγωγής σε €/κιλό όσο για την ομάδα II το κόστος παραγωγής ανά κιλό είναι 0,24€ και για την ομάδα III είναι 0,19 €/κιλό ενώ ο γενικός μέσος όρος για το σύνολο των κατηγοριών είναι 0,26 €/κιλό. Όσον αφορά τον κλάδο των μανταρινιών το κόστος για το σύνολο των ομάδων παραγωγών είναι 0,34 € εκφρασμένο ανά κιλό. Πιο συγκεκριμένα, για την ομάδα I το κόστος παραγωγής είναι 0,25 €/κιλό, για την ομάδα II είναι 0,46 €/κιλό και τέλος για την ομάδα III είναι 0,29 €/κιλό. Για τον κλάδο της ελαιοποιήσιμης ελιάς το κόστος για το σύνολο των ομάδων ανέρχεται σε 5,9 €/κιλό. Στην ομάδα I αντιστοιχεί το μεγαλύτερο κόστος παραγωγής με 7,29 €/κιλό, ενώ για την ομάδα II είναι 5,52 € και τέλος στην ομάδα III αντιστοιχεί το μικρότερο κόστος παραγωγής, δηλαδή 4,89 €/κιλό.

Συγκεκριμένα για τον κλάδο που μελετάμε, στον πίνακα 3.6.3 που ακολουθεί και παρουσιάζει τόσο το μέσο κόστος παραγωγής για τις ομάδες ανάλυσης, όσο και τις ακραίες τιμές διαπιστώνουμε πως το κόστος παραγωγής των πορτοκαλιών μειώνεται όσο αυξάνεται το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν οικονομίες κλίμακας. Αυτό ίσως να οφείλεται στην καλύτερη αξιοποίηση του κεφαλαίου, εφόσον αυτό κατανέμεται σε περισσότερες μονάδες προϊόντος με την αύξηση του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6.3 : Κόστος παραγωγής πορτοκαλιών (€/κιλό)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Κόστος παραγωγής (€/κιλό)	Κόστος παραγωγής (€/κιλό)-min	Κόστος παραγωγής (€/κιλό)-max
Ομάδα I	0,33	0,24	0,42
Ομάδα II	0,24	0,17	0,35
Ομάδα III	0,19	0,17	0,36
Γενικός μέσος όρος	0,26	0,18	0,40

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Τέλος, από τον πίνακα 3.6.3, παρατηρούμε επίσης μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των μέγιστων και των ελάχιστων τιμών τόσο σε κάθε ομάδα όσο και μεταξύ των ομάδων και αυτό μας δείχνει ότι πέρα από τις οικονομίες κλίμακας υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν το κόστος παραγωγής, όπως η διαχείριση της εκμετάλλευσης από τον παραγωγό ή η διάρθρωση των δομών καλλιεργειών σε κάθε κοινότητα.

3.7 ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Το συνολικό οικογενειακό εισόδημα αποτελείται από το γεωργικό και το εξωγεωργικό εισόδημα για μια χρονική περίοδο, συνήθως χρησιμοποιείται το έτος.

Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα αποτελεί την αμοιβή των συντελεστών παραγωγής που ανήκουν στην οικογένεια. Υπολογίζεται, είτε προσθέτοντας το ενοίκιο των ιδιόκτητων χωραφιών, την αμοιβή της οικογενειακής εργασίας, τον τόκο των ιδίων κεφαλαίων και το κέρδος, είτε αφαιρέσουμε από την ακαθάριστη πρόσοδο όλες τις δαπάνες εκτός από το ενοίκιο των ιδιόκτητων χωραφιών, την αμοιβή της οικογενειακής εργασίας και τον τόκο του ιδίου κεφαλαίου. Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα αποτελεί μέρος του γεωργικού εισοδήματος, το οποίο είναι η αμοιβή των τριών συντελεστών παραγωγής, δηλαδή του ενοικίου, της αμοιβής της εργασίας, του τόκου του κεφαλαίου και του κέρδους.

Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα αποτελεί το δείκτη ευημερίας του γεωργού. Είναι το ποσό που μπορεί να ξοδέψει ο γεωργός χωρίς να μειωθεί η παραγωγική αξία της επιχείρησής του, ενώ το γεωργικό εισόδημα αποτελεί τον δείκτη παραγωγικότητας όλων των συντελεστών που χρησιμοποιούνται στη γεωργική παραγωγή και το εισόδημα που αναμένουν οι γεωργοί αν όλοι οι συντελεστές ανήκουν στους ιδίους και τις οικογένειές τους (Παπαναγιώτου, 2005).

Στον παρακάτω πίνακα 3.7.1 μπορούμε να παρατηρήσουμε τόσο το γεωργικό εισόδημα ανά στρέμμα, όσο και το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα ανά στρέμμα με επιδοτήσεις ή χωρίς επιδοτήσεις για το σύνολο, αλλά και για κάθε ομάδα εκμεταλλεύσεων που μελετάμε.

Πίνακας 3.7.1 : Γεωργικό εισόδημα ανά στρέμμα και Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα ανά στρέμμα

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΓΟΕ χωρίς επιδοτήσεις	ΓΟΕ με επιδοτήσεις	ΓΕ χωρίς επιδοτήσεις	ΓΕ με επιδοτήσεις
Ομάδα I	-149,30	-137,35	258,37	270,32
Ομάδα II	-80,54	-36,64	360,44	404,34
Ομάδα III	54,03	112,42	497,09	555,48
Γενικός μέσος όρος	-2,68	45,66	434,32	482,66

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα 3.7.1 μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι το μέσο γεωργικό οικογενειακό εισόδημα ανά στρέμμα για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων είναι αρνητικό με τιμή -2,68 €/στρ., ενώ το αντίστοιχο ΓΟΕ με επιδοτήσεις παρουσιάζεται θετικό με 45,66 €/στρ. Συνεπώς, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι επιδοτήσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στη διόρθωση του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων του δείγματος μας. Παράλληλα το μέσο γεωργικό εισόδημα χωρίς επιδοτήσεις για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων είναι 434,32 €/στρ και το αντίστοιχο με επιδοτήσεις ανέρχεται σε 482,66 €/στρ. Αναλυτικότερα, για την ομάδα I το ΓΟΕ χωρίς επιδοτήσεις /στρ. είναι -149,3 €/στρ. και το ΓΟΕ με επιδοτήσεις ανέρχεται σε -137,35 €/στρ., για την ομάδα II τα αντίστοιχα αποτελέσματα είναι - 80,54 €/στρ. και με τη διόρθωση της επιδότησης -36,64 €/στρ. και τέλος για την ομάδα III έχουμε 54,03 €/στρ. για το ΓΟΕ χωρίς επιδοτήσεις και 112,42 €/στρ. για το ΓΟΕ με επιδοτήσεις.

Πίνακας 3.7.2 : Συνολικό οικογενειακό εισόδημα ανά γεωργική εκμετάλλευση/ αγροτικό νοικοκυριό (Γεωργικό και εξωγεωργικό εισόδημα) (%)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΓΟΕ	ΕΟΕ	ΣΟΕ	ΓΟΕ	ΕΟΕ	ΣΟΕ
	(€)	(€)	(€)	(%)	(%)	(%)
Ομάδα I	-972,89	16606,67	15633,78	-8%	108%	100%
Ομάδα II	-512,11	20550,70	20038,59	-11%	111%	100%
Ομάδα III	8174,98	20134,05	28309,03	32%	68%	100%
Γενικός μέσος όρος	5153,52	19641,55	24795,07	18%	82%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα 3.7.2 παρατηρούμε ότι για το σύνολο των 56 γ.ε το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα καταλαμβάνει μόνο το 18% του συνολικού, που αντιστοιχεί σε 5153,52 €/στρ, ενώ το

εξωγεωργικό είναι 19641,5 € και αντιστοιχεί σε 82%. Άρα μπορούμε να πούμε ότι για την πλειονότητα των εκμεταλλεύσεων/αγροτικών νοικοκυριών του δείγματος του νομού που εξετάσαμε η γεωργική δραστηριότητα είναι συμπληρωματική και όχι κύρια οικονομική δραστηριότητα. Πιο συγκεκριμένα, για την ομάδα I το εξωγεωργικό εισόδημα ανέρχεται σε 16606,6 €, για την ομάδα II 20550,7 € και για την ομάδα III 20134 €. Αυτό που είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι η κατανομή των εισοδημάτων στις ομάδες μελέτης, όπου για τις ομάδες I και II βλέπουμε ότι το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα παρουσιάζεται αρνητικό με -8% και - 11% αντίστοιχα, ενώ για την ομάδα III είναι 32%, ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει και το ότι οι 50 στις 56 εκμεταλλεύσεις (89%) που μελετήθηκαν παρουσιάζουν εξωγεωργικά εισοδήματα.

Τέλος, στον παρακάτω πίνακα 3.7.3 μπορούμε να παρατηρήσουμε τη σύνθεση του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος σε απόλυτες τιμές και το ποσοστό των επιδοτήσεων ως προς αυτό για τις ομάδες ανάλυσης και για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων που μελετήθηκαν. Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα αποτελείται από το εισόδημα που προέρχεται από την αγορά, δηλαδή την ακαθάριστη αξία της παραγωγής αν αφαιρέσουμε τις συνολικές εμφανείς δαπάνες και αν συνυπολογίσουμε τις συνολικές γεωργικές επιδοτήσεις της εκμετάλλευσης.

Πίνακας 3.7.3 : Σύνθεση γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος και συμμετοχή επιδοτήσεων ως προς το ΓΟΕ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής	Συνολικές Εμφανείς δαπάνες	Συνολικές Επιδοτήσεις	ΓΟΕ	Επιδοτήσεις / ΓΟΕ (%)
Ομάδα I	1645,6	2720,0	90,0	-972,9	-9,3%
Ομάδα II	5486,5	6656,7	664,5	-512,1	-129,8%
Ομάδα III	27070,0	21739,3	2841,2	8175,0	34,8%
Γενικός μέσος όρος	19129,7	15989,3	2010,4	5153,5	39,0%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα 3.7.3 παρατηρούμε ότι στις δύο πρώτες ομάδες οι συνολικές εμφανείς δαπάνες υπερτερούν της ακαθάριστης αξίας παραγωγής, ενώ το αντίθετο συμβαίνει στην τρίτη ομάδα ανάλυσης. Επίσης παρατηρούμε την αύξηση των επιδοτήσεων, σε απόλυτες τιμές, όσο αυξάνει το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Αυτό είναι λογικό αν αναλογιστούμε ότι τα δικαιώματα της ενιαίας ενίσχυσης καθώς και της συνδεδεμένης ενίσχυσης για χυμοποίηση έχουν θετική και αναλογική σχέση με την έκταση της κάθε εκμετάλλευσης. Επίσης, το ποσοστό των επιδοτήσεων ως προς το ΓΟΕ εμφανίζεται θετικό μόνο στην ομάδα III με 35% ενώ στην ομάδα I είναι -9,3%, για την

ομάδα II είναι -130% και για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων εμφανίζεται ως 39%. Παρατηρούμε δηλαδή την αυξημένη εξάρτηση του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος των εκμεταλλεύσεων από τις επιδοτήσεις ενίσχυσης.

3.8 ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

Σε αυτό το υποκεφάλαιο παρουσιάζονται δύο δείκτες για την βιωσιμότητα και την αποδοτικότητα των 56 γ.ε που αναλύσαμε τόσο στο σύνολο τους όσο και ανά ομάδα ανάλυσης. Ο δείκτης αποδοτικότητας ή παραγωγικότητας είναι από τους σημαντικότερους οικονομικούς δείκτες και αποτελεί μια ένδειξη ή ένα βαθμό της οικονομικής επίδοσης μιας παραγωγικής μονάδας ή μιας εκμετάλλευσης. Ο όρος αποδοτικότητα αναφέρεται στην καθαρή πρόσοδο ως ποσοστό του μέσου επενδυμένου κεφαλαίου και στο δείγμα μας υπολογίστηκε ως ο λόγος της καθαρής προσόδου προς το άθροισμα του μέσου επενδυμένου κεφαλαίου του εδάφους και του εξοπλισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Από την άλλη μεριά, ο δείκτης βιωσιμότητας που μελετήθηκε υπολογίστηκε ως ο σύνθετος λόγος ΓΟΕ/ΜΑΕ εντός εκμετάλλευσης προς το εισόδημα αναφοράς, το οποίο για το έτος που πραγματοποιήθηκε η μελέτη αντιστοιχεί σε 12.000€.

Πίνακας 3.8.1 : Δείκτης Αποδοτικότητας Κεφαλαίων και Δείκτης Βιωσιμότητας %

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΔΑΚ	ΔΒ ΓΟΕ/Γεωργ.ΜΑΕ οικογ. ως προς το Εισόδημα Αναφοράς
Ομάδα I	-24%	-70%
Ομάδα II	-14%	-12%
Ομάδα III	-5%	104%
Γενικός μέσος όρος	-10%	55%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα 3.8.1 παρατηρούμε ότι για το γενικό σύνολο των εκμεταλλεύσεων ο δείκτης αποδοτικότητας κεφαλαίων είναι αρνητικός και παίρνει τιμή -10%, ενώ ο δείκτης βιωσιμότητας είναι 55%, ενώ παρατηρούμε ότι με την αύξηση του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων αυξάνονται και οι εξεταζόμενοι δείκτες. Πιο αναλυτικά, για την ομάδα I ο δείκτης αποδοτικότητας κεφαλαίων είναι -24% και ο δείκτης βιωσιμότητας -70%, για την ομάδα II έχουμε -14% και -12% αντίστοιχα, ενώ για την ομάδα III ο δείκτης αποδοτικότητας κεφαλαίων παίρνει την τιμή -5% και αντίστοιχα ο δείκτης βιωσιμότητας είναι 104%. Στο δείγμα μας συνεπώς εμφανίζονται βιώσιμες οι εκμεταλλεύσεις που έχουν μέγεθος από 20 στρέμματα και πάνω.

Σύμφωνα με τον Καρανικόλα (2016), οι ορισμοί της οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων χωρίζονται σε 4 κατηγορίες, όπως βιώσιμες, εν δυνάμει βιώσιμες, φθίνουσες και οριακές. Η κάθε κατηγορία χωρίζεται σε υποκατηγορίες όπου η κάθε μια πληροί κάποιες συγκεκριμένες προϋποθέσεις που απεικονίζονται στον πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8.2 Κριτήρια Οικονομικής Βιωσιμότητας Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ	Κατηγορίες Εκμ/σεων	Γεωργ. ΜΑΕ Οικογένειας	ΓΟΕ/Γεωργ. ΜΑΕ οικογ. ως προς το Εισόδημα Αναφοράς	Επιδοτήσεις / ΓΟΕ
Βιώσιμες Ανταγωνιστικές	A1	≥ 1	> 100%	< 20%
Βιώσιμες μη Ανταγωνιστικές	A2	≥ 1	> 100%	$\geq 20\%$
Εν Δυνάμει Βιώσιμες	B1	0,50 - 0,99	$\geq 100\%$	
	B2	≥ 1	50% - 100%	
Φθίνουσες	Γ1	0,50 - 0,99	50% - 100%	
Οριακές		Όλες οι άλλες περιπτώσεις		

Καρανικόλας(2016)

Έτσι σύμφωνα με τον πίνακα 3.8.2 οι βιώσιμες ανταγωνιστικές εκμεταλλεύσεις (A1) πληρούν 3 κριτήρια, δηλαδή γεωργική ΜΑΕ εντός εκμετάλλευσης για την οικογένεια μεγαλύτερη ή ίση με το 1, δείκτη βιωσιμότητας όπως εκφράστηκε στον πίνακα, δηλαδή ΓΟΕ/ΜΑΕ οικογενειακή εντός εκμ/σης ως προς το εισόδημα αναφοράς μεγαλύτερο από το 100% και ο λόγος επιδοτήσεις προς ΓΟΕ πρέπει να είναι κάτω από 20%. Στις Βιώσιμες μη ανταγωνιστικές (A2) ο δείκτης που μεταβάλλεται είναι ο λόγος επιδοτήσεις / ΓΟΕ, οποίος είναι μεγαλύτερος ή ίσος του 20%. Στις εν δυνάμει βιώσιμες (B) έχουμε 2 υποκατηγορίες, την B1 όπου οι ΜΑΕ της οικογένειας εντός εκμετάλλευσης είναι από 0,5 έως 0,99 και ο δείκτης βιωσιμότητας πάνω από 100% και την B2 όπου ΜΑΕ είναι μεγαλύτερη ή ίση του 1 και ο δείκτης βιωσιμότητας είναι από 50% έως 100%. Στην τρίτη κατηγορία και στις φθίνουσες (Γ1) είναι οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που οι ΜΑΕ εντός εκμετάλλευσης βρίσκονται στο όριο 0,5 έως 0,99 και ο δείκτης βιωσιμότητας τους αντιστοιχεί σε εύρος που καλύπτει το 50% έως το 100%. Στην τελευταία κατηγορία βρίσκονται οι οριακές εκμεταλλεύσεις που καλύπτουν όλες τις άλλες περιπτώσεις πέραν από αυτές που αναφέραμε.

Έτσι αναλύοντας το δείγμα μας σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα οικονομικής βιωσιμότητας τα αποτελέσματα που λαμβάνουμε έχουν ως εξής :

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8.3 Η Οικονομική βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων του δείγματος

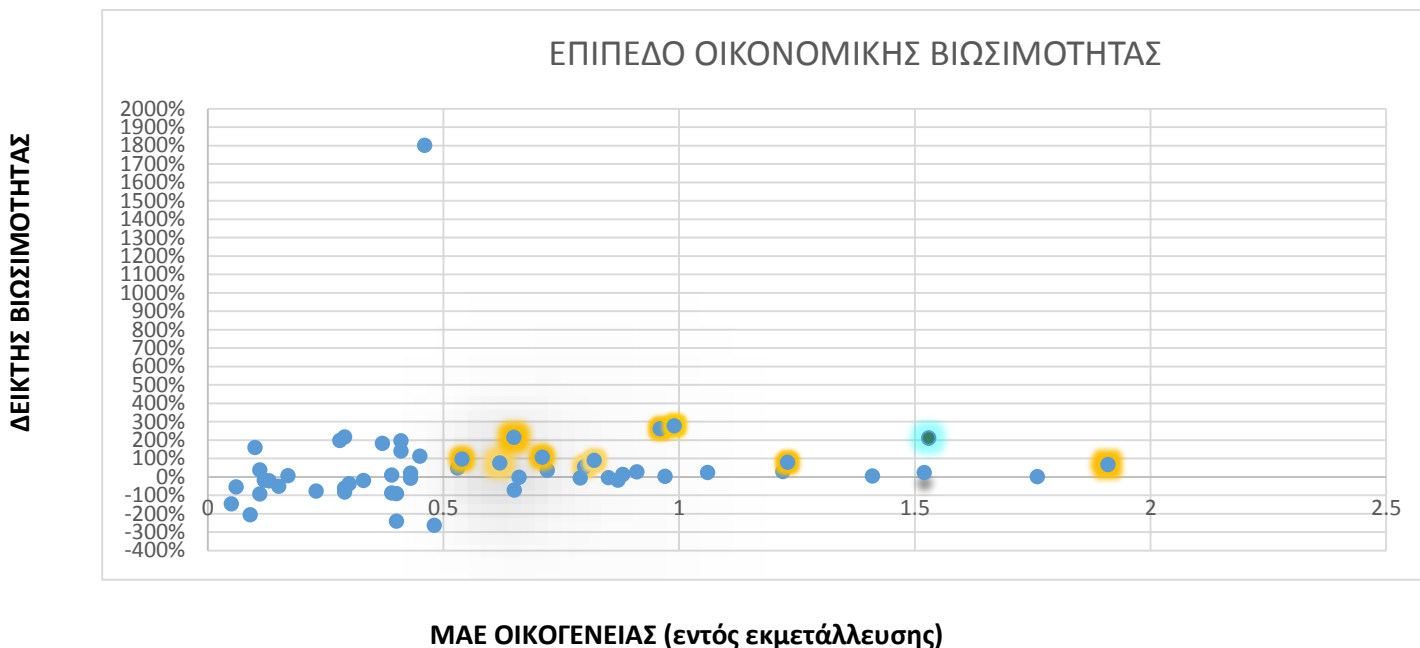
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ	Κατηγορίες Εκμεταλλεύσεων	Πλήθος δείγματος	Ποσοστό συνόλου
Βιώσιμες Ανταγωνιστικές	A1	1	2%
Βιώσιμες μη Ανταγωνιστικές	A2	0	0%
Εν Δυνάμει Βιώσιμες	B1	5	9%
	B2	2	4%
Φθίνουσες	Γ1	3	5%
Οριακές		45	80%
ΣΥΝΟΛΟ		56	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τα αποτελέσματα του πίνακα 3.8.3 παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων του δείγματος που αναλύθηκε βρίσκεται στις οριακές εκμεταλλεύσεις με ποσοστό 80% και αριθμούν τις 45. Μια εξήγηση του αποτελέσματος αυτού είναι η μεγάλη εξάρτηση που έχουν πολλές από τις εκμεταλλεύσεις αυτής της κατηγορίας από την ξένη εργασία για την βιωσιμότητα τους καθώς και από την εξωγεωργική εργασία των μελών των νοικοκυριών, που καταλαμβάνει πολλές μονάδες στο σύνολο των ΜΑΕ. Πιο συγκεκριμένα, σε πολλές περιπτώσεις ενώ ο δείκτης βιωσιμότητας ήταν πάνω από το όριο για να χαρακτηριστούν βιώσιμες ή εν δυνάμει βιώσιμες, η χαμηλή ένταση οικογενειακής εργασίας λόγω εξάρτησης από τους λόγους που προαναφέραμε τις καθιστούν οριακές. Στην κατηγορία των φθινουσών εκμεταλλεύσεων περιλαμβάνονται 3 εκμεταλλεύσεις με ποσοστό 5%, ενώ στις εν δυνάμει βιώσιμες και στο σύνολο των δύο υποκατηγοριών (B1 και B2) έχουμε 7 εκμεταλλεύσεις με ποσοστό 13%. Στην πρώτη κατηγορία και στις βιώσιμες εκμεταλλεύσεις η υποκατηγορία των μη ανταγωνιστικών (A2) δεν κατέχει ποσοστό στο δείγμα μας, ενώ στις βιώσιμες ανταγωνιστικές (A1) υπάρχει μία εκμετάλλευση και η κατηγορία κατέχει το 2% του συνολικού δείγματος. Στην κατηγορία αυτή και σε επίπεδο εκμετάλλευσης αν αναλύσουμε τα στοιχεία του ερωτηματολογίου παρατηρούμε την μικρή εξάρτηση που έχει η γ.ε τόσο από επιδοτήσεις με ποσοστό 2% επί του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος όσο και από ξένη εργασία, εφόσον το ποσοστό της οικογενειακής ΜΑΕ εντός εκμετάλλευσης ανέρχεται στο 40% της συνολικής εργασίας σε σχέση με το μεγάλο στρεμματικό μέγεθος. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απεικόνιση της οικονομικής

βιωσιμότητας στο παρακάτω διάγραμμα διασποράς, όπου φαίνονται οι συσχετίσεις του δείκτη βιωσιμότητας με τις μονάδες ανθρώπινης εργασίας εντός εκμετάλλευσης.

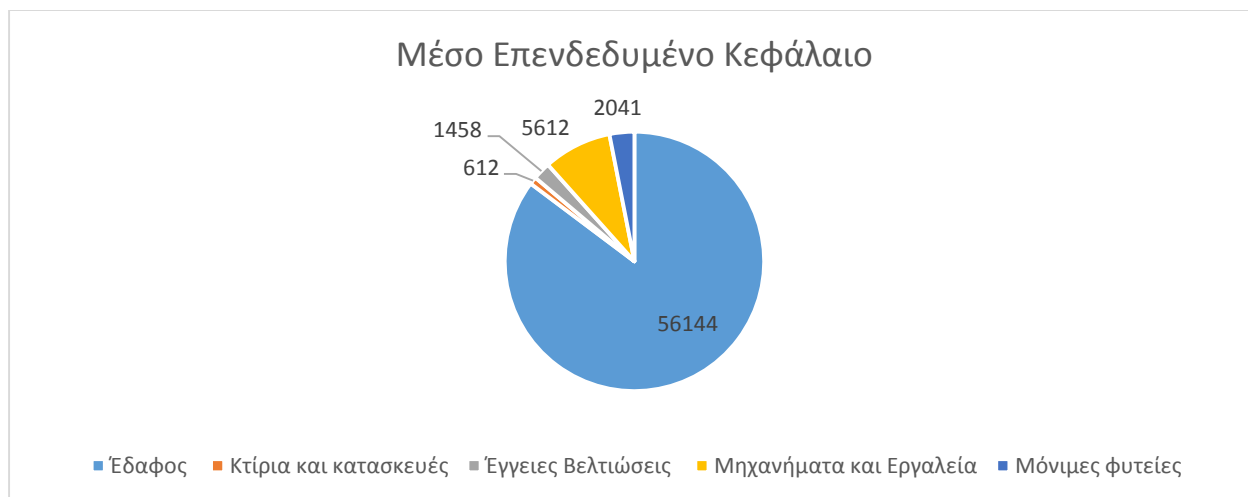
Διάγραμμα 3.3: διασπορά οικονομικής βιωσιμότητας γεωργικών εκμεταλλεύσεων

Από το διάγραμμα 3 φαίνεται η κατανομή των σημείων που αντιστοιχούν στο δείγμα μας, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό βρίσκεται στις οριακές εκμεταλλεύσεις ενώ με τα αντίστοιχα χρώματα επισήμανσης κατανέμονται οι υπόλοιπες κατηγορίες που προαναφέραμε. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανώτατη τιμή του δείκτη βιωσιμότητας που ανήκει σε εκμετάλλευση, η οποία εμπορεύεται εσπεριδοειδή τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό και όπου φαίνεται η επιρροή που έχουν τα δίκτυα εμπορίας στο δείκτη βιωσιμότητας μιας εκμετάλλευσης.

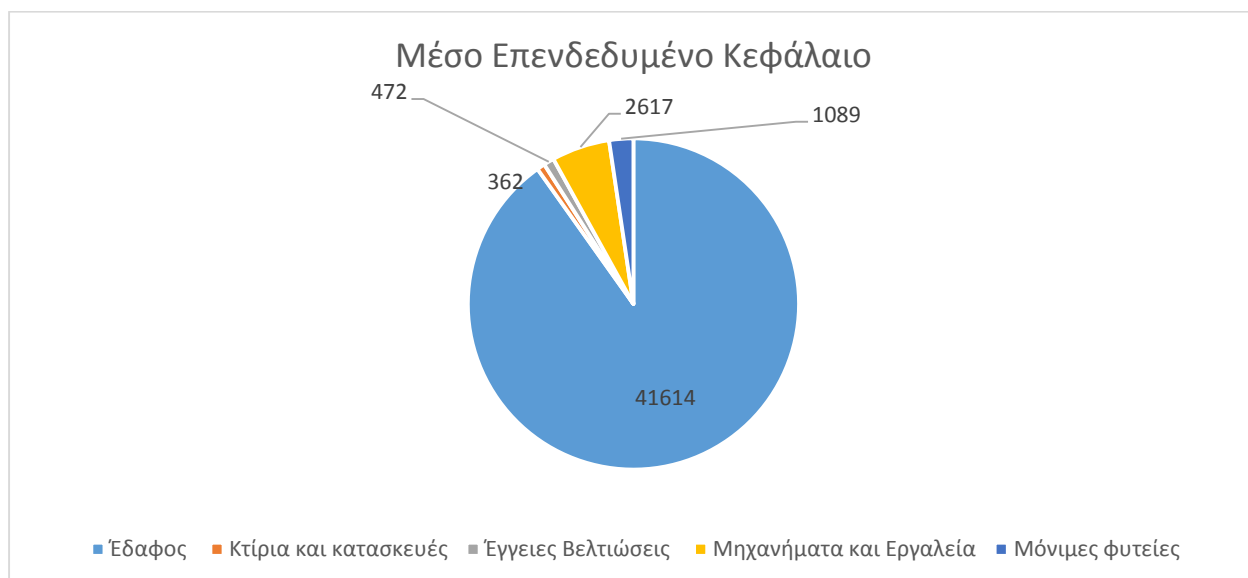
Τέλος, το μέσο επενδεδυμένο κεφάλαιο τόσο για το σύνολο των καλλιεργειών όσο και για την καλλιέργεια των πορτοκαλιών απεικονίζεται στα παρακάτω διαγράμματα 2.4 και 2.5

Διάγραμμα 3.4 Μέσο Επενδεδυμένο Κεφάλαιο (€) για το σύνολο των καλλιεργειών

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Διάγραμμα 3.5 Μέσο Επενδεδυμένο Κεφάλαιο (€) για την καλλιέργεια πορτοκαλιών

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τα διαγράμματα 3.4 και 3.5 παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των επενδύσεων καταλαμβάνει το έδαφος σαν συντελεστής παραγωγής με ποσοστό 85,2% για το σύνολο των καλλιεργειών και 90,1% για την καλλιέργεια πορτοκαλιάς, ενώ ακολουθούν οι επενδύσεις σε μηχανήματα, των μόνιμων φυτειών και τέλος οι έγχειρες βελτιώσεις και τα κτιριακά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΜΕΜΟΝΟΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ

Στην ενότητα αυτή θα γίνει ανάλυση των βασικών αποτελεσμάτων της επιτόπιας έρευνας, σε επίπεδο ομάδων παραγωγών και θα προσπαθήσουμε να δώσουμε κάποιες προοπτικές ανάπτυξης του συγκεκριμένου κλάδου στο νομό, σύμφωνα με τα ευρήματα των δύο αναλύσεων που πραγματοποιήθηκαν. Για το σκοπό αυτό οι ομάδες που αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο και είχαν ταξινομηθεί με βάση το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αναπροσαρμόζονται και ταξινομούνται ανάλογα με την ομάδα παραγωγών στην οποία ανήκουν και οι γ.ε που δεν ανήκουν σε οργάνωση παραγωγών αποτελούν την ομάδα των μεμονωμένων (ομάδα ΙΙΙ). Συνεπώς, η ομαδοποίηση έχει ως εξής :

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1. :ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

ΟΜΑΔΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΑΣΕΔΙ	ΟΜΑΔΑ Ι	17
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΙΑΣ ΤΡΑΓΑΝΟΥ ΗΛΕΙΑΣ	ΟΜΑΔΑ ΙΙ	19
ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΕΣ	ΟΜΑΔΑ ΙΙΙ	20

4.1 Διαρθρωτικά στοιχεία εκμεταλλεύσεων ανά ομάδα

Τα διαρθρωτικά στοιχεία των ομάδων που αναλύθηκαν εμφανίζονται στους παρακάτω πίνακες και όπου σύμφωνα με τα αποτελέσματα παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τις δομές που επικρατούν στις κοινότητες των ομάδων.

Πίνακας 4.1.1 :Διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων για το σύνολο των καλλιεργειών

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Συνολική χρησιμοποιούμενη έκταση (στρ.)	Ποσοστό Ενοικιαζόμενης έκτασης %	Ποσοστό αρδευόμενης έκτασης %	Μέση έκταση αγροτεμαχίου	Μέσος αριθμός αγροτεμαχίων
Ομάδα Ι	30,4	3%	90%	6,9	4
Ομάδα ΙΙ	46,0	5%	89%	8,9	6
Ομάδα ΙΙΙ	36,4	3%	85%	7,0	5
Γενικός μέσος όρος	37,7	4%	86%	7,6	5

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από τον πίνακα 4.1.1, παρατηρούμε ότι η μέση συνολική χρησιμοποιούμενη έκταση είναι 37,7 στρ. με ποσοστό ενοικιαζόμενης 4% και ποσοστό αρδευόμενης 86%, ενώ η μέση έκταση ενός αγροτεμαχίου είναι 7,6 στρ. με μέσο αριθμό αγροτεμαχίων ανά εκμετάλλευση 5. Αναλυτικότερα, στην ομάδα I έχουμε μέση ΣΧΓΕ 30,4 στρ., στην ομάδα II ανέρχεται σε 46 στρ. και η ομάδα των μεμονωμένων παρουσιάζει έκταση 36,4 στρ. ενώ η μέση έκταση ενός αγροτεμαχίου είναι για την ομάδα I 6,9 στρ., για την ομάδα II 8,9 στρ. και για την ομάδα III 7στρ. με μέσο αριθμό αγροτεμαχίων ανά καλλιεργητή 4, 6 και 5 αντίστοιχα. Συνεπώς, υπάρχει μια διαφορά τόσο στις δομές ανά αγροτεμάχιο όσο και στον αριθμό των αγροτεμαχίων ανά καλλιεργητή σε κάθε ομάδα καθώς και στη συνολική χρησιμοποιούμενη έκταση που πιθανόν να σχετίζεται με τα οικονομικά αποτελέσματα των γ.ε.

Οι δομές των ομάδων εκμεταλλεύσεων για τους πορτοκαλεώνες απεικονίζεται στον πίνακα

Πίνακας 4.1.2 : Διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων πορτοκαλεώνων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Χρησιμοποιούμενη έκταση πορτοκαλιών (στρ.)	Ποσοστό Ενοικιαζόμενης έκτασης %	Ποσοστό αρδευόμενης έκτασης %	Μέση έκταση αγροτεμαχίου	Μέσος αριθμός αγροτεμαχίων
Ομάδα I	22,8	4%	100%	9	2,6
Ομάδα II	32,0	3%	100%	13	2,7
Ομάδα III	24,8	3%	100%	13	2,0
Γενικός μέσος όρος	26,6	3%	100%	12	2,4

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Σύμφωνα με τον πίνακα 4.1.2 παρατηρείται και στους πορτοκαλεώνες διαφορά τόσο στην χρησιμοποιούμενη έκταση ανάμεσα στις ομάδες, όσο και στην μέση έκταση ενός αγροτεμαχίου πορτοκαλιών καθώς και στον μέσο αριθμό αγροτεμαχίων. Πιο συγκεκριμένα στην ομάδα II έχουμε την μεγαλύτερη ΧΓΕ με 32,0 στρ. σε σχέση με την ομάδα I που παρουσιάζει 22,8 στρ. και την ομάδα III με 24,8 στρ., ενώ η ομάδα II επίσης υπερέχει στο μέσο αριθμό αγροτεμαχίων με 2,7 έναντι 2 στην ομάδα III και 2,6 στην ομάδα I καθώς και στο μέσο μέγεθος αγροτεμαχίου πορτοκαλιών, όπου μαζί με την ομάδα III παρουσιάζουν την μεγαλύτερη τιμή με 13 στρ. σε σχέση με την ομάδα I που έχουμε 9 στρ.

Συνεπώς φαίνεται να υπάρχει μεγαλύτερη διαθέσιμη έκταση προς εκμετάλλευση για την ομάδα II τόσο στο σύνολο των καλλιεργειών, όσο και για τους πορτοκαλεώνες και το οποίο ίσως να σχετίζεται με τα οικονομικά αποτελέσματα που παρουσιάζουν οι δύο ομάδες.

4.2 Ανάλυση οικονομικών αποτελεσμάτων κατά ομάδες

Για το ομαδοποιημένο δείγμα που παρουσιάζεται στον πίνακα αναλύθηκαν τα κυριότερα οικονομικά αποτελέσματα και τα οποία παρουσιάζουν επιστημονικό ενδιαφέρον. Πιο συγκεκριμένα, στον πίνακα που συνθέτει την ακαθάριστη πρόσοδο παρατηρούμε αρχικά την απόκλιση που έχουν οι ομαδοποιημένες γ.ε τόσο στην παραγόμενη ποσότητα, όσο και στην τιμή πώλησης του παραγόμενου προϊόντος. Αναλυτικότερα, για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων η μέση στρεμματική απόδοση είναι 2763 κιλά και η τιμή πώλησης 0,14 €/κιλό προϊόντος, ενώ για την ομάδα I είναι 2344 κιλά με τιμή πώλησης 0,11 €/κιλό, για την ομάδα II 3632 κιλά με τιμή πώλησης 0,17 €/κιλό και για τους μεμονωμένους καλλιεργητές η μέση στρεμματική απόδοση αντιστοιχεί σε 2931 κιλά και η τιμή πώλησης σε 0,15 €/κιλό. Επίσης ανάλογο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ακαθάριστη πρόσοδος ανά κιλό και ανά στρέμμα των ομάδων γ.ε, δηλαδή η ακαθάριστη αξία παραγωγής μαζί με τις επιδοτήσεις και τα λοιπά έσοδα (αποζημιώσεις και επιστροφή ΦΠΑ). Για την ομάδα I ανέρχεται σε 0,14 (€)/κιλό και 321,5 (€)/στρ. αντίστοιχα, για την ομάδα II 0,20 (€)/στρ. και 686 €/στρ. και τέλος για την ομάδα III, δηλαδή τους μεμονωμένους καλλιεργητές είναι 0,18 (€)/κιλό και 473 (€)/στρ. Οι αποκλίσεις αυτές οφείλονται τόσο σε διαφορετικές καλλιεργητικές φροντίδες που ακολουθούν ορισμένοι παραγωγοί για την ομάδα II, όπως είναι η χρήση φυτοορμονών για τη ρύθμιση ανάπτυξης των εσπεριδοειδών, την αποφυγή της καρπόπτωσης, την πρωιμότητα και την αύξηση του μεγέθους του καρπού, όσο και σε κλαδέματα διαμόρφωσης και καρποφορίας τα οποία σύμφωνα με κάποιους παραγωγούς επιτρέπουν την αυξημένη καρποφορία στους εξωτερικούς βραχίονες (ποδιές) των δένδρων.

Σύμφωνα άλλωστε με τον Ποντίκη (1993), το μεγαλύτερο φορτίο καρπού βρίσκεται στους εξωτερικούς βραχίονες των εσπεριδοειδών και το κλάδεμα καρποφορίας θα πρέπει να ευνοεί την διατήρησή αυτών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση κάποιων παραγωγών, οι οποίοι ανέφεραν την τεχνική του χαρακώματος των δένδρων και παράλληλη επάλειψη του τραύματος με πάστα εμβολιασμού για την πρωίμηση και την μείωση της ανθόρροιας, συνεπώς την αυξημένη παραγωγικότητα των δένδρων.

Σύμφωνα με τον Ρούσσο (2013), όταν τα δένδρα παρουσιάζουν ζοηρότητα και δένουν λίγους καρπούς, οι καλλιεργητικές τεχνικές που επηρεάζουν το σχηματισμό ανθέων είναι το ελαφρύ κλάδεμα, η μείωση παροχής αζώτου ή μηδενική παροχή, η αποφυγή αραιώματος ή το ελαφρύ αραιώμα των καρπών η σπορά ετήσιου φυτού και ο συνδυασμός της χαραγής με την κλίση των βραχιόνων. Επίσης, στο σχηματισμό ανθικών καταβολών επιδρούν η εαρινοποίηση και οι

ενδογενείς όσο και οι εξωγενώς εφαρμοζόμενες φυτορρυθμιστικές ουσίες. Έτσι, σημαντικός είναι ο ρόλος των γιββερελλινών και των αυξινών ενώ παίζουν κάποιο ρόλο και οι κυτοκινίνες.

Πίνακας 4.2.1: Ακαθάριστη πρόσοδος (Καλλιέργεια πορτοκαλιών)

ΟΜΑΔΕΣ	Μέση στρεμματική απόδοση (κιλά/στρ.)	Τιμή πώλησης (€/Kgr)	Ακαθ. Αξία παραγωγής (€)	Επιδοτήσεις (€)	Λοιπά έσοδα (€)	Ακαθάριστη Πρόσοδος (€)	Ακαθάριστη πρόσοδος (€/kgf προϊόντος)	Ακαθάριστη πρόσοδος (€)/στρ.
Ομάδα I	2343,8	0,11	5920,7	1358,6	429,1	7708,4	0,14	321,5
Ομάδα II	3631,9	0,17	21257,6	1750,5	1121,6	24129,7	0,20	686,2
Ομάδα III	2931,0	0,15	15463,7	1562,3	411,3	17437,3	0,18	473,0
Γενικός Μ.Ο.	2763,4	0,14	14410,2	1560,9	649,3	16620,4	0,18	496,0

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Το ακαθάριστο κέρδος χωρίς τις επιδοτήσεις για το σύνολο των γ.ε καθώς και για κάθε ομάδα ξεχωριστά απεικονίζεται στον πίνακα 4.2.2. Παρατηρούμε ότι ο γενικός μέσος όρος του ακαθάριστου κέρδους των πορτοκαλιών, για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων, καταλαμβάνει το 84% του συνόλου της Α.Π. των καλλιεργειών. Για την κάθε ομάδα ξεχωριστά, η ομάδα I κατέχει το -20%, εφόσον το μέσο ακαθάριστο κέρδος της καλλιέργειας πορτοκαλιών είναι -51,2 € και το μέσο ακαθάριστο κέρδος της εκμετάλλευσης είναι 259,3 €. Το αρνητικό αυτό αποτέλεσμα προκύπτει λόγω των υψηλών μεταβλητών δαπανών της οργάνωσης παραγωγών ΑΣΕΔΙ για την καταπολέμηση του διαλευρώδους τα προηγούμενα έτη από την έρευνα, το οποίο ώθησε κάποιους καλλιεργητές να παρατήσουν τις καλλιεργητικές φροντίδες με συνέπεια η τιμή του προϊόντος να μειωθεί λόγω της χαμηλής εμπορικής αξίας του, καθώς μεγάλο μέρος της παραγωγής που έφτανε το 55% πουλήθηκε για χυμοποίηση σε πολύ χαμηλές τιμές. Είναι χαρακτηριστική η πολύ χαμηλή μέση τιμή πώλησης παραγωγού σε σχέση με τις άλλες ομάδες που φτάνει τα 0,11 €/κιλό, και οι ακραίες τιμές με τη μέση χαμηλότερη να φτάνει τα 0,09 €/κιλό και τη μέση μεγαλύτερη τα 0,113 €/κιλό.

Επιπλέον ο μέσος όρος του Ακαθάριστου κέρδους της καλλιέργειας πορτοκαλιών για την ομάδα II είναι 9262,4 € και κατέχει το 84% της συνολικής Α.Π και τέλος για την ομάδα III κατέχει το 87%, με συνολική αξία 7821,5 €.

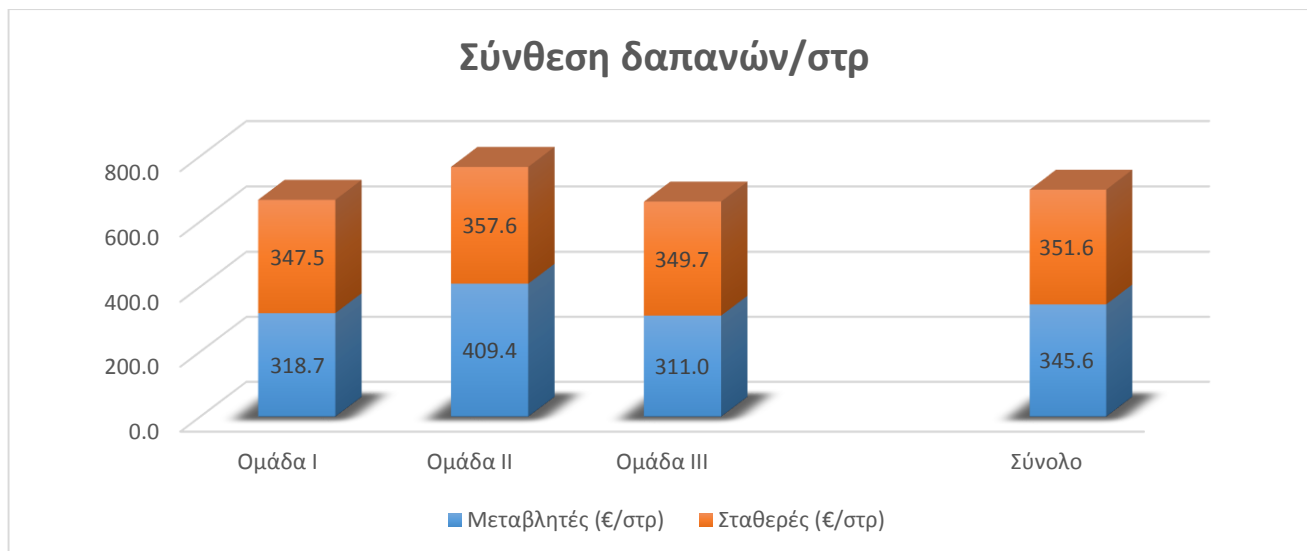
Πίνακας 4.2.2 : Ακαθάριστο κέρδος χωρίς επιδοτήσεις (€) και (€/στρ)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Ακαθάριστο κέρδος εκμετάλλευσης (€)	Ακαθάριστο κέρδος καλλιέργειας πορτοκαλιών (€)	Ακαθάριστο κέρδος καλλιέργειας πορτοκαλιών (% του συνόλου)	Ακαθάριστο κέρδος /στρ. εκμετάλλευσης (€)	Ακαθάριστο κέρδος /στρ. Καλλιέργειας πορτοκαλιών
Ομάδα I	259,3	-51,2	-20%	-27,7	-43,2
Ομάδα II	10992,9	9262,4	84%	213,3	222,8
Ομάδα III	8975,7	7821,5	87%	114,9	111,9
Γενικός μέσος όρος	6941,7	5859,7	84%	103,0	100,3

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Η σύνθεση δαπανών των γ.ε. και ο επιμερισμός τους σε μεταβλητές και σταθερές ανά στρέμμα αποτυπώνεται στο διάγραμμα 4.1 που ακολουθεί.

Διάγραμμα 4.1 Σύνθεση παραγωγικών δαπανών (€/στρ) ανά ομάδα παραγωγών

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Από το διάγραμμα 3.1 και σύμφωνα με τον πίνακα από τον οποίο εξήχθησαν τα αποτελέσματα οι μεταβλητές δαπάνες του συνόλου των γ.ε. ανά στρέμμα αποτελούν το 49.6% των συνολικών

δαπανών με χρηματική αξία 345,6 €/στρ. και οι σταθερές δαπάνες το 50,4% που αντιστοιχεί σε 351,6 €/στρ. Αναλυτικότερα για την ομάδα I οι μεταβλητές δαπάνες είναι 318,7 €/στρ. και καταλαμβάνουν το 47,8%, για την ομάδα II ανέρχονται σε 409,4 €/στρ. με ποσοστό 53,4% και τέλος για την ομάδα III είναι 311 €/στρ. και καταλαμβάνει το 47,1% των συνολικών δαπανών της ομάδας.

Η απόκλιση που παρατηρούμε στις 2 πρώτες ομάδες οφείλεται στις μεγάλες μεταβλητές δαπάνες της ομάδας II, τόσο σε εισροές, όπως τα λιπάσματα και οι φυτοορμόνες, όσο και σε καλλιεργητικές φροντίδες όπως η υποστύλωση των 'ποδιών' των δένδρων, αλλά και στο ότι η ομάδα I βρίσκεται σε ένα μεταβατικό οικονομικό στάδιο λόγω του προβλήματος που προαναφέραμε. Αναφορά πρέπει να γίνει και σε κάποιους μεμονωμένους καλλιεργητές και σε καλλιεργητές που ανήκουν στην πρώτη ομάδα, οι οποίοι χρησιμοποιώντας εργαλεία τεχνολογίας, όπως η ηλεκτρική ψαλίδα, ο λιπασματοδιανομέας κ.α. κατάφεραν να μειώσουν την ξένη εποχιακή εργασία με αποτέλεσμα την παράλληλη μείωση των μεταβλητών τους δαπανών.

Στον παρακάτω πίνακα 4.2.3 απεικονίζεται το κόστος παραγωγής του προϊόντος για τις ομάδες ανάλυσης και για το σύνολο των ομάδων. Το κόστος, όπως προαναφέραμε, υπολογίζεται ως το πηλίκο των συνολικών παραγωγικών δαπανών που πραγματοποιούνται προς τη συνολική παραγόμενη ποσότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.3: Κόστος παραγωγής πορτοκαλιών (€/κιλό και Μέση παραγωγή (κιλά/στρ)

ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ	Κόστος παραγωγής (€/κιλό)	Κόστος παραγωγής (€/κιλό)-min	Κόστος παραγωγής (€/κιλό)-max	Μέση παραγωγή-min	Μέση παραγωγή-max	Μέση παραγωγή
Ομάδα I	0,23	0,17	0,34	1969	4095	2344
Ομάδα II	0,19	0,16	0,33	2633	4267	3632
Ομάδα III	0,20	0,16	0,34	2102	3479	2931
Γενικός μέσος όρος	0,20	0,17	0,34	2195	3932	2763

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Σύμφωνα με τον πίνακα 4.2.3 το μέσο κόστος παραγωγής εκφρασμένο σε €/κιλό για το σύνολο των ομάδων ανέρχεται σε 0,20 € και σταθμισμένο ως προς τα επιμέρους, ενώ οι μέσες ακραίες τιμές σταθμισμένες είναι 0,17 €/κιλό για το ελάχιστο κόστος και 0,34 €/κιλό για το

μέγιστο κόστος. Αναφορικά με τις αντίστοιχες τιμές στις επιμέρους ομάδες παρατηρούμε ότι η δεύτερη ομάδα παρουσιάζει το μικρότερο κόστος παραγωγής με 0,19 €/κιλό και εύρος ακραίων τιμών που είναι 0,16-0,33 €/κιλό, ενώ τις μεγαλύτερες τιμές παρουσιάζει η ομάδα I με 0,23 €/κιλό και ακραίες τιμές 0,17-0,34 €/κιλό. Η Ομάδα III παρουσιάζει κόστος παραγωγής που κυμαίνεται ενδιάμεσα από τις άλλες 2 ομάδες, δηλαδή 0,20 €/κιλό και ακραίες τιμές 0,16-0,34 €/κιλό. Από το αποτέλεσμα παρατηρούμε πως αν και οι συνολικές δαπάνες για την ομάδα II είναι αυξημένες σε σχέση με τις άλλες 2 ομάδες, εντούτοις το κόστος παραγωγής είναι μικρότερο λόγω των αποδόσεων που πετυχαίνει η ομάδα II με τις καλλιεργητικές φροντίδες που προαναφέραμε. Από τον ίδιο πίνακα φαίνεται και το μεγάλο εύρος της μέσης παραγωγής των εκμεταλλεύσεων κάθε ομάδας, σύμφωνα με το οποίο μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το παραγωγικό σύστημα κάποιων εκμεταλλεύσεων μπορεί να βελτιωθεί, εφόσον σύμφωνα με τον πίνακα το γενικό σύνολο της μέσης ανώτερης παραγωγής εμφανίζεται περίπου διπλάσιο από τη μέση κατώτερη παραγωγή.

Επίσης, η διαμόρφωση του εισοδήματος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και το ποσοστό που καταλαμβάνει το γεωργικό εισόδημα ως προς το σύνολο παρουσιάζεται στον πίνακα 3.2.4.

Πίνακας 4.2.4 : Συνολικό οικογενειακό εισόδημα ανά γεωργική εκμετάλλευση/αγροτικό νοικοκυριό (Γεωργικό και Εξωγεωργικό εισόδημα) (%)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΓΟΕ	ΕΟΕ	ΣΟΕ	ΓΟΕ	ΕΟΕ	ΣΟΕ
	(€)	(€)	(€)	(%)	(%)	(%)
Ομάδα I	-562,3	21304,7	20742,4	-3%	103%	100%
Ομάδα II	8440,1	16294,4	24734,5	34%	66%	100%
Ομάδα III	7893,2	20722,4	28615,5	28%	72%	100%
Γενικός μέσος όρος	5458,6	19453,2	24911,9	22%	78%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

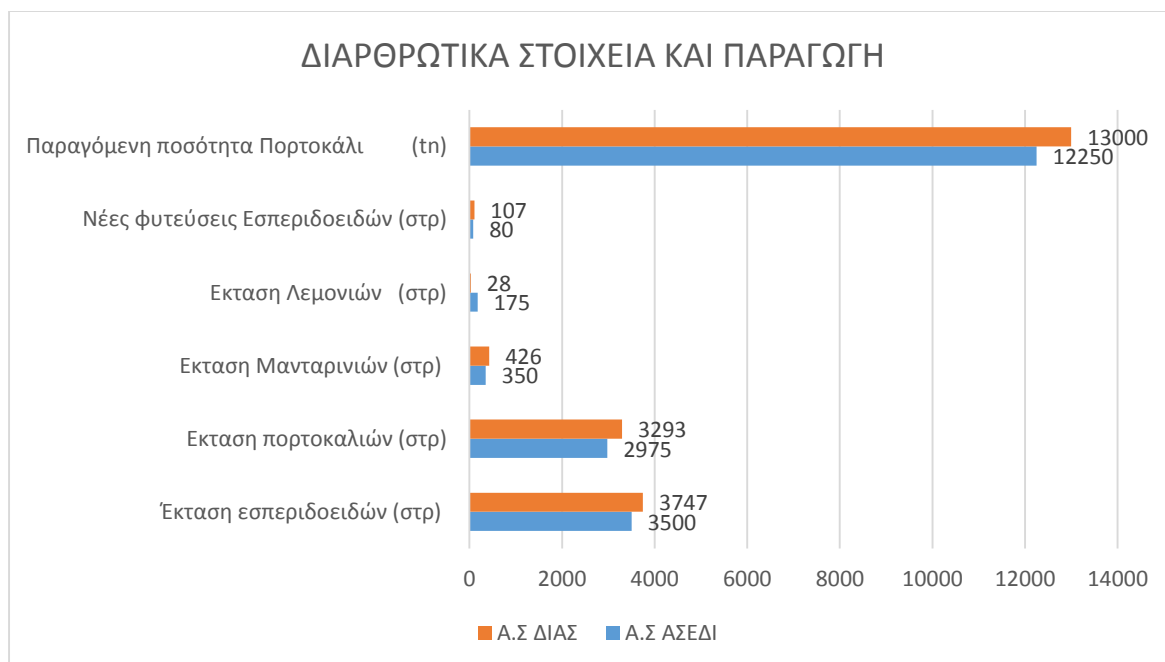
Από τον πίνακα 4.2.4 παρατηρούμε πως για το σύνολο των ομάδων το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα καταλαμβάνει το 22% του συνολικού και το εξωγεωργικό να συμβάλλει με το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξης του 78%. Συμπεραίνουμε, δηλαδή ότι για την πλειονότητα των ομάδων που μελετήθηκαν η γεωργική δραστηριότητα είναι συμπληρωματική και δεν αποτελεί την κύρια οικονομική δραστηριότητα, όπως φαίνεται και από το υψηλό εξωγεωργικό εισόδημα τόσο στο σύνολο, όσο και στις επιμέρους ομάδες. Πιο αναλυτικά και σε επίπεδο ομάδων ανάλυσης, η ομάδα I δείχνει αρνητικό γεωργικό εισόδημα με -3% που αντιστοιχεί σε 562,3€, η ομάδα II παρουσιάζει γεωργικό εισόδημα 34% του συνολικού και η ομάδα III 28% αντίστοιχα.

4.3 Παραγωγή, διάρθρωση και δίκτυα εμπορίας συνεταιρισμών

Σύμφωνα με τους διαχειριστές του συνεταιρισμού και τις δηλώσεις ΟΣΔΕ των παραγωγών ο συνολικός αριθμός στρεμμάτων εσπεριδοειδών που διαχειρίστηκε ο Α.Σ ΔΙΑΣ για το 2015 ήταν 3747 και ο αριθμός των μελών που συμμετείχαν ήταν 140 εσπεριδοπαραγωγοί. Η συμμετοχή των πορτοκαλιών σε στρέμματα ήταν 3293, δηλαδή καταλαμβάνουν το 88% των εσπεριδοειδών, ενώ καλλιεργούνται 426 στρέμματα μανταρινιών, με ποσοστό 11,3% και 28,3 στρ. λεμονιών με 0,7%. Από το σύνολο των εκτάσεων πορτοκαλεώνων το 97,4% περιλαμβάνουν παραγωγικά δένδρα, δηλαδή 3208 στρ., ενώ υπάρχουν και 85 στρέμματα νέων φυτεύσεων μη παραγωγικών δένδρων. Για τα μανταρίνια, από τα 426 στρέμματα τα 10 καταλαμβάνουν νεαρά μη παραγωγικά δένδρα ενώ από τα 28,3 στρέμματα λεμονιών οι νέες φυτεύσεις καταλαμβάνουν το 43,5%, δηλαδή περίπου 12,3 στρ. Η συνολική παραγωγή των πορτοκαλιών για το έτος μελέτης ήταν 13000 τόνοι από τους οποίους το 84,6%, ήτοι 11000 τόνοι προωθήθηκαν μέσω τοπικών εμπόρων σε αγορές του εξωτερικού, 1500 τόνοι είχαν προορισμό την εγχώρια αγορά και 500 τόνοι χυμοποιήθηκαν με προορισμό την εσωτερική αγορά.

Αντίστοιχα στον Α.Σ. ΑΣΕΔΙ για το έτος 2015 συμμετείχαν 223 μέλη, τα οποία παρήγαγαν 12250 τόννους πορτοκαλιού από 2975 στρ. ενώ επίσης καλλιεργούνται 350 στρέμματα μανταρινιού και 175 στρέμματα λεμονιών. Οι νέες φυτεύσεις των μελών του συνεταιρισμού, δηλαδή τα μη παραγωγικά δένδρα καλύπτουν έκταση 80 στρεμμάτων, από τα οποία το 70% καλύπτεται από πορτοκάλια, δηλαδή 56 στρέμματα, το 15% από μανταρίνια και το υπόλοιπο 15% από λεμόνια. Πριν εμφανισθεί το πρόβλημα του διαλευρώδους και όταν τα πορτοκάλια είχαν κατά μεγάλο ποσοστό εμπορική αξία, το 80% της συνολικής παραγωγής, δηλαδή 9800 τόνοι εξάγονταν μέσω τοπικών εμπόρων σε χώρες της Ε.Ε καθώς και σε τρίτες χώρες. Πιο συγκεκριμένα στην ΕΕ εξάγονταν 6860 τόνοι που αντιστοιχούν σε ποσοστό 70% ενώ σε τρίτες χώρες εξάγονταν 2940 τόνοι πορτοκαλιού, δηλαδή το 30% της συνολικής ποσότητας πορτοκαλιών. Επίσης, περίπου 2450 τόνοι προωθούνταν στην εγχώρια αγορά με προορισμό την χονδρική πώληση. Λόγω της υποβάθμισης όμως της ποιότητας του παραγόμενου προϊόντος από τον εχθρό, που όπως προαναφέραμε τείνει να παγιωθεί εφόσον για 3^η συνεχή χρονιά δεν έχει καταπολεμηθεί, το 2015 6737 τόνοι πορτοκαλιών κρίθηκαν μη εμπορεύσιμοι και οδηγήθηκαν για χυμό μέσω τοπικών εμπόρων με αποτέλεσμα την χαμηλή τιμή για τους παραγωγούς, όπως απεικονίζεται και στα αποτελέσματα της ανάλυσης. Τα διαρθρωτικά στοιχεία και η παραγόμενη ποσότητα των συνεταιρισμών απεικονίζεται στο διάγραμμα 3.2.

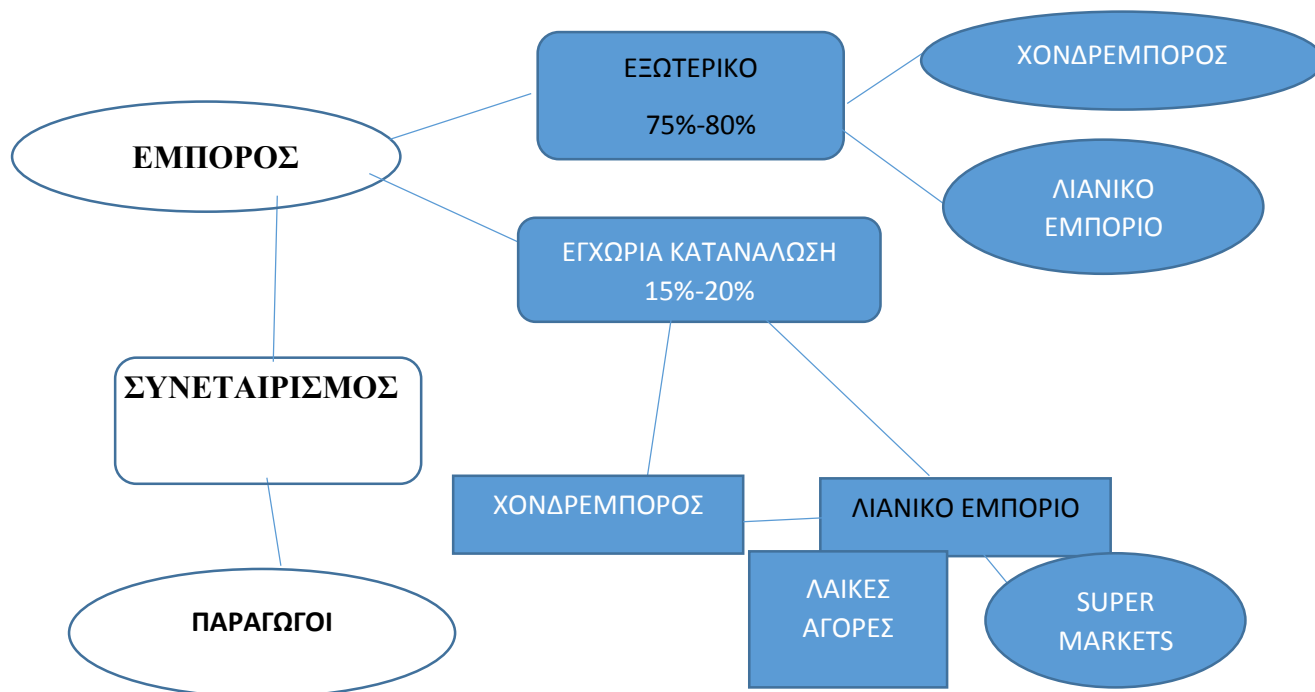
Διάγραμμα 4.2. Διαρθρωτικά στοιχεία καλλιέργειών και παραγωγή πορτοκαλιών

(ΟΣΔΕ 2015 και προσωπικές συνεντεύξεις)

Από τα ανωτέρω στοιχεία φαίνεται η εντατική εμπορική καλλιέργεια των 2 συνεταιρισμών, οι οποίοι ως επί το πλείστο προμηθεύουν την εξωτερική αγορά μέσω εμπόρων ενώ ένα μικρό ποσοστό καταλήγει σε λιανικές εγχώριες αγορές μέσω χονδρεμπόρων όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 4.3.

Διάγραμμα 4.3. : Δομή αγοράς εσπεριδοειδών των συνεταιρισμών που μελετήθηκαν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΗΛΕΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ανοδική τάση φυτεύσεων εσπεριδοειδών τόσο σε επίπεδο νομού, όσο και σε επίπεδο χώρας, σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, αποδεικνύει την σημασία του κλάδου στην τοπική και εθνική οικονομία αντίστοιχα. Ο κλάδος των εσπεριδοειδών προσφέρει εργασία τόσο άμεσα, όσο και έμμεσα σε πολλούς τομείς δραστηριότητας. Άμεσα προσφέρει εργασία στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα σε ανειδίκευτους εργάτες και σε αγροτικές οικογένειες που λαμβάνουν μέρος στις καλλιεργητικές φροντίδες και στη συγκομιδή, καθώς επίσης και σε συσκευαστήρια και έμμεσα σε φυτώρια που προμηθεύουν δενδρύλλια φυτεύσεως και σε εργοστάσια που προμηθεύουν λιπάσματα και φυτοπροστατευτικά προϊόντα.

Η οικονομική κρίση που υφίσταται τα τελευταία χρόνια, η αύξηση της άμεσης και έμμεσης φορολογίας και η μείωση των επιδοτήσεων της νέας ΚΑΠ λόγω περιφερειακής σύγκλισης έχει ως συνέπεια την συμπίεση του κέρδους των αγροτικών επιχειρήσεων και του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος. Παρά την παρατηρούμενη, την τελευταία δεκαετία, τάση συρρίκνωσης του αγροτικού τομέα και τη μείωση του αγροτικού εισοδήματος οι επαγγελματίες αυτοί μπορούν να βελτιώσουν το εισόδημα τους αυξάνοντας την αποτελεσματικότητα των γεωργικών τους εκμεταλλεύσεων. Για την αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων κρίνεται απαραίτητη η οργάνωση και διαχείριση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων για τον περιορισμό των απωλειών των κεφαλαίων, αλλά και την οργάνωση των συντελεστών παραγωγής με σκοπό την μεγιστοποίηση του κέρδους και την ελαχιστοποίηση του κόστους παραγωγής.

Από τα ευρήματα της επιτόπιας έρευνας στις εκμεταλλεύσεις εσπεριδοειδών στο νομό και μέσω της ανάλυσης των οικονομικών αποτελεσμάτων παρατηρούμε τη δυνατότητα ανάπτυξης του κλάδου με έμφαση στα εξής σημεία:

Μείωση των μεταβλητών δαπανών παραγωγής, εφόσον αποτελούν δαπάνες που μπορούν να αυξομειωθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα και μάλιστα χωρίς να χρειαστεί σημαντικής έκτασης αναδιοργάνωση της επιχείρησης. Οι μεταβλητές δαπάνες αντιστοιχούν στους μεταβλητούς συντελεστές παραγωγής και συνδέονται με το ύψος της παραγόμενης ποσότητας του προϊόντος, δηλαδή με τον όγκο παραγωγής (Τσιμπούκας, 2009).

Έτσι, σύμφωνα με στοιχεία της επιτόπιας έρευνας παρατηρήθηκε αυξημένη εφαρμογή λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων από κάποιους παραγωγούς, με αποτέλεσμα την αύξηση των μεταβλητών τους δαπανών. Χαρακτηριστικές ήταν οι περιπτώσεις όπου εσπεριδοκαλλιεργητές εφάρμοζαν βασική λίπανση δίχως να έχει προηγηθεί ανάλυση και οδηγός

λίπανσης, με ποσότητες 4-5 κιλά αζωτούχου λιπάσματος/ρίζα χωρίς ουσιαστικά να υπάρχει έλλειψη γονιμότητας σύμφωνα με τους ίδιους.

Σύμφωνα με τον Ποντίκη (1993), καλής ποιότητας καρποί λαμβάνονται, όταν το άζωτο βρίσκεται στην κατώτερη τιμή του επιπέδου που θεωρείται κατάλληλο για την διατήρηση της παραγωγικότητας και της βλαστήσεως των δένδρων σε επιθυμητά επίπεδα. Η υπερβολική ποσότητα αζώτου υποβαθμίζει την ποιότητα των καρπών και σε μερικές περιπτώσεις, άμεσα ή έμμεσα επηρεάζει τη διαθεσιμότητα άλλων στοιχείων όπως τα Cu, Zn, Mn, Mo,P. Μείωση των εισροών μπορεί να επιτευχθεί με προγραμματισμένες αναλύσεις εδάφους και φυλλοδιαγνωστικής με χαμηλό σχετικά κόστος.

Από τις αναλύσεις παρατηρούμε ότι οι εν λόγω δαπάνες για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων που μελετήθηκαν αποτελούν μεγάλο ποσοστό και προσεγγίζουν το 50% των συνολικών δαπανών όπως φαίνεται και στους παρακάτω πίνακες 5.1 και 5.2.

Πίνακας 5.1 : Σύνθεση Δαπανών /στρ. (καλλιέργεια πορτοκαλιών) 1^{ης} Ανάλυσης

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Μεταβλητές (€/στρ)	Σταθερές (€/στρ)	Σύνολο (€/στρ)	Μεταβλητές %	Σταθερές %	Σύνολο %
Ομάδα I	309,7	336,8	646,6	48%	52%	100%
Ομάδα II	380,1	415,1	795,2	48%	52%	100%
Ομάδα III	345,3	303,5	648,9	53%	47%	100%
Σύνολο	345,6	351,6	697,2	50%	50%	100%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Πίνακας 5.2 : Σύνθεση Δαπανών /στρ. (καλλιέργεια πορτοκαλιών) 2^{ης} Ανάλυσης

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Μεταβλητές (€/στρ)	Σταθερές (€/στρ)	Σύνολο (€/στρ)	Μεταβλητές %	Σταθερές %	Σύνολο %
Ομάδα I	318,7	347,5	666,1	47,8%	52,2%	100,0%
Ομάδα II	409,4	357,6	767,0	53,4%	46,6%	100,0%
Ομάδα III	311,0	349,7	660,7	47,1%	52,9%	100,0%
Σύνολο	345,6	351,6	697,2	49,6%	50,4%	100,0%

Πηγή : Ανάλυση στοιχείων της επιτόπιας έρευνας

Μείωση των μεταβλητών δαπανών, όπως προαναφέρθηκε μπορεί να επιτευχθεί και με τη χρήση της τεχνολογίας και των σύγχρονων εργαλείων όπως ηλεκτρική ψαλίδα χειρός καθώς και

με τη χρήση παρελκομένων όπως ο λιπασματοδιανομέας, η μπάρα ζιζανιοκτονίας και άλλα εργαλεία τα οποία μειώνουν τις μονάδες ανθρώπινης εργασίας τόσο εντός της οικογενειακής, όσο και της ξένης. Θα πρέπει όμως να προηγηθεί μελέτη κόστους οφέλους για να μην επιβαρυνθούν οι εκμεταλλεύσεις με πάγια στοιχεία κόστους και τα οποία δεν αποδίδουν ή υπολειτουργούν. Ένας άλλος επίσης τρόπος που μπορούν να μειωθούν οι εισροές σε έναν οπωρώνα είναι η εφαρμογή γεωργίας ακριβείας, τόσο για την χωρική κατηγοριοποίηση σε ζώνες αυξημένης ή μειωμένης γονιμότητας, όσο και για τη χωρική σύνδεση με τα οικονομικά αποτελέσματα που αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Με αυτή τη μέθοδο δημιουργούνται χάρτες χρονικής ανάλυσης για τις αλλαγές που συντελούνται κατά την πάροδο του χρόνου σε μεταβλητές όπως είναι η παραγωγή, το εισόδημα, το κόστος παραγωγής, το καθαρό κέρδος κ.α. (Terry Brase,2009).

Οι σύγχρονες αυτές μέθοδοι απαιτούν δεδομένα πολλών ετών και είναι σχετικά κοστοβόρες, έτσι μπορούν να χρησιμοποιηθούν με αποτελεσματικότητα από ομάδες παραγωγών ή συνεταιρισμούς, όπου το κόστος διαμοιράζεται στα μέλη της ομάδας.

Από τους πίνακες 5.1 και 5.2 καθώς και από την ανάλυση στο προηγούμενο κεφάλαιο παρατηρούμε ότι οι σταθερές δαπάνες καταλαμβάνουν αντίστοιχο ποσοστό, ενώ μετά τον επιμερισμό τους παρατηρούμε ότι οι αποσβέσεις των παγίων κεφαλαίων καταλαμβάνουν την τρίτη θέση στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων με ποσοστό 18%. Αυτό που παρατηρήθηκε κατά την επιτόπια έρευνα ήταν το γεγονός ότι σε επίπεδο εκμετάλλευσης, οι παραγωγοί που μοιράζονταν πάγια στοιχεία κόστους όπως ελκυστήρες, παρελκόμενα και εργαλεία είχαν καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα λόγω επιμερισμού των αντίστοιχων δαπανών και αποσβέσεων. Άλλωστε, σύμφωνα με τον Τσιμπούκα (2016) οι προδιαγραφές πολλών μηχανημάτων, όπως οι ελκυστήρες αντιστοιχούν κατά περίπτωση, σε περισσότερες ώρες λειτουργίας εφόσον σχεδιάστηκαν για μεγάλες εκτάσεις και έτσι πολλά γεωργικά μηχανήματα υπολειτουργούν. Επίσης σύμφωνα με μελέτες που έγιναν από τους Καρτέρη, Αναγνωστοπούλου και Σαμούρη (2013), σε επίπεδο χώρας, προκύπτει πως το ελληνικό τρακτέρ δεν καταγράφει υψηλό μέσο όρο εργασίας σε ετήσια βάση, πράγμα που σημαίνει πως η απόσβεση και αντικατάστασή του δεν γίνεται στα προβλεπόμενα χρονικά όρια. Ουσιαστικά, σύμφωνα με την έρευνα που έγινε για τα 'γερασμένα' ελληνικά τρακτέρ και τις αποδόσεις τους, φαίνεται πως οι Έλληνες γεωργοί θεωρούν αναγκαία την αλλαγή τρακτέρ μετά από τουλάχιστον 30 χρόνια, και ως τότε χρησιμοποιούν τον παλιό ελκυστήρα παράλληλα με έναν καινούριο, επιλογή που αποδεικνύεται διόλου οικονομική (agronews, 2013).

Παρόμοιες περιπτώσεις υπήρχαν και στην επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τα εσπεριδοειδή, καθώς και περιπτώσεις στις οποίες προκύπτει ότι κάποιοι παραγωγοί χρησιμοποιούν γεωργικούς ελκυστήρες που υπερκαλύπτουν τις ανάγκες τους και θα μπορούσαν

να τους αντικαταστήσουν με μικρότερης ισχύος, ακόμα και να αποσύρουν κάποιους, ώστε να μειώσουν παράλληλα το κόστος παραγωγής. Σύμφωνα με την επιτόπια έρευνα οι εκμεταλλεύσεις που κατείχαν γεωργικό ελκυστήρα και τον χρησιμοποιούσαν στην καλλιέργεια εσπεριδοειδών ήταν 35 σε αριθμό, με ποσοστό 62,5% επί του συνόλου, ενώ υπήρχαν περιπτώσεις όπου καλλιεργητές είχαν πάνω από 2 ελκυστήρες (8 εκμεταλλεύσεις, 22,8% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων που κατείχαν έστω και ένα ελκυστήρα). Ο μέσος αριθμός ίπων ανά στρέμμα για το σύνολο των καλλιεργητών που χρησιμοποιούσαν στο δείγμα που μελετήθηκε είναι 1,6 hp/στρ ενώ για το σύνολο των καλλιεργειών είναι 1 hp/στρ. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πρώτης ανάλυσης, δηλαδή σύμφωνα με την έκταση της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης η ομάδα I περιλαμβάνει 2 κατόχους ελκυστήρα με μέσο όρο ίπων 2,95 hp/στρ, η ομάδα II έχει τρεις κατόχους γεωργικού ελκυστήρα με μ.ο. 2,33 hp/στρ. και τέλος η ομάδα III έχει 29 κατόχους με 1,45hp/στρ. Παρατηρούμε δηλαδή ότι όσο αυξάνεται η έκταση μειώνεται ο λόγος hp/στρ που αντιστοιχεί στους γεωργικούς ελκυστήρες. Σύμφωνα επίσης με τους Γέμτο, Αναγνωστόπουλο κ.ά η μη ορθολογική διαχείριση του γεωργικού εξοπλισμού διαμορφώνει υψηλό κόστος λειτουργίας και κατ' επέκταση συμβάλλει στο κόστος παραγωγής. Η χρήση των ελκυστήρων είναι γενικά χαμηλή, καθώς χαρακτηριστικά οι Τσατσαρέλης (2006), Γέμτος και άλλοι (1998) αναφέρουν 420 και 355,8 (χωρίς χρήση για πότισμα) ώρες λειτουργίας του γεωργικού ελκυστήρα αντίστοιχα, ενώ οι ίδιοι αναφέρουν ότι οι ιδανικές ώρες λειτουργίας ενός ελκυστήρα ανέρχονται σε 1066 ανά χρόνο και για 15 χρόνια. Οι Γέμτος, Φουντάς κ.ά (2013) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι διαμορφώνεται υψηλό κόστος συντήρησης και επισκευών λόγω της χαμηλής ετήσιας χρήσης, της παλαιότητας του στόλου αλλά και προφανώς του μη συνεπούς προγράμματος συντήρησης. Ο παράγοντας συνεπώς της ετήσιας χρήσης γεωργικών μηχανημάτων και η προσπάθεια από τους Έλληνες αγρότες για τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας αύξησης των ωρών λειτουργίας τους είναι απαραίτητη.

Όσον αφορά τη μέση χρήση των ελκυστήρων του δείγματος που μελετήσαμε σε ώρες λειτουργίας ανά έτος, φαίνεται να παρουσιάζουν τη γενική τάση υπολειτουργίας που προαναφέραμε, εφόσον για τις μικρές εκμεταλλεύσεις έχουμε 25,5 ώρες/έτος, για τις μεσαίες ο αντίστοιχος δείκτης ήταν 60,3 ώρες/έτος και για τις μεγάλες εκμεταλλεύσεις ήταν 111,1 ώρες λειτουργίας, ενώ ο γενικός μέσος όρος ανήλθε σε 101,6 ώρες/έτος. Επίσης, σύμφωνα με την έρευνα υπήρχαν παραγωγοί που δεν συντηρούσαν τους ελκυστήρες τους σε τακτά χρονικά διαστήματα και ουσιαστικά περίμεναν μια μεγάλη ζημιά για να προχωρήσουν σε αυτή τη διαδικασία. Από τα στοιχεία αυτά μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι οι εκμεταλλεύσεις του δείγματός μας στην πλειονότητά τους δεν χρησιμοποιούν τον ελκυστήρα ορθολογικά και σύμφωνα με τις προδιαγραφές του, με συνέπεια την αύξηση των σταθερών και μεταβλητών δαπανών και συνεπώς του κόστους παραγωγής.

Μια άλλη επίσης προοπτική ανάπτυξης του κλάδου των εσπεριδοειδών είναι η αναδιάρθρωση και η αξιοποίηση διαφόρων ποικιλιών, ούτως ώστε να αξιοποιηθούν μεγαλύτερες ποσότητες για περισσότερο χρονικό διάστημα. Όπως προαναφέρθηκε και μετά από προσωπικές συνεντεύξεις με παραγωγούς και διοικητικά στελέχη αγροτικών συνεταιρισμών, η παραγωγή τόσο των πορτοκαλιών, όσο και των άλλων εσπεριδοειδών έχει επικεντρωθεί σε λίγες ποικιλίες που καταλαμβάνουν μεγάλο ποσοστό παραγωγής. Αυτό βέβαια ενώ επιτυγχάνεται με την χρήση θαλάμων ψυγείων, που δίνουν τη δυνατότητα εμπορευσιμότητας και εκτός εποχής, εντούτοις όμως η καλύτερη κατανομή των εμπορεύσιμων ποικιλιών ενδέχεται να αποτελέσει και παράγοντα εισόδου σε νέες αγορές. Για την αναδιάρθρωση του κλάδου των λεμονιών προτείνεται η ποικιλία Interdonato που είναι υπερπρώιμη Ιταλική ποικιλία και ωριμάζει τους καρπούς της τον Σεπτέμβριο- Οκτώβριο, δηλαδή σε περίοδο μικρής προσφοράς λεμονιών στην Ελληνική αγορά.

Η ποικιλία Interdonato είναι μονόφορη και αρκετά παραγωγική. Θεωρείται αρκετά ανθεκτική στην κορυφοξήρα και μπορεί να φυτευτεί σε όλες τις περιοχές της χώρας. Η ποικιλία αυτή αποτελεί το 5% της Ιταλικής και το μεγαλύτερο μέρος της Τουρκικής παραγωγής (250.000 τόννοι). Έχει το μικρότερο ποσοστό χυμοπεριεκτικότητας από όλες τις γνωστές ποικιλίες, διότι ο καρπός συνήθως συγκομίζεται πολύ νωρίτερα από την τυπική εποχή ωρίμανσης του. Επίσης, ο καρπός έχει το μεγαλύτερο βάρος και μήκος από κάθε άλλη ποικιλία, λεπτό φλοιό και λίγα σπέρματα ενώ η οξύτητα του χυμού είναι παρόμοια με εκείνη της ποικιλίας Monanchello. Το χρώμα του φλοιού βελτιώνεται με αποπρασινισμό αλλά ο κάλυκας που είναι η ευαίσθητη περιοχή της ποικιλίας αυτής αποκτά καφέ χρώμα κατά τον αποπρασινισμό. Στα τέλη Δεκέμβρη οι καρποί της Interdonato είναι υπερώριμοι και πέφτουν από το δένδρο (Βασιλακάκης και Θεριός, 2006).

Στις περιπτώσεις αναδιάρθρωσης με ποικιλίες λεμονιών προτείνεται και η ποικιλία Verna ή Berna, η οποία καλλιεργείται κυρίως στην Ισπανία (70% της Ισπανικής παραγωγής) το Μαρόκο και την Αλγερία.

Είναι δένδρο μεγάλο ζωνρό και πολύ παραγωγικό. Ανθίζει 2-3 φορές το έτος, ενώ η δεύτερη παραγωγή δίνει καρπούς κατώτερης ποιότητας και μικρής εμπορικής αξίας. Οι παραγωγοί εξαναγκάζουν τα δένδρα να παράγουν και τρίτη σοδειά (Verdelli ή Rodrejos) με στέρηση νερού επί ένα χρονικό διάστημα και στη συνέχεια με άρδευση. Επί της νέας βλάστησης σχηματίζονται άνθη και καρποί εκτός εποχής. Η κύρια παραγωγή αποτελείται από καρπούς μέσου – μεγάλου μεγέθους, με εμφανή θηλή και μακρύ λαιμό. Ο φλοιός είναι μέσου έως μεγάλου πάχους, ελαφρά ανώμαλος και ανομοιόμορφος στην υφή. Η παραγωγή σε χυμό είναι χαμηλότερη από όλες τις άλλες ποικιλίες, η σάρκα είναι τρυφερή και η περιεκτικότητα του χυμού σε οξέα είναι καλή. Η κύρια παραγωγή συγκομίζεται από τέλη Φεβρουαρίου μέχρι αρχές Αυγούστου, ενώ ο καρπός μπορεί να παραμείνει πάνω στο δένδρο χωρίς να υποβαθμίζεται σημαντικά η ποιότητά του, γίνεται

όμως πολύ μεγάλος και μη εμπορεύσιμος. Η παραγωγή με το όνομα Verdelli είναι καρπός στρογγυλότερος από το τυπικό σχήμα, με λεπτότερο και πιο λείο φλοιό. Μεγάλο μέρος της επιφάνειας του φλοιού παραμένει πράσινο κατά τη συγκομιδή και συνήθως οι καρποί συγκομίζονται από τον Αύγουστο μέχρι τον Οκτώβρη και αποπρασινίζονται πριν εμπορευθούν (Βασιλακάκης, Θεριός, 2006).

Επίσης η προώθηση νέων ποικιλιών πορτοκαλιών ενδέχεται να περιορίσει την αιχμή της παραγωγής από τις κύριες ποικιλίες που καλλιεργούνται στο νομό και να την κλιμακώσει πιο ομαλά σε μεγάλες χρονικές περιόδους, με ευεργετικές συνέπειες για τον παραγωγό και τον καταναλωτή. Συγχρόνως όμως η αναδιάρθρωση έχει το στοιχείο της ποιοτικής βελτίωσης του προϊόντος με την επιλογή όχι μόνο πρώιμων και όψιμων ποικιλιών, αλλά και ποιοτικά ανώτερων, σε σύγκριση με τις καλλιεργούμενες ποικιλίες. Για τον παραπάνω σκοπό οι ποικιλίες που μπορούν να καλλιεργηθούν είναι η Salustiana, η Fisher και από τις αιματόσαρκες, η Moro.

Η Salustiana είναι Ισπανική ποικιλία, κατάλληλη κυρίως για χυμοποίηση, αλλά και για νωπή κατανάλωση. Είναι πολύ παραγωγική και ωριμάζει τους καρπούς της από τον Δεκέμβριο, αποκτά όμως εξαιρετική ποιότητα στα τέλη Ιανουαρίου και μπορεί να παραμείνει πάνω στο δένδρο μέχρι τον Απρίλιο, δηλαδή λίγο πριν ωριμάσει η Valencia. Στην Ισπανία αντιπροσωπεύει το 6% της συνολικής παραγωγής, είναι δένδρο ζωηρό και πολύ παραγωγικό και ο καρπός θεωρείται εξαιρετικής ποιότητας. Η ποικιλία Fisher είναι πρωιμότερη από ότι η Washington navel, συγχρόνου ωρίμανσης και αντίστοιχης ποιότητας με τη New Hall, παρόλο που ο φλοιός δεν αποκτά βαθύ πορτοκαλί χρώμα. Επίσης, η ποικιλία Moro μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην αναδιάρθρωση. Καλλιεργείται κυρίως στη Ν. Ιταλία και ο καρπός της είναι ένσπερμος ή άσπερμος, ενώ ξεφλουδίζεται εύκολα. Έχει υψηλή χυμοπεριεκτικότητα και η σάρκα είναι τρυφερή, με μεγάλη παραλλακτικότητα στη γεύση ανάλογα με την ένταση του χρωματισμού της. Όταν συγκομίζεται πριν τον Ιανουάριο ο καρπός είναι πολύ όξινος, καθώς όμως η ωρίμανση προχωράει η οξύτητα υποχωρεί και η γεύση βελτιώνεται. Μετά τον Φεβρουάριο η ποιότητα υποβαθμίζεται και ο καρπός δεν μεταφέρεται ικανοποιητικά. Ο χυμός έχει έντονο ερυθρό χρώμα και είναι αποδεκτός από τους καταναλωτές (Βασιλακάκης και Θεριός, 2006).

Η μανταρινιά παρενιαυτοφορεί έντονα, δηλαδή έχει το μειονέκτημα της μειωμένης παραγωγής μετά από μια πλήρη καρποφορία. Η φύτευση επικονιαστών, η χαραγή ή δακτυλίωση, η εφαρμογή γιββερελλινών και το αραίωμα των καρπών οδηγούν στην κανονική καρποφορία (επετειφορία). Ποικιλίες μανταρινιάς που μπορούν καλλιεργηθούν είναι η Fina, η Nules, η Encore και η Fortuna.

Τέλος μπορούν να επιλεγθούν κιτρινόσαρκες και έγχρωμες ποικιλίες βοτρυοκάρπου (γκρεϊπφρουτ) όπως είναι η Dunkan, η Marsh Seedless, η Star Ruby και η Rio Red.

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του κλάδου των εσπεριδοειδών στο νομό δύναται να αποτελέσει και η σύσταση ομάδων παραγωγών ή η συγχώνευσή τους σε συνεταιρισμούς, οι οποίες μπορούν να εκμεταλλευτούν μεγαλύτερες ποσότητες εμπορεύσιμου προϊόντος και να δημιουργήσουν οικονομίες κλίμακος με αποτέλεσμα το χαμηλότερο κόστος παραγωγής. Η σύσταση ομάδων παραγωγών θα χρηματοδοτηθεί από το ΠΑΑ 2014-2020, σύμφωνα με το μέτρο 9, όπου οι δικαιούχοι του μέτρου μπορούν να ενισχυθούν για τον σχηματισμό ομάδων ή οργανώσεων παραγωγών με στόχο να αντιμετωπίσουν από κοινού τις προκλήσεις της αγοράς, να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική τους δύναμη – μέσω της αύξησης του όγκου του διαπραγματευόμενου προϊόντος - σε σχέση με την παραγωγή και την εμπορία, να διευρύνουν τον αριθμό των πιθανών αγοραστών και να μειώσουν το ανά παραγωγό κόστος των συλλογικών επενδύσεων.

Επίσης οφέλη από τη σύσταση ομάδας παραγωγών αποτελούν:

- η εξασφάλιση ικανοποιητικού εισοδήματος,
- η καλύτερη διαχείριση της παραγωγής,
- η από κοινού αντιμετώπιση των προκλήσεων της αγοράς,
- η ενίσχυση της δύναμης διαπραγμάτευσης – μέσω της αύξησης του όγκου του διαπραγματευόμενου προϊόντος,
- η καλύτερη οργάνωση και προγραμματισμός
- η αξιοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων, όπως τα Σχέδια Βελτίωσης ή ο Αναπτυξιακός νόμος,
- η δυνατότητα ενίσχυσης μέσω Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και
- η αναγνώριση οργανώσεων/ομάδων παραγωγών από το καταναλωτικό κοινό

(www.georgikianaptixi.gr, 2015)

Σημαντικοί παράγοντες ανάπτυξης του κλάδου αποτελούν τόσο η συνεργασία μεταξύ φορέων του αγροδιατροφικού συστήματος για την διάχυση καινοτόμων ιδεών, όσο και η διαφήμιση και προώθηση των προϊόντων μέσω εθνικών και διεθνών εκθέσεων, γιορτών εσπεριδοειδών και του διαδικτύου καθώς επίσης και η δυνατότητα της συμβολαιακής γεωργίας.

Μέτρα αγροτικής ανάπτυξης όπως το μέτρο 16 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020, που προάγει τη συνεργασία για την δημιουργία και εφαρμογή καινοτόμων ιδεών στον αγροτικό τομέα καθώς και ερευνητικά προγράμματα από το Horizon 2020, όπως το Agrispin μπορούν να συντελέσουν στην ανάπτυξη και εφαρμογή καινοτόμων ιδεών πάνω στην εκμετάλλευση των εσπεριδοειδών, με στόχο την παραγωγικότητα και βιωσιμότητα του γεωργικού τομέα για νέα προϊόντα, ανταγωνιστικά και με υψηλή προστιθέμενη αξία, μετατρέποντας το διαρθρωτικό πρόβλημα των μικρών και παραδοσιακών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα σε συγκριτικό πλεονέκτημα

Στα πλαίσια του μέτρου 16, δίνεται η ευκαιρία για την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν ενδεικτικά την εφαρμογή νέων, καινοτόμων διεργασιών, με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων στην πρωτογενή παραγωγή γεωργικών προϊόντων αλλά και στον τομέα των τροφίμων, όπως επίσης στην αναζήτηση νέων καλλιεργητικών πρακτικών και πρακτικών παραγωγής που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά και στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή όπως:

- Την παραγωγή ασφαλέστερων και πιο υγιεινών τροφίμων που απευθύνονται είτε στο συνολικό πληθυσμό είτε σε ειδικές κατηγορίες
- Τη μείωση της κατανάλωσης ύδατος μέσω της υιοθέτησης προηγμένων αρδευτικών συστημάτων, και την υιοθέτηση της γεωργίας ακριβείας
- Τη μείωση του κόστους των εισροών που συνεπάγεται τόσο οικονομικό όφελος, όσο και περιβαλλοντικό όφελος (μείωση της χρήσης λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, υιοθέτηση νέων ποικιλιών που είναι καλύτερα προσαρμοσμένες στις τοπικές εδαφολογικές, υδρολογικές και κλιματικές συνθήκες, την αξιοποίηση των ΑΠΕ για την υποκατάσταση των ορυκτών καυσίμων)
- Τη διασφάλιση της μοναδικότητας των πιστοποιημένων γεωργικών προϊόντων
- Την αξιοποίηση των παραπροϊόντων της γεωργικής παραγωγής, είτε για την παραγωγή ζωοτροφών είτε για την παραγωγή ενέργειας
- Την ανάδειξη των ιδιαίτερων διατροφολογικών χαρακτηριστικών των γεωργικών προϊόντων και την συμβολή τους στην υιοθέτηση προτύπων υγιεινής διατροφής (όπως τροφές πλούσιες σε Ω3, φυσικά ακόρεστα, χαμηλών θερμίδων) και παραγωγής τροφίμων που ανταποκρίνονται σε ειδικές διαιτητικές ανάγκες
- Την υιοθέτηση φιλικότερων γεωργικών πρακτικών αλλά και την υιοθέτηση καλλιεργειών για την αξιοποίηση των φτωχών σε οργανική ουσία και θρεπτικά στοιχεία εδαφών.

Όσον αφορά τη συμβολαιακή γεωργία, τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα για τον παραγωγό είναι η διασφάλιση της διάθεσης του προϊόντος του, της τιμής, του τρόπου και του χρόνου πληρωμής του, ενώ το σοβαρότερο μειονέκτημα είναι η πλήρης εξάρτηση της παραγωγής του και της διάθεσής της από το συμβόλαιο, η αδυναμία δηλαδή διαπραγμάτευσης, όπως και η αύξηση του οικονομικού κινδύνου, λόγω της εξειδίκευσης στην παραγωγή και της ως εκ τούτου μείωσης των εναλλακτικών λύσεων για πολλαπλή παραγωγή. Από την άλλη πλευρά, το σημαντικότερο πλεονέκτημα για τον επιχειρηματία είναι η δυνατότητα προγραμματισμού της πρωτογενούς παραγωγής, έτσι ώστε να καλύπτει τις ανάγκες μεταποίησης και διάθεσης των προϊόντων ακόμη και σε περιόδους μειωμένης παραγωγής ή/και μείωσης των παγκόσμιων αποθεμάτων. Επίσης, η μείωση του κόστους αποθήκευσης και μεταφοράς των προϊόντων, μέσω συμβολαίων με παραγωγούς που καλλιεργούν πλησίον της επιχείρησης, αλλά και η μείωση της πιθανότητας διατροφικού σκανδάλου, λόγω του ελέγχου των προϊόντων κατά τη διαδικασία της παραγωγής θεωρούνται εξίσου σημαντικά πλεονεκτήματα (Ελευθεροχωρινός, 2013).

Πέρα όμως από τα πλεονεκτήματα της συμβολαιακής γεωργίας υπάρχουν και πολλά μειονεκτήματα όπως η αδυναμία ανταπόκρισης στους όρους του συμβολαίου σε περίπτωση αλλαγής των οικονομικών δεδομένων στην αγορά από αθέμιτο ανταγωνισμό. Η συμβολαιακή γεωργία πρέπει να τύχει ευρύτερης αποδοχής από τους παραγωγούς επειδή μπορεί να συμβάλλει στην τεχνολογική και οργανωτική αναβάθμιση της γεωργικής παραγωγής, στη βελτίωση της ποιότητας και της ασφάλειας των προϊόντων, αλλά και στη μείωση του κόστους παραγωγής και των δυσμενών επιδράσεων της γεωργίας στον άνθρωπο και στο περιβάλλον. Βεβαίως, οι παραγωγοί, πέραν της παραγωγής προϊόντων συμβολαιακής γεωργίας, θα πρέπει να παράγουν και άλλα προϊόντα ώστε να κατανέμουν τις επισφάλειες της παραγωγής και κυρίως να μην αισθάνονται ότι περιορίζεται η επιχειρηματική τους πρωτοβουλία από τους όρους του συμβολαίου. Επιπροσθέτως, η πολιτεία πρέπει να μεριμνά για τη δημιουργία υγιούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος ώστε να αποτρέπονται φαινόμενα μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και κυρίως μονοψωνίων και ολιγοψωνίων, τα οποία έχουν ως συνέπεια τη μείωση των τιμών παραγωγού και την αύξηση της πιθανότητας εγκατάλειψης των καλλιεργειών ως οικονομικά ασύμφωρα (Ελευθεροχωρινός, 2013).

Η διαφοροποίηση, η ιχνηλασιμότητα και η πιστοποίηση των προϊόντων θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει προοπτική ανάπτυξης του κλάδου των εσπεριδοειδών. Η δυνατότητα εμπορίας βιολογικών προϊόντων και προϊόντων που παράγονται με την εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης, σε διαφορετικές αγορές στόχους σε σχέση με τα συμβατικά θα αύξανε την τάση προς εναλλακτικές μεθόδους παραγωγής και θα έδινε κίνητρο στους παραγωγούς να ασχοληθούν με ένα φιλικότερο προς το περιβάλλον τρόπο παραγωγής, με αποτέλεσμα και την

παράλληλη μείωση των εισροών και του κόστους παραγωγής. Άλλωστε η συμμετοχή των βιολογικών καλλιεργειών εσπεριδοειδών σε ολόκληρο το νομό Ηλείας είναι ελάχιστη και περιλαμβάνει 11 γεωργικές εκμεταλλεύσεις (9,3% των βιολογικών μόνιμων φυτειών σε έκταση) με 372,5 συνολικά πιστοποιημένα στρέμματα (Βιοήλις από ΕΛΣΤΑΤ,2009).

Στοιχεία από την επιτόπια έρευνα έδειξαν ότι γίνεται ίσως λελογισμένη χρήση του αρδευτικού νερού για την καλλιέργεια των εσπεριδοειδών. Πιο συγκεκριμένα, για την δεύτερη ανάλυση, ο γενικός μέσος όρος της ποσότητας του νερού άρδευσης, χωρίς τη βροχόπτωση, ανά στρέμμα για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων είναι 348 κυβικά μέτρα/στρ, ενώ για την ομάδα I είναι 358 κυβικά/στρ., για την ομάδα II είναι 331 κυβικά μέτρα/στρ. και τέλος για την ομάδα III και τους μεμονωμένους καλλιεργητές ανέρχεται σε 354 κυβικά/στρ. Σύμφωνα με την ΚΥΑ 16/6631/89 και τον προσδιορισμό των ορίων άρδευσης των αναγκαίων ποσοτήτων για την ορθολογική χρήση του νερού στην άρδευση, οι αντίστοιχες τιμές για τα εσπεριδοειδή που καλλιεργούνται στην περιφέρεια κυμαίνονται από 491 κυβικά/στρ. έως 594 κυβικά/στρ. Επίσης, τα επεξεργασμένα στοιχεία του υετού από το Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών για το ίδιο έτος για τους πιο κοντινούς μετεωρολογικούς σταθμούς στις περιοχές μελέτης ήταν για την Αμαλιάδα 774 mm, για τον Πύργο 779 mm και για το Βαρθολομίο 709mm, ενώ σύμφωνα με τον σταθμό της Ανδραβίδας που παρέχει στοιχεία στην Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία ο υετός ανήλθε σε 797,1mm. Παρατηρούμε δηλαδή την μεγάλη βροχόπτωση που συνήθως συναντάμε στην περιοχή της Ηλείας. Θα μπορούσαμε βέβαια να βγάλουμε πιο ασφαλή συμπεράσματα αν είχαμε και στοιχεία τόσο εδαφολογικά, όσο και για τις εξατμίσεις, εξατμισοδιαπνοές στις περιοχές που μελετήσαμε. Η άρδευση των εσπεριδοειδών πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τις κλιματολογικές συνθήκες και το μικροκλίμα κάθε περιοχής για να αποφευχθεί η υπεράντληση των υπόγειων υδάτων και της στάθμης απορροής των λεκανών καθώς και για την εξασφάλιση της ποιότητας των καρπών και την αποφυγή ανωμαλιών όπως το σχίσσιμο των καρπών και η ελαιοκυτάρρωση.

Σύμφωνα με τους Βασιλακάκη και Θερίο (1996) το ποσό άρδευσης που απαιτείται για τα περισσότερα οπωροφόρα κυμαίνεται περί τα 750 χιλιοστά το χρόνο. Τα εσπεριδοειδή ευδοκιμούν και καλλιεργούνται συνήθως σε περιοχές όπου η βροχόπτωση δεν υπερβαίνει τα 300 χιλιοστά, ενώ η άρδευση εξαρτάται από το συντελεστή διαπνοής, που είναι τα απαιτούμενα λίτρα νερού για παραγωγή ενός κιλού ξηράς ουσίας. Ένας συντελεστής της τάξης του 500 θεωρείται αποδεκτός. Για παράδειγμα αν ένα στρέμμα δένδρων παράγει 500 κιλά ξηράς ουσίας ανά έτος και για κάθε κιλό καταναλίσκονται 500 κιλά νερού, τότε ανά στρέμμα, θα απαιτηθούν $250 \mu^3$ ή 250 χιλιοστά βροχής ή αρδευτικού νερού.

Προοπτική αγροτικής ανάπτυξης στα πλαίσια της διαφοροποίησης είναι η εκμετάλλευση δευτερογενών προϊόντων, όπως ο χυμός των εσπεριδοειδών καθώς και η εκμετάλλευση

υποπροϊόντων του καρπού και των φύλλων για χρήσεις ζαχαροπλαστικής και αρωματοποιίας, όπως η πηκτίνη και αιθέρια έλαια, αλλά και η χρήση του επεξεργασμένου φλοιού ως προσάναμμα. Οι εταιρίες που ασχολούνται με την παραγωγή πορτοκαλιών στη Μεσόγειο πρέπει να εκμεταλλεύονται όλα τα προϊόντα και τα υποπροϊόντα που μπορούν να απομονωθούν από τα φρούτα και να τα πουλούν σε ανταγωνιστικές τιμές για να διασφαλίσουν την δραστηριότητά τους στην παραγωγή και στην επεξεργασία των εσπεριδοειδών (Brendenberg, 2004). Έτσι, πρέπει να επικεντρωθούν στην ανάκτηση, την ανακύκλωση και την αναβάθμιση των υποπροϊόντων για να εξασφαλίσουν προστιθέμενη αξία και να δημιουργήσουν χρήσιμα προϊόντα (Laufenberg et al., 2003). Αυτό επίσης μπορεί να συνεισφέρει στη μείωση και στην πρόληψη της ρύπανσης που προκαλείται από την παραγωγή μεγάλων ποσοτήτων αποβλήτων στερεών και υγρών που παράγονται από τέτοιες βιομηχανίες (Vergamini et al., 2015).

Με αυτόν τον τρόπο μπορούν να απομονωθούν ουσίες που είναι υπεύθυνες για το άρωμα των εσπεριδοειδών όπως η λιμονίνη, τα τερπένια, η κιτράλη, αιθέρια έλαια που παράγονται σε ειδικούς αδένες που ονομάζονται ελαιογόνοι με κύρια τα μονοτερπένια λιμονίνη, α -pinene, β -Pinene, μυρσίνη, γ -τερπενίνη, p-cimene και καρποκύτταρα εσπεριδοειδών, δηλαδή φυτικές ίνες που χρησιμοποιούνται για να κάνουν πιο έντονη την αίσθηση του φρέσκου στο προϊόν στο οποίο προστίθενται (CHB, 2016).

Όσον αφορά την προοπτική των εξαγωγών χυμού σε χώρες του εξωτερικού πρέπει να γίνει ενδελεχής μελέτη κόστους-οφέλους εφόσον κρίνεται δυσχερής λόγω των μεγάλων ποσοτήτων που εξάγει η Βραζιλία στην Ε.Ε και αντιστοιχεί σε 68,09% των συνολικών της εξαγωγών (citrusBR, 2011) Σημαντικό πλεονέκτημα της Βραζιλίας σε αυτή τη κατεύθυνση είναι τα χαμηλά ημερομίσθια (περίπου 9 €) και η δυνατότητα συλλογής 2 τόνων καρπού ανά εργάτη την ημέρα (squeeze from Brazil, 2013), ενώ σύμφωνα με την ανάλυση του δείγματος μας οι αντίστοιχες μέσες τιμές είναι περίπου 1 τόνος ανά εργάτη την ημέρα με μέσο ημερομίσθιο 30€.

Ένα επίσης προϊόν που μπορεί να εξαχθεί από τα πορτοκάλια και έτσι να καταστεί εμπορεύσιμο σε περιόδους που η τιμή των πορτοκαλιών είναι χαμηλή λόγω υπερπροσφοράς ή για λόγους υποβάθμισης των καρπών από διάφορους λόγους είναι η αποξηραμένη φλούδα πορτοκαλιού, τόσο ως προσάναμμα αλλά και σαν ενσίρωμα ζωοτροφών. Το ενσίρωμα εσπεριδοειδών παράγεται από την πούλπα πορτοκαλιών, γνωστή και ως πορτοκαλόπιτα και παρουσιάζει τα εξής πλεονεκτήματα:

- Χρησιμοποιείται είτε ως φρέσκια ή και σε μίγματα (φυράματα)
- Παρασκευάζεται από στέμφυλα εσπεριδοειδών, δηλαδή από την διαχείριση της φλούδας του πορτοκαλιού, το εσωκάρπιο και τον σπόρο, δηλαδή από πορτοκάλια τα οποία πρώτα

έχουν χρησιμοποιηθεί σε χυμοποιεία (έτσι καταρρίπτεται και ο μύθος που υπάρχει για το ενσίρωμα, ότι τα πορτοκάλια έχουν υπολείμματα φυτοφαρμάκων και ότι κάνουν κακό στα ζώα).

- Είναι εύγευστη στα μηρυκαστικά
- Σε μοσχάρια παρατηρήθηκε ότι είχαν μεγαλύτερο ημερήσιο ρυθμό πάχυνσης
- Βελτιώνει την πεπτικότητα της διατροφής και μειώνει την κατανάλωση χωρίς αρνητικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη του προβάτου, την παραγωγή του μαλλιού ή το βάρος του ζώου.
- Αυξάνει τις λιποπρωτεΐνες του γάλατος (παράγοντας που λαμβάνουν υπόψη τους οι γαλακτοβιομηχανίες για την διαμόρφωση της τιμής του γάλακτος στα συμβόλαιο που συνάπτουν με τους παραγωγούς) .

Συνεπώς, το ενσίρωμα πορτοκαλιού είναι μια άριστη ζωοτροφή που μπορεί να βοηθήσει τον κτηνοτρόφο να πετύχει πολύ καλές αποδόσεις σε γάλα και κρέας, ενώ μειώνει σημαντικά και το κόστος παραγωγής. Η ποσότητα του ενσιρώματος χορηγείται σταδιακά στα μηρυκαστικά μέχρι η ημερήσια ποσότητα να φτάσει το 1,5% του Σωματικού Βάρους

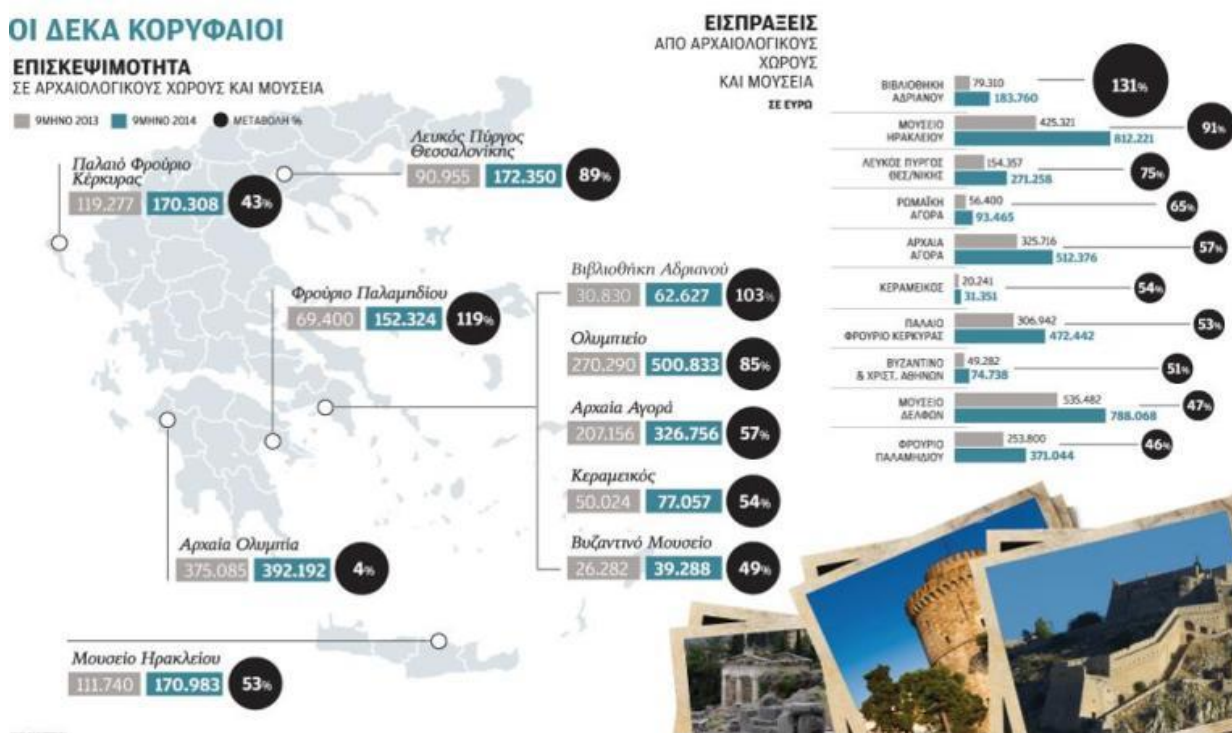
(Ζωοτροφές Καρδίτσας ΟΕ, 2016).

Ένα επίσης παραπροϊόν και με μεγάλη διατροφική αξία που μπορεί να εκμεταλλευθεί κάποιος από την καλλιέργεια των εσπεριδοειδών και έτσι έμμεσα να συμβάλλει στην ανάπτυξη του κλάδου είναι το μέλι. Το μέλι εσπεριδοειδών, σύμφωνα με τους Θρασυβούλου κ. ά είναι αρωματικό με ιδιαίτερα καλά οργανοληπτικά χαρακτηριστικά και με γρήγορη ταχύτητα κρυστάλλωσης. Χαρακτηριστικό της αμιγούς αυτής κατηγορίας μελιού είναι η χαμηλή φυσική περιεκτικότητα στο ένζυμο διαστάση, ενώ σύμφωνα με τη χημική του σύνθεση έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε προλίνη, κάλιο και ασβέστιο.

Στην ανάπτυξη του κλάδου των εσπεριδοειδών στο νομό όπως προαναφέρθηκε θα συντελέσει θετικά η συνεργασία μεταξύ φορέων ανάπτυξης και τοπικών δρώντων όπως είναι οι τουριστικές επιχειρήσεις, το οικονομικό επιμελητήριο, οι αγροτικές επιχειρήσεις, ο Ελληνικός Οργανισμός Εξωτερικού Εμπορίου, η εστίαση κ.α. Περιοχές με μεγάλη τουριστική επισκεψιμότητα και υπεραξία όπως είναι η Αρχαία Ολυμπία, η Αρχαία Ήλιδα αλλά και το Κατάκολο, η Κουρούτα, η Κυλλήνη κ.ά αποτελούν σημεία όπου με τη χάραξη επιχειρησιακών πλάνων και συνεργασιών μπορούν να απορροφήσουν πολλές θέσεις εργασίας και να αυξήσουν την εμπορευσιμότητα των κυρίων προϊόντων των εσπεριδοειδών, αλλά και των εν δυνάμει δευτερογενών προϊόντων τους. Σύμφωνα άλλωστε με την Ένωση Εφοπλιστών Κρουαζιερόπλοιων το Κατάκολο αποτελεί την

κατεξοχήν τουριστική περιοχή του Πύργου Ηλείας με επισκεψιμότητα κοντά στους 639.000 τουρίστες και 256 κρουαζιερόπλοια για το 2015 και καταλαμβάνει την 4^η θέση στους προορισμούς κρουαζιέρας μετά από τον Πειραιά, τη Σαντορίνη και τη Μύκονο. Επίσης το Κατάκολο συνδέεται σιδηροδρομικά και οδικά με την Αρχαία Ολυμπία, όπου βρίσκεται το δεύτερο σε επισκεψιμότητα μουσείο της Ελλάδος μετά από το Ολυμπείο για το έτος 2014, σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας επεξεργασμένα από την εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, όπως φαίνεται από το παρακάτω διάγραμμα 5.1

Διάγραμμα 5.1. - Χάρτης Επισκεψιμότητας Αρχαιολογικών Χώρων και Ελληνικών Μουσείων

(Καθημερινή από ΕΛΣΤΑΤ, 2015)

Επιπλέον στην ανάπτυξη των καλλιιεργειών εσπεριδοειδών του νομού μπορούν να συντελέσουν έμμεσα οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που επικρατούν στην περιοχή, όπως είναι ο πολιτιστικός τουρισμός, ο ιαματικός τουρισμός, ο θαλάσσιος, ο οικοτουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός αλλά και διαφορετικές μορφές που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν όπως ο αγροτουρισμός και η πολυλειτουργικότητα της υπαίθρου.

Ο *Αγροτουρισμός* (agritourism/agritourisme) αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών υπηρεσιών (διαμονή, εστίαση και δραστηριότητες αναψυχής) που προσφέρονται από τις

γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οικογενειακής συνήθως μορφής, οι οποίες διατηρούν την γεωργία ως κύριο επάγγελμα ή σε ορισμένες περιπτώσεις δευτερεύον. Δεν πρέπει να συγχέεται με τον *αγροτικό τουρισμό* του οποίου αποτελεί μέρος μαζί με άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικολογικός, ο περιβαλλοντικός, ο ιαματικός, ο τουρισμός περιπέτειας κλπ (Bazin και Roux, 1998). Στην Ελλάδα, εκτός του όρου αγροτουρισμός χρησιμοποιείται και ο όρος ‘αγροτουρισμός’ ή ‘τουρισμός υπαίθρου’ ο οποίος αναφέρεται σε όλες τις τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και με αυτές ασχολούνται οι κάτοικοι της αγροτικής υπαίθρου ανεξάρτητα με το εάν η κύρια απασχόλησή τους είναι στον πρωτογενή τομέα. Βέβαια σύμφωνα με συμπεράσματα από το 5^ο πανελλήνιο συνέδριο αγροτικής οικονομίας με θέμα την ανασυγκρότηση του αγροτικού χώρου οι νέες δραστηριότητες υψηλής ποιότητας και μικρής κλίμακας μπορούν δύσκολα να αναπτυχθούν και να επιβιώσουν, διατηρώντας όλα τα διακριτά χαρακτηριστικά τους, σε περιοχές που έχουν ενσωματωθεί στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Ειδικότερα, στην περίπτωση του αγροτουρισμού, η εξάπλωσή του στις τουριστικά αναπτυγμένες παραθαλάσσιες ζώνες και η εδραίωση της αγροτουριστικής αντίληψης δε φαίνεται να μπορεί να επιβληθεί στο κυρίαρχο τουριστικό μοντέλο που επικρατεί στην περιοχή. Στην περίπτωση αυτή, ο μόνος ρόλος που θα μπορούσε να παίξει ο αγροτουρισμός, εκτός της εξασφάλισης συμπληρωματικών εισοδημάτων στην αγροτική οικογένεια, αναφέρεται στη συμβολή του στις ποιοτικές συνιστώσες του τουρισμού καθώς και στη διαφοροποίηση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών (Ιακωβίδου et al., 1998).

Η βελτίωση της ποιότητας και η διασφάλισή της θα πρέπει να παίζουν πρωτεύοντα ρόλο για την ανάπτυξη της καλλιέργειας και την προώθηση και προβολή των εσπεριδοειδών. Φαινόμενα όπως η υποβάθμιση της ποιότητας λόγω εντομολογικών εχθρών, όπως συναντήσαμε σε κάποιες ζώνες καλλιέργειας εσπεριδοειδών, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται τόσο προληπτικά, όσο και κατασταλτικά και δεν θα πρέπει να χάνεται πολύτιμος χρόνος εξαιτίας γραφειοκρατικών διαδικασιών ή αμέλειας από τους εμπλεκόμενους φορείς και καλλιεργητές. Σε αυτό μπορεί να βοηθήσει και η δυνατότητα εκτροφής ωφέλιμων εντόμων από τοπικά γεωπονικά εργαστήρια συνεργαζόμενα με πανεπιστήμια και τεχνολογικά ιδρύματα καθώς η άμεση αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τα οικονομικά αποτελέσματα και τελικά το γεωργικό εισόδημα των παραγωγών για πολλά έτη αν δεν καταπολεμηθεί άμεσα, όπως διαφαίνεται και στην δεύτερη οικονομική ανάλυση τους δείγματος μας για την ομάδα I.

Στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας του κλάδου θα συμβάλλει και η επαγγελματική κατάρτιση και η εκπαίδευση των αγροτών τόσο σε θέματα πρωτογενούς παραγωγής και βελτίωσης τεχνικών, όσο και σε επιχειρηματικό επίπεδο στην οργάνωση και διοίκηση εμπορικής δραστηριότητας, τυποποίησης και μεταποίησης. Προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να

συμβάλλουν οργανισμοί όπως ο ΟΓΕΕΚΑ ΔΗΜΗΤΡΑ με τη θεσμοθέτηση του πράσινου πιστοποιητικού, συμβουλευτικές υπηρεσίες από πιστοποιημένους γεωτεχνικούς για την εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών, συστημάτων διαχείρισης ποιότητας (HACCP, AGRO,ISO,BRC, IFS κ.ά) σε μονάδες μεταποίησης και μέτρα αγροτικής ανάπτυξης που προωθούν δράσεις μετάδοσης γνώσεων και ενημέρωσης όπως το Μέτρο 1 του ΠΑΑ και το Μέτρο 2 για συμβουλευτικές υπηρεσίες, υπηρεσίες διαχείρισης γεωργικής εκμετάλλευσης και υπηρεσίες αντικατάστασης στην εκμετάλλευση.

Επιπλέον, στην ανάπτυξη του τομέα των εσπεριδοειδών μπορεί να συντελέσει η ηλικιακή ανανέωση των καλλιεργητών. Από την επιτόπια έρευνα διαπιστώσαμε πως σε πολλές περιοχές ο μέσος όρος ηλικίας των εσπεριδοκαλλιεργητών ήταν αυξημένος, ενώ μετά από συνεντεύξεις διαπιστώθηκε μια ηλικιακή συρρίκνωση για νέους γεωργούς κάτω των 40 ετών. Πιο συγκεκριμένα και για το δείγμα που μελετήθηκε στην δεύτερη ανάλυση, η ομάδα I έχει μέσο όρο ηλικίας τα 64 χρόνια, η δεύτερη ομάδα έχει μέσο όρο 56 χρόνια και η ομάδα III που αποτελείται από μεμονωμένους καλλιεργητές έχει μέσο όρο ηλικίας τα 64 χρόνια, ενώ ο γενικός μέσος όρος για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων που μελετήθηκαν είναι 61 χρόνια. Η ηλικιακή ανανέωση των καλλιεργητών θα ενισχύσει την τοπική παραγωγή και θα δώσει τη δυνατότητα σε ομάδες παραγωγών να γίνουν πιο ευέλικτες και πιο εύκολα προσαρμόσιμες σε καινοτόμα εργαλεία όπως είναι οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών.

Το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης 2014-2020 επιχορηγεί την είσοδο νέων γεωργών στην αγροτική παραγωγή μέσω του Μέρους 6.1. Στόχος του προγράμματος ενισχύσεων νέων γεωργών είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μέσω της ηλικιακής ανανέωσης και της δημιουργίας επιχειρηματιών γεωργών που με το πέρας της στήριξης θα διαθέτουν κατάλληλα εφόδια και βιώσιμες εκμεταλλεύσεις. Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται η παροχή κατ' αποκοπή οικονομικών ενισχύσεων σε νέους που δεν έχουν υπερβεί το 41ο έτος της ηλικίας τους για την είσοδο και παραμονή στη γεωργική απασχόληση και την πρώτη τους εγκατάσταση σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις οι οποίοι να διαθέτουν επαρκή επαγγελματικά προσόντα, να εγκαθίστανται για πρώτη φορά ως αρχηγοί γεωργικής εκμετάλλευσης και να υλοποιούν επιχειρηματικά σχέδια για την ανάπτυξη των γεωργικών δραστηριοτήτων τους (ΕΥΔ, 2016).

Επιπλέον, δεν πρέπει να παραλείψουμε την απουσία υποδομών και έργων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν κίνητρο για την δημιουργία και ανάπτυξη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων όπως είναι η εθνική οδός Πύργου-Πάτρας και η Ολυμπία οδός και οι οποίες θα συντελέσουν στην ασφαλέστερη και πιο άμεση μεταφορά των αγροτικών τροφίμων.

Τα κυριότερα οφέλη από την ολοκλήρωση των παραπάνω έργων συγκοινωνιακών υποδομών είναι:

1) Η άρση της οδικής επικινδυνότητας. Ως γνωστόν η υφιστάμενη Νέα Εθνική Οδός Πατρών – Πύργου, αποπερατώθηκε περίπου προ 34 ετίας, και τα κυκλοφοριακά χαρακτηριστικά της , είναι μίας δευτερεύουσας υπεραστικής οδού, που παρακάμπτει μόνο τους κυριότερους οικισμούς και όχι όλους, με πολλούς ισόπεδους κόμβους, που έχουν κατασκευαστεί με απλή διαγράμμιση και χωρίς κρασπεδώσεις, και ελάχιστες ανισόπεδες διασταυρώσεις. Η υφιστάμενη ΝΕΟ Πατρών – Πύργου παρά το ότι δεν είναι κατάλληλη για υπερτοπικές μετακινήσεις, χρησιμοποιείται από ευρύ φάσμα οχημάτων, ανάμεσα στα οποία ευρίσκεται υψηλό ποσοστό φορτηγών και αγροτικών οχημάτων πάσης φύσεως, που κινούνται με ταχύτητες υψηλές, δεδομένου ότι η πεδινή χάραξη και τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά του δρόμου τις επιτρέπει.

2) Η προστασία του περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής, δεδομένου ότι ο νέος αυτοκινητόδρομος θα απορροφήσει όλη την βαριά κυκλοφορία, που σήμερα διέρχεται μέσα από τον οικιστικό ιστό, επιτρέποντας την ανάπτυξη των οικισμών σε αναβαθμισμένο περιβάλλον με την υλοποίηση αστικών πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης, καθόσον η μελετηθείσα /περιβαλλοντικά αδειοδοτημένη χάραξη διέρχεται σχεδόν εξ ολοκλήρου εκτός αστικών ζωνών και μακριά από οργανωμένη δόμηση.

3) Η αναβάθμιση της διεθνούς-ευρωπαϊκής ακτινοβολίας της Περιφέρειας ως Διεθνούς πολιτιστικού προορισμού, με επίκεντρο μεταξύ άλλων και την αρχαία Ήλιδα / Αρχαία Ολυμπία, λόγω της εγγύτητας του έργου με τον συγκεκριμένο αρχαιολογικό χώρο, τα Ιαματικά λουτρά της λίμνης Καϊάφα κλπ.

4) Η τουριστική ανάπτυξη της Δυτικής Ελλάδας και των Ιονίων Νήσων, με δεδομένη τη θέση του νέου αυτοκινητόδρομου με τα λιμάνια της Πάτρας της Κυλλήνης, του Κατάκολου και με τα αεροδρόμια της Ανδραβίδας και του Αράξου.

5) Η αναβάθμιση της διεθνούς-ευρωπαϊκής ακτινοβολίας της Περιφέρειας ως Διεθνούς πολιτιστικού προορισμού, με επίκεντρο μεταξύ άλλων την εγγύτητα με : α) προστατευόμενη περιοχή NATURA 2000 της Κυπαρισσίας, β) τον αρχαιολογικό χώρο της Μάλθης (Ακρόπολη Κάτω Μάλθης),

6) Η τουριστική ανάπτυξη της Μεσσηνίας και της Νότιας Ηλείας με έμφαση στην παραλιακή περιοχή του Καλού Νερού και της Κυπαρισσίας, με δεδομένη τη θέση του νέου αυτοκινητόδρομου με τον ήδη λειτουργούντα αυτοκινητόδρομο Κόρινθος – Τρίπολη – Καλαμάτα , το λιμάνι και το αεροδρόμιο της Καλαμάτας.

7) Η ανάπτυξη των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών της ευρύτερης περιοχής, δεδομένου ότι μέσω του νέου αυτοκινητόδρομου θα γίνονται οι μεταφορές των αγαθών και των προσώπων προς και από άλλες ευρύτερες περιοχές. Σημειώνεται ότι η περιοχή έχει υψηλό οικονομικό δυναμικό, λόγω της αγροτικής εκμετάλλευσης υψηλής παραγωγικότητας και των πολλαπλών συγχρόνων καλλιεργειών.

(Σκυρόδεμα και χάλυβας, 2010)

Τέλος, σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τομέα τόσο σε επίπεδο νομού όσο και σε επίπεδο χώρας έχει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, αλλά και η κοινή αγροτική πολιτική προερχόμενη από την Ε.Ε που θα μπορούσαν στοχευμένα και με έρευνα αγοράς να αναπτύξουν τον συγκεκριμένο τομέα και να διευκολύνουν την διεθνή ανταγωνιστικότητά του προς άλλες χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της μελέτης που εκπονήθηκε και αφορούσε τους καλλιεργητές εσπεριδοειδών του Νομού Ηλείας είναι η τεχνικοοικονομική ανάλυση των οικονομικών αποτελεσμάτων που περιγράφουν τη βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Ο στόχος του εγχειρήματος ήταν να μελετηθούν εις βάθος οι κυριότεροι οικονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα των καλλιεργητών πορτοκαλιών στο νομό και να περιγραφούν τρόποι βελτίωσης τόσο στις πρακτικές καλλιέργειας, όσο και στην ορθότερη διάρθρωση των συντελεστών παραγωγής για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, της απόδοσης και της αποτελεσματικότητας. Επίσης, έγινε προσπάθεια να δοθούν στοχευμένες προοπτικές ανάπτυξης του κλάδου εσπεριδοειδών στο νομό σύμφωνα με τα ευρήματα της επιτόπιας έρευνας και τις δυνατότητες που παρουσιάζει ο νομός για επενδύσεις και συνεργασία με τον πρωτογενή τομέα.

Για την εκπλήρωση του στόχου αυτού προηγήθηκε επιτόπια έρευνα σε περιοχές που ασχολούνται χρόνια με την καλλιέργεια εσπεριδοειδών σε μεγάλη έκταση, όπως ο δήμος Ιάρδανου και Πηνειού και συγκεντρώθηκαν στοιχεία μετά από προσωπικές συνεντεύξεις σε παραγωγούς που έχουν συγκροτήσει συνεταιρισμούς, αλλά και από μεμονωμένους παραγωγούς σε διάφορες κοινότητες σε μια προσπάθεια να γίνει η μεγαλύτερη δυνατή διασπορά για την αντιπροσωπευτικότητα του πληθυσμού στόχου. Τα οικονομικά αποτελέσματα που αναλύθηκαν αφορούν το έτος 2015 σε επίπεδο εκμεταλλεύσεων και ομάδων παραγωγών, ενώ έγινε προσπάθεια ανάλυσης και κάποιων μακροοικονομικών στοιχείων που σχετίζονται με την εμπορευσιμότητα των εσπεριδοειδών σε επίπεδο νομών και εμπορών του νομού Ηλείας που εμπλέκονται στον συγκεκριμένο κλάδο.

Οι προοπτικές ανάπτυξης του κλάδου στηρίχθηκαν τόσο στην ανάλυση των τεχνικοοικονομικών δεικτών της έρευνας, αλλά και στις δυναμικές που παρουσιάζει ο νομός με έμφαση στα σημεία που υπάρχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και σε μια προσπάθεια επισήμανσης των εν δυνάμει συνεργασιών και καινοτομιών.

Από την έρευνα και την πρώτη τεχνικοοικονομική ανάλυση όπου ταξινομήθηκαν και ομαδοποιήθηκαν οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις σύμφωνα με το μέγεθος της χρησιμοποιούμενη γεωργικής έκτασης εξήχθησαν τα εξής συμπεράσματα:

1) Η διάρθρωση των πορτοκαλεώνων ακολουθεί την γενική τάση των καλλιεργειών στον ελλαδικό χώρο με τον πολυτεμαχισμένο κλήρο και τις μικρές καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Η μέση καλλιεργούμενη έκταση όπως διαπιστώσαμε και στην ανάλυση είναι στις μικρές εκμεταλλεύσεις 5,28 στρ. για τις μεσαίου μεγέθους εκμεταλλεύσεις είναι 10,45στρ και για τις μεγάλες

εκμεταλλεύσεις ανέρχεται σε 35,36 στρ. ενώ ο γενικός μέσος όρος είναι 26 στρ. Επίσης, οι καλλιέργειες δεν αναδιαρθρώνονται συχνά και είναι μεγάλης ηλικίας, πράγμα το οποίο φαίνεται και στην απόσβεση του μόνιμου φυτικού κεφαλαίου, τόσο για το σύνολο των καλλιεργειών, όσο και για τους οπωρώνες πορτοκαλιών που παρουσιάζουν μέσο επενδεδυμένο κεφάλαιο 1089 €, ήτοι 2,3% του συνολικού ΜΕΚ. Η μέση στρεμματική απόδοση αυξάνεται όσο αυξάνεται το μέγεθος των καλλιεργειών και όπως διαπιστώσαμε την ίδια τάση εμφανίζουν η τιμή πώλησης με αποτέλεσμα η ακαθάριστη πρόσοδος τόσο ανά στρέμμα όσο και ανά κιλό να αυξάνονται αναλόγως. Επίσης η μέση στρεμματική απόδοση τόσο στις επιμέρους ομάδες όσο και στο γενικό σύνολο παρουσιάζει μεγάλη διαφορά τιμών, το οποίο μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι το παραγωγικό σύστημα κάποιων εκμεταλλεύσεων δύναται να βελτιωθεί.

2) Όσον αφορά τη χρησιμοποιούμενη ανθρώπινη εργασία η καλλιέργεια της πορτοκαλιάς παρουσιάζει μεγάλη εξάρτηση από την εποχική ξένη εργασία ή οποία είναι απαραίτητη στην συγκομιδή, ενώ σε κάποιες καλλιεργητικές φροντίδες όπως λίπανση, κλάδεμα μπορεί εν μέρει να αντικατασταθεί με μηχανικές μεθόδους ή εργαλεία. Ο γενικός μέσος όρος για το δείγμα μας ήταν 0,71 ΜΑΕ ξένης εργασίας και καταλαμβάνει το 55% της συνολικής εργασίας στις εκμεταλλεύσεις, ενώ αυτό εκφράζεται σαν δαπάνη 0,03 €/κιλό προϊόντος με τον μέσο εργάτη να συγκομίζει 900-1000 κιλά ανά ημέρα και τα μεταφορικά του προϊόντος να αυξάνουν τις δαπάνες κατά 0,007-0,011 €/κιλό προϊόντος για τους παραγωγούς χωρίς πλατφόρμα μεταφοράς. Επίσης, από τα αποτελέσματα φαίνεται η εξάρτηση των νοικοκυριών από εξωγεωργικά εισοδήματα όπου όσο αυξάνει το μέγεθος της εκμετάλλευσης από την δεύτερη στην τρίτη ομάδα τόσο μειώνεται η εξάρτηση, ενώ στην ομάδα Ι είναι μειωμένη λόγω μεγάλου ποσοστού συνταξιούχων.

3) Για τις μεταβλητές δαπάνες των πορτοκαλεώνων είδαμε ότι όσο αυξάνεται το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, οι υπηρεσίες τρίτων μειώνονται, ενώ αυξάνονται τα αναλώσιμα ανά στρέμμα. Παρατηρήθηκε η λανθασμένη εξάρτηση των παραγωγών με μεγάλες εκτάσεις από δαπάνες λιπασμάτων χωρίς να γίνεται εργαστηριακός έλεγχος για την αναγκαιότητά τους. Μόλις 1 παραγωγός από το δείγμα που μελετήθηκε κάνει συστηματικά ανάλυση εδάφους και φυλλοδιαγνωστική ανά 2 χρόνια, ενώ προέρχεται από τις μικρές εκμεταλλεύσεις της ομάδας Ι.

4) Για τις σταθερές δαπάνες ανά καλλιεργούμενο στρέμμα πορτοκαλεώνων, το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνει η τεκμαρτή αμοιβή εργασίας με 41% ενώ μειώνεται όσο αυξάνεται το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, το τεκμαρτό ενοίκιο είναι σχεδόν σταθερό σε όλες τις ομάδες εκτός από μια μικρή αύξηση (1%) στις μεγάλες εκμεταλλεύσεις, ίσως λόγω του ότι οι μεγάλες εκμεταλλεύσεις που ερευνήθηκαν προέρχονται ως επί το πλείστον από τον ευρύτερο 'Κάμπο' της Ηλείας όπου οι εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης δεν είναι τόσο τεμαχισμένες όσο κοντά στην πρωτεύουσα του νομού, αλλά είναι κατά μεγάλο ποσοστό εκμεταλλεύσιμες από παραγωγούς της

περιοχής. Οι αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου ανά στρέμμα είναι κατά σειρά μεγέθους η τρίτη κατηγορία σταθερών δαπανών με 18%, ενώ όσον αφορά τις μεγάλες εκμεταλλεύσεις όπως διαπιστώσαμε ήδη έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό αποσβέσεων παγίου κεφαλαίου ανά στρέμμα και λοιπών σταθερών δαπανών, λόγω υψηλής εκμηχάνισης και δαπανών επισκευής και συντήρησης των μηχανημάτων τους.

5) Η σύνθεση δαπανών ανά στρέμμα για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων πορτοκαλεώνων παρουσιάζει ενδιαφέρον, εφόσον όπως διαπιστώσαμε οι μεταβλητές δαπάνες αντιστοιχούν στο 52,1% και οι σταθερές καταλαμβάνουν 47,9%, ενώ δεν είναι μεγάλη η διαφορά ποσοστιαίων μονάδων σε επίπεδο ομάδων. Αυτό που παρατηρήθηκε είναι η διαφορά σύνθεσης στις μικρές και μεσαίες εκμεταλλεύσεις, όπου οι μεταβλητές δαπάνες είναι μικρότερες από τις σταθερές κατά 4 περίπου ποσοστιαίες μονάδες, λόγω αυξημένης οικογενειακής εργασίας και λελογισμένων ποσοτήτων φυτοπροστατευτικών προϊόντων και λιπασμάτων.

6) Το κόστος παραγωγής ανά στρέμμα πορτοκαλιών μειώνεται όσο αυξάνεται το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων όπως ήδη διαπιστώθηκε από την έρευνα. Το προϊόν παρουσιάζει οικονομίες κλίμακας, πράγμα που δεν ισχύει για όλα τα καταγεγραμμένα προϊόντα που ερευνήσαμε, όπως για παράδειγμα το μανταρίνι. Το κόστος παραγωγής επίσης, δείχνει μεγάλες ακραίες τιμές σε όλες τις κατηγορίες με τους γενικούς μέσους όρους να είναι από 0,18 €/κίλο έως 0,40 €/κίλο, πράγμα που δείχνει ότι υπάρχουν πολλά περιθώρια βελτίωσης σε επίπεδο εκμεταλλεύσεων.

7) Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα στις δύο πρώτες υποομάδες πρέπει να αυξηθεί, διότι παρουσιάζει αρνητικό πρόσημο με ποσοστά -8% και -11% επί του συνολικού οικογενειακού εισοδήματος και ευνοεί περισσότερο την εγκατάλειψη της καλλιέργειας, παρά την διατήρηση και ανάπτυξη της στις δύο κυριότερες περιοχές μελέτης, όπου αποτέλεσε κύρια πηγή εισοδήματος για πολλές γενιές, γεγονός στο οποίο συμπερασματικά καταλήξαμε και μετά από συζήτηση με τους παραγωγούς των εν λόγω κατηγοριών. Βιώσιμες εκμεταλλεύσεις όπως διαπιστώσαμε ήδη φαίνεται να είναι οι εκμεταλλεύσεις της τρίτης κατηγορίας με ΧΓΕ πάνω από 20 στρέμματα και ΓΟΕ 32% του συνολικού οικογενειακού εισοδήματος και δείκτη βιωσιμότητας 104%. Τέλος, όπως παρατηρήσαμε το μεγαλύτερο ποσοστό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων εμφανίζονται σαν οριακές με 80%, φθίνουσες 5%, εν δυνάμει βιώσιμες 13%, ενώ βιώσιμες το 2%, πράγμα που ενισχύει την άποψη της απαραίτητης οργάνωσης και διαχείρισης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Τα κυριότερα συμπεράσματα της δεύτερης ανάλυσης, όπου ομαδοποιήθηκαν οι εκμεταλλεύσεις σύμφωνα με τη μορφή συλλογικότητας στην οποία ανήκουν ή είναι μεμονωμένοι καλλιεργητές αποτελούν:

1) Μεγάλη αύξηση της στρεμματικής απόδοσης για τον Αγροτικό Συνεταιρισμό ΔΙΑΣ Τραγανού σε σχέση με την Οργάνωση Παραγωγών ΑΣΕΔΙ κατά 55%, ενώ παρουσιάζεται αυξημένη και σε σχέση με τους μεμονωμένους καλλιεργητές κατά 24%. Στο αποτέλεσμα αυτό συνεισφέρουν τόσο οι καλλιεργητικές φροντίδες, με κατάλληλα κλαδέματα όπου αυξάνουν το παραγόμενο φορτίο στις ποδιές των δένδρων και στην υποστύλωσή τους, αλλά και στην χρήση λιπασμάτων και φυτορμονών. Επίσης η τιμή πώλησης του παραγόμενου προϊόντος είναι αυξημένη όπως είδαμε για τον Συνεταιρισμό ΔΙΑΣ, σε σχέση με τις άλλες δύο ομάδες με αποτέλεσμα να πετυχαίνει ακαθάριστη πρόσοδο 686 €/στρ. και 0,20 €/κιλό, ενώ όπως είδαμε για την Οργάνωση Παραγωγών ΑΣΕΔΙ οι αντίστοιχες τιμές είναι 321,5 € /στρ. και 0,14 €/κιλό και τέλος για την ομάδα των μεμονωμένων είναι 473 €/στρ. και 0,18 €/κιλό. Στην διαφορά της τιμής σημαντικό ρόλο έπαιξαν τόσο τα κανάλια διανομής και η διαπραγματευτική δύναμη του συνεταιρισμού λόγω των αυξημένων ποσοτήτων ποιοτικού προϊόντος που διαχειρίζεται, ενώ για το Συνεταιρισμό ΑΣΕΔΙ το μεγάλο πρόβλημα του διαλευρώδους, όπως προαναφέρθηκε και η καθυστερημένη αντιμετώπιση του, δημιούργησε προβλήματα διάθεσης του προϊόντος με αποτέλεσμα την μειωμένη τιμή του. Ένα επίσης στοιχείο είναι η απουσία του Συνεταιρισμού ΑΣΕΔΙ από το Μητρώο Εμπόρων Νωπών Οπωροκηπευτικών για το 2014 και έπειτα, ενώ μέχρι τότε είχε ενεργό ρόλο στο εξαγωγίμο δυναμικό της περιοχής.

2) Η σύνθεση των παραγωγικών δαπανών όπως είδαμε είναι αυξημένη για το Συνεταιρισμό ΔΙΑΣ τόσο λόγω σταθερών δαπανών (357 €/στρ) και δαπανών συντήρησης και επισκευών, αλλά και λόγω αυξημένων μεταβλητών δαπανών(409 €/στρ.), όπως η αυξημένη χρήση λιπασμάτων, η χρήση φυτοορμονών και η υποστύλωση των βραχιόνων λόγω καλλιεργητικής τεχνικής, ενώ μειωμένες μεταβλητές δαπάνες (311 €/στρ.) εμφανίζονται στην ομάδα των μεμονωμένων λόγω εκμηχάνισης και χρήσης καλλιεργητικών εργαλείων που μειώνουν τις εν λόγω δαπάνες. Επίσης οι αυξημένες μεταβλητές δαπάνες (319 €/στρ.) του συνεταιρισμού ΑΣΕΔΙ σε σχέση με τους μεμονωμένους οφείλονται κυρίως σε δαπάνες φυτοπροστασίας.

3) Αν και οι δαπάνες παραγωγής είναι μεγαλύτερες για τον Συνεταιρισμό ΔΙΑΣ, εντούτοις το κόστος παραγωγής όπως διαπιστώσαμε εμφανίζεται μειωμένο σε σχέση με τις άλλες ομάδες λόγω της συνολικής μέσης παραγόμενης ποσότητας και είναι 0,19 €/κιλό, ενώ για την ομάδα Ι είναι 0,23 €/κιλό και για την ομάδα των μεμονωμένων είναι 0,20 €/κιλό. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ακραίες τιμές κόστους, όπου η ελάχιστη τιμή και για τις τρεις ομάδες εξισορροπείται περίπου στα 0,17 €/κιλό ενώ η μέγιστη είναι 0,34 €/κιλό για τον ΑΣΕΔΙ, 0,33 €/κιλό για το ΔΙΑΣ και 0,34 €/κιλό για τους μεμονωμένους καλλιεργητές.

4) Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα της οργάνωσης παραγωγών ΑΣΕΔΙ πρέπει να αυξηθεί διότι εμφανίζει ζημιά σε σχέση με το συνολικό και είναι -562€ και σαν ποσοστό αποτελεί το -3%.

Η αύξηση του εισοδήματος θα φέρει σε ισορροπία τάσεις, που ίσως εμφανιστούν, εξόδου των μελών από την ομάδα και θα τονώσει την τοπική οικονομία των κοινοτήτων που εμπλέκονται. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τις άλλες δύο ομάδες είναι 34% για τον Συνεταιρισμό ΔΙΑΣ και 28% για τους μεμονωμένους παραγωγούς ενώ συμπεραίνουμε ότι η γεωργική δραστηριότητα του δείγματος που μελετήθηκε, κατά κύριο λόγο συνεισφέρει επικουρικά στο συνολικό οικογενειακό εισόδημα, εφόσον καθαρά αγροτικό εισόδημα εμφανίζουν μόνο οι 6 εκμεταλλεύσεις, δηλαδή 10,7% επί του συνόλου.

Στην ανάπτυξη του κλάδου των εσπεριδοειδών, όπως προαναφέραμε, μπορούν να συνεισφέρουν, η δυνατότητα μείωσης των σταθερών και των μεταβλητών δαπανών με την ορθολογικότερη χρήση φυτοπροστατευτικών ουσιών και μηχανημάτων καθώς και με τη χρήση τεχνολογίας όπως είναι η γεωργία ακριβείας, η αναδιάρθρωση και η αξιοποίηση άλλων ποικιλιών εσπεριδοειδών τόσο ανάμεσα στο ίδιο είδος, όσο και σε άλλα είδη και η εκμετάλλευση των πολλών υποπροϊόντων και των δευτερογενών προϊόντων που προέρχονται από τα εσπεριδοειδή. Επίσης, όπως προαναφέραμε Μέτρα Αγροτικής Ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 που προάγουν τη σύσταση ομάδων παραγωγών ή τη συγχώνευση τους σε μεγαλύτερους συνεταιρισμούς, η συνεργασία διαφόρων φορέων, ο τουρισμός, η διαφοροποίηση, η πιστοποίηση στα πλαίσια της αύξησης της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, η ανασυγκρότηση και ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων καθώς και η συνετή χρήση χρηματοδοτικών εργαλείων όπως η συμβολαιακή γεωργία μπορούν να συντελέσουν στο αναπτυξιακό προφίλ του κλάδου. Ο ρόλος που καλείται να παίξει η ανάπτυξη των συγκοινωνιακών υποδομών του τόπου είναι παράλληλος και πολλαπλασιαστικός ως προς τα οφέλη των ανθρώπων που ασχολούνται με τον κλάδο των εσπεριδοειδών, αλλά και με τον αγροδιατροφικό τομέα γενικότερα.

Τέλος, μελέτες όπως η οικονομική επίδραση των δικτύων διανομής και η συγκριτική ανάλυση (Bench marking) τόσο στον πρωτογενή τομέα, όσο και στους άλλους δύο τομείς που ασχολούνται με τον κλάδο που μελετήθηκε θα μπορούσαν να εντοπίσουν τεχνικοοικονομικά ρήγματα και συνεπώς να βοηθήσουν τόσο στην βιωσιμότητα του κλάδου στο νομό, όσο και στην ανάπτυξή του με πολλαπλά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες που ασχολούνται με την παραγωγή εσπεριδοειδών ή έχουν τη δυνατότητα και τις προϋποθέσεις να ασχοληθούν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Brazilian Association of Citrus Exporters, Citrus Br, 2011, σελ. 4

Bredenberg, K. 2004. An overview of trends in citrus oil production in the countries bordering the Mediterranean. Paper presented at the IFEAT International Conference in Lisbon, Portugal, printed in the IFEAT Conference Proceedings. 58-76.

Laufenberg, G., K. Kunz, and M. Nystroem. 2003. Transformation of vegetable waste into value added products: (A) the upgrading concept; (B) practical implementations. Bioresource Technology 87: 167-198.

Vergamini et al., 2015. The Integrated Management of Food Processing Waste: The Use of the Full Cost Method for Planning and Pricing Mediterranean Citrus By-Products. International Food and Agribusiness Management Review Volume 18 Issue 2, 2015:153-171.

Αναπτυξιακή Σύμπραξη ΒιοΉλις, 2014. Τελικό κείμενο μελέτης ΤΟΠΣΑ, τοπικά σχέδια για την απασχόληση προσαρμοσμένα στις ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας, σελ. 127

Βασιλακάκης και Θεριός, 2006. Μαθήματα Ειδικής Δενδροκομίας, Εσπεριδοειδή, σελ. 107,196,210,216,226,248,261

Γέμτος et. ΑΙ. 2013. Γεωργική μηχανική, Διαχείριση Γεωργικού εξοπλισμού στην Ελλάδα και η συμβολή της στο Κόστος Παραγωγής, σελ. 6-8.

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΑΑ 2014-2020, Λεπτομέρειες εφαρμογής του Υπομέτρου 6.1 «Εγκατάσταση Νέων Γεωργών» του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) της Ελλάδας 2014 – 2020.

Επιμελητήριο Ηλείας, Αναπτυξιακό προφίλ του Νομού Ηλείας, 2015, σελ. 57-58,75-81, 91-93

Θρασυβούλου et al. 2001, Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Μελισσοκομίας Σηροτροφίας “Η Ταυτότητα του Ελληνικού μελιού Α. Φυσικοχημικά Χαρακτηριστικά που στηρίζουν την Ποιότητα του Προϊόντος” σελ. 12 – 13.

Καζανά Α. 2015. «Ανάπτυξη Παροχής Γεωργικών Συμβουλών : Η περίπτωση του Αμπελουργικού Συνεταιρισμού Σπάτων» σελ. 38-40

ΚΥΑ 1415/80082 , ΦΕΚ 2386/Β/3-8-2016, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, «προσδιορισμός της ετήσιας απασχόλησης στην αγροτική εκμετάλλευση»

ΚΥΑ ΦΕΚ 16/6631/89: Προσδιορισμός κατώτερων και ανώτερων ορίων των αναγκαίων ποσοτήτων για την ορθολογική χρήση νερού στην άρδευση.

Παπαναγιώτου Ε, 2010. «Οικονομική Παραγωγής Γεωργικών Προϊόντων» σελ.88,89,92,99

Πατσής Π, 1995. «Οργάνωση και διαχείριση Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων» ,σελ. 105,114

Ποντίκης Κ., 1993. Ειδική δενδροκομία, Εσπεριδοειδή, σελ. 110,127

Ρούσσος Π,2013. Γενική Δενδροκομία. Καλλιεργούμενα στην Ελλάδα είδη, Είδη ευκράτου ζώνης σελ.10-12

Σιάρδος Γ.Κ., 1997. Μεθοδολογία της κοινωνιολογικής έρευνας, Εκδόσεις Ζήτη σελ. 73-95

Σμαραγδή Πετροπούλου Καραγιαννοπούλου, 2013. «Σημειώσεις Μαθήματος Εσπεριδοειδών» ΤΕΙ Καλαμάτας σελ. 5- 8.

Terry Brase, 2009. Γεωργία Ακριβείας, σελ. 353-372

Τσιμπούκας Κ., 2009. Σημειώσεις μαθήματος «Εισαγωγή στην Γεωργική οικονομική» Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα σελ. 53,68,71.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

Ελληνική Στατιστική Αρχή, <http://www.statistics.gr/el/statistics/agr>

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
<http://www.agrotikianaptixi.gr/index.php?obj=e6dc5789517d0ecd>

Ζωοτροφές Καρδίτσας, Μιχαήλ Κωστάκης και ΣΙΑ ΟΕ,

http://www.zookar.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=63%3A2015-05-26-12-07-11&catid=6&Itemid=16

Ιακωβίδου et al, 1998. Ανασυγκρότηση του Αγροτικού χώρου, 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας,

http://www.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/dimosieuseis/anthopoulou.htm

Προσδιορισμός Ετήσιας Απασχόλησης στην Αγροτική Εκμετάλλευση, ΠΑΣΕΓΕΣ

<http://www.paseges.gr/el/news/Prosdiaristhke-h-ethsia-apasholhsh-sthn-agrotikh-ekmetalleysh>

Agronews 2013, Τα γερασμένα Ελληνικά τρακτέρ αυξάνουν το κόστος Παραγωγής

<http://www.agronews.gr/tech/trakter-kai-mihanimata/arthro/102128/ta-gerasmena-ellinika-trakter-auxanoun-to-kostos-paragogis/>

Γεωργική Ανάπτυξη ΑΕ, Οφέλη Σύστασης Ομάδας Παραγωγών

<https://www.georgikianaptixi.gr/omades-ke-organoseis-paragogon/>

Ελευθεροχωρινός Η 2013. Η συμβολαιακή Γεωργία πρέπει να τύχει ευρύτερης αποδοχής

<http://www.selfservice.gr/default.asp?pid=9&la=1&cID=64&arId=4816>

CHB GROUP. Εκμετάλλευση Προϊόντων, Υποπροϊόντων, Δευτερογενών προϊόντων

<http://www.chb.gr/products/fruit-cells/>

<http://www.chb.gr/products/essential-oils/>

<http://www.chb.gr/products/dried-orange-peel/>

<http://www.chb.gr/fruits/orange/>

From Orange to Juice, Association of Conscious Consumers Water Film, Tudatos Vasarlok Egyesulete, 2013

<https://www.youtube.com/watch?v=7MmI1Vn6Fn4>

Επισκεψιμότητα σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, 2014

<http://www.kathimerini.gr/790087/article/epikairothta/ellada/to-dieyrymeno-wrario-petyxe-kai-epekteinetai>

ΟΓΕΕΚΑ ‘ΔΗΜΗΤΡΑ’, Προοπτικές πιστοποίησης, Πράσινο πιστοποιητικό

<http://www.ogeeka-dimitra.org.gr/prooptikes/pistopoitiko.htm>

Σκυρόδεμα και Χάλυβας, 2010. Ολυμπία Οδός: Τέλη του 2016 στην κυκλοφορία το Πάτρα-Πύργος και Καλό Νερό-Τσακώνα

http://www.skyrodemanet.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=962:-2016-&catid=39:2010-02-10-15-45-09&Itemid=72

Ομάδα Παραγωγών Φράουλας Ήλιδα

<http://www.ilidafruit.gr/products>

Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Δίκτυο Μετεωρολογικών Σταθμών

<http://meteosearch.meteo.gr/default.asp>

Αγροτικός Συνεταιρισμός Εσπεριδοπαραγωγών Δήμου Ιαρδάνου

<http://www.portok.gr/index.php>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Όλα τα στοιχεία αναφέρονται στο έτος 2015

Ημερομηνία συμπλήρωσης ερωτηματολογίου:

Συνεντευκτής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1: ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

Νομός	
Δήμος ή Κοινότητα	
Δημοτικό Διαμέρισμα	

Επώνυμο Αρχηγού	
Όνομα Αρχηγού	
Πατρώνυμο Αρχηγού	
Τηλέφωνο	

Μορφωτικό επίπεδο Αρχηγού (έχει ολοκληρώσει)	1	Αναλφάβητος
	2	Κάποιες τάξεις του δημοτικού
	3	Δημοτικό
	4	Γυμνάσιο ή ισότιμη Σχολή
	5	Λύκειο ή ισότιμη Σχολή
	6	ΤΕΙ
	7	Πανεπιστήμιο
	8	Μεταπτυχιακές σπουδές

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

Έκταση της Εκμετάλλευσης		Σύνολο	Ποτιστική				Ξηρική		
			Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος
Ιδιόκτητη	Στρέμματα								
	<i>Αξία¹ (€/στρ)</i>								
Ενοικιαζόμενη	Στρέμματα								
	Ενοίκιο (€/στρ)								
Μεσοιακή	Στρέμματα								
	Επίμορτο (€/στρ)								
Αριθμός Αγροτεμαχίων									
Εκτάσεις που ενοικιάζονται σε τρίτους	Στρέμματα								
	Εισπραττόμενο Ενοίκιο (€/στρ)								
Βοσκές – Δάση – Άλλες εκτάσεις	Στρέμματα								
	<i>Αξία* (€/στρ)</i>								
ΣΥΝΟΛΟ Στρεμμάτων									

ΠΡΟΣΟΧΗ: Εάν ο κλάδος είναι Βιολογικός, στο όνομα του κλάδου προστίθεται η ένδειξη ‘Βιολογικός’, π.χ. Βιολογικά Πορτοκάλια, Βιολογική Μηδική, Βιολογική Αιγοτροφία, κ.λπ. Για τους συμβατικούς κλάδους βάζουμε απλώς το όνομα του κλάδου.

Η ίδια παρατήρηση ισχύει και σε όλους τους άλλους πίνακες που έχουν εγγραφές σε επίπεδο κλάδου

¹ Πόσο πωλείται στην ίδια περιοχή το στρέμμα του ξηρικού ή ασκεπούς γεωργικού εδάφους

Πίνακας 3α: Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση στους κλάδους παραγωγής της εκμετάλλευσης (Ώρες)

	Ηλικία	Διαθέσιμη Απασχόληση (Ώρες)	Κλάδος 1	Κλάδος 2	Κλάδος 3	Κλάδος 4	Κλάδος 5	Κλάδος 6	Κλάδος 7	Κλάδος 8	Κλάδος 9
1. Αρχηγός											
2. Σύζυγος											
3. Μέλος 1 ^ο ()*											
4. Μέλος 2 ^ο ()*											
5. Μέλος 3 ^ο ()*											
6. Μέλος 4 ^ο ()*											
7. Μέλος 5 ^ο ()*											
8. Μέλος 6 ^ο ()*											
9. Μέλος 7 ^ο ()*											
10. Μέλος 8 ^ο ()*											
11. Σύνολο Μελών Νοικοκυριού											
12. Ξένοι μόνιμοι εργάτες											
13. Ξένοι εποχικοί εργάτες											
ΣΥΝΟΛΟ											

(*) Γιός=1, Κόρη=2, Πατέρας=3, Μητέρα=4, Παππούς=5, Γιαγιά=6

ΠΡΟΣΟΧΗ: Σημειώνουμε ΟΛΑ τα μέλη του νοικοκυριού, με την ηλικία τους, ακόμα κι αν δεν εργάζονται

Πίνακας 3β: Πραγματικά διατεθείσα ετήσια απασχόληση (Ώρες)

	Ηλικία	Διαθέσιμη Απασχόληση (Ώρες)	Κλάδοι Φυτικής Παραγωγής της εκμ/σης	Κλάδοι Ζωικής Παραγωγής της εκμ/σης	Άλλες εργασίες στην εκμ/ση (π.χ. διαχείριση, διαπραγμάτευση, πληροφόρηση, ενημέρωση)	Απ' ευθείας διάθεση των προϊόντων της εκμ/σης (π.χ. κιόσκι, ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ)	Γεωργική Απασχόληση εκτός εκμ/σης	Αγροτουρισμός	Αγροβιοτεχνία [1]	Ιδιότητα Εστιατόρια [2]	Εξωγεωργική Αυτοαπασχόληση [3]	Εξωγεωργική ή Μισθωτή Απασχόληση [4]
1. Αρχηγός												
2. Σύζυγος												
3. Μέλος 1 ^ο ()*												
4. Μέλος 2 ^ο ()*												
5. Μέλος 3 ^ο ()*												
6. Μέλος 4 ^ο ()*												
7. Μέλος 5 ^ο ()*												
8. Μέλος 6 ^ο ()*												
9. Μέλος 7 ^ο ()*												
11. Σύνολο Μελών Νοικοκυριού												
12. Ξένοι μόνιμοι εργάτες												
13. Ξένοι εποχικοί εργάτες												
ΣΥΝΟΛΟ												

[1] 1: χειροτεχνία, 2: τρόφιμα, 3: γλυκίσματα, 4: Τυροκόμηση, 5:άλλο
 [3] 1: οικοδόμος, 2: ηλεκτρολόγος, 3:υδραυλικός, 4: Ιδιόκτητο συνεργείο, παντοπωλείο, ...

[2] 1: εστιατόριο, 2: ταβέρνα, 3: καφενείο, 4: μπάρ, 5: άλλο
 [4] 1:ιδιωτικός υπάλληλος, 2:δημόσιος υπάλληλος, 3:άλλο

Πίνακας 4: Καθαρό Οικογενειακό Εισόδημα (€) από:

	Αγροτουρισμό (ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού)	Αγροβιοτεχνία	Ιδιόκτητα Εστιατόρια	Γεωργική Απασχόληση εκτός εκμ/σης (*)	Εξωγεωργική Αυτοαπασχόληση (*)	Εξωγεωργική Μισθωτή Απασχόληση (*)	Συντάξεις	Κοινωνικές παροχές, επιδόματα, ...
Αριθμός Ενοικιαζόμενων Δωματίων								
Αριθμός Διανυκτερεύσεων								
Χρέωση ανά διανυκτέρευση								
Ακαθάριστα Έσοδα								
- Αμοιβή ξένων εργατών (αμοιβή+ασφαλιστικές εισφορές)								
- Λειτουργικά έξοδα (ηλεκτρικό, νερό, κ.λπ.)								
Καθαρό Οικογενειακό Εισόδημα								

(*) Σημειώνουμε και σε ποιο μέλος της οικογένειας αντιστοιχεί το εισόδημα, π.χ.: Γιός, Κόρη, κ.λπ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ (Αναφέρεται μόνο στα ιδιόκτητα περιουσιακά στοιχεία)**ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1: ΖΩΑ**

Κατηγορίες Ζώων	Κεφαλές Ζώων	Έτος Απόκτησης (*)	Ζωικές Μονάδες	Αξία (€/κεφαλή ζώου)
1. Ζώα Αναπαραγωγής				
2. Ζώα Πάχυνσης				
3. Ζώα Αντικατάστασης				
4. Ζώα Εργασίας				
5. Άλλες Κατηγορίες				
ΣΥΝΟΛΟ (1+ ... +5)				

(*) Μόνο για τα ζώα που αγόρασε

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2: ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΠΑΓΙΟΥ (ΙΔΙΟΚΤΗΤΟΥ) ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Κατηγορία Παγίου Κεφαλαίου	Όγκος, Επιφάνεια, Τρ. Μέτρα, Ιπποδύναμη, Στρέμματα	Έτος Αγοράς ή Κατασκευ ής	Σημερινό Κόστος αγοράς ή κατασκευή ς (€)	Χρήση από Κλάδους Παραγωγής της εκμ/σης (%)			
				Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος
	(1)	(2)	(3)				
ΚΤΙΣΜΑΤΑ							
1							
2							
3							
4							
5							
6							
ΕΓΤΕΙΕΣ ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ							
1							
2							
3							
4							
5							
6							
ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ-ΕΡΓΑΛΕΙΑ-ΣΚΕΥΗ							
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
ΠΟΛΥΕΤΕΙΣ ΦΥΤΕΙΕΣ							
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8 Μηδική							
9 Τεχνητοί Λειμώνες (Μηδική)							

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ (Ποσά σε €)

1	Συντήρηση Κτισμάτων	(*)
2	Συντήρηση Εγγείων Βελτιώσεων	(*)
3	Συντήρηση Μηχανικού Εξοπλισμού	(*)

4	Καύσιμα	(*)
5	Ηλεκτρικό Ρεύμα	(*)
6	Λιπαντικά	(*)
ΣΥΝΟΛΟ		

(*) Εάν υπάρχουν πραγματικές τιμές συμπληρώνονται (πχ.: 0 ή άλλος αριθμός σε €), εάν δεν γνωρίζουμε τα στοιχεία, βάζουμε:

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1: ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

	HP	Ώρες Ετήσιας Λειτουργίας ανά Κλάδο Παραγωγής						
		Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Σε ξένες εκμ/σεις	Σύνολο
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΚΙΝΗΤΗΡΕΣ								
Ελκυστήρας (μάρκα, τύπος)								
Αγροτικό Αυτοκίνητο [μόνο η γεωργική του χρήση]								
BENZINOKΙΝΗΤΗΡΕΣ								
ΗΛΕΚΤΡΟΚΙΝΗΤΗΡΕΣ								

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.1: ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΚΕΡΛΟΣ ΚΛΑΔΩΝ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	ΒΙΚΟΣ ΕΠΙΣΠΟ ΡΟΣ (*)	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ
Στρέμματα						
I. ΕΣΟΔΑ: Σύνολο Α+Β+Γ+Δ1+Δ2 (€)						
A. ΑΞΙΑ ΠΡΩΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ (01*02)						
01 Συνολική Παραγωγή (= 03+04+05): κιλά						
02 Τιμή: €/κίλό						
03 Πωληθείσα Ποσότητα: κιλά						
04 Αυτοκατανάλωση (Οικογένεια): κιλά						
05 Ιδιοκατανάλωση (Ζώα): κιλά						
B. ΑΞΙΑ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ (06*07)						
06 Συνολική Παραγωγή (=08+09+10) κιλά						
07 Τιμή: €/κίλό						
08 Πωληθείσα Ποσότητα: κιλά						
09 Αυτοκατανάλωση (Οικογένεια): κιλά						
10 Ιδιοκατανάλωση (Ζώα): κιλά						
Γ. ΑΞΙΑ ΥΠΟΠΡΟΪΟΝΤΩΝ (€)						
Δ1. ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ (€)						
Δ2. ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΙΣ & ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΦΠΑ (€)						
II. ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ: Σύνολο Ε+ΣΤ+Ζ						
Ε. ΔΑΠΑΝΗ ΞΕΝΗΣ ΕΠΟΧΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: (α+β+γ)						
α. Ανθρώπων						
β. Μηχανημάτων						
γ. Ζώων						
ΣΤ. ΔΑΠΑΝΕΣ ΥΛΙΚΩΝ: (α+ ... +στ)						
α. Σπόροι						
β. Λιπάσματα						
ι (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιι (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιιι (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιiv (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιv (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
γ. Κοπριά): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
δ. Φυτοφάρμακα-Ζιζανιοκτόνα						
ι (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιι (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιιι (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιiv (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ιv (): κιλά τιμή (€/κίλό).....						
ε. Δαπάνη Ελαιοτριβείου						
στ. Διάφορα						
Z. Τόκος Κυκλοφορ. Κεφαλ.: (E+ΣΤ)** ... %/2						
III. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΚΕΡΔΟΣ: (I-II)						

(*) Στο πλαίσιο της 'Πολλαπλής Σημμόρφωσης' για τα σιτηρά, για το ¼ της Ενιαίας Αποδεσμευμένης Ενίσχυσης (EAE)

(**) Με επιτόκιο του έτους

ΠΡΟΣΟΧΗ: Στις επιδοτήσεις, πωλήσεις των προϊόντων κ.λπ. συμπεριλαμβάνονται όλες οι κατηγορίες, ανεξάρτητα του χρόνου είσπραξής τους. Επίσης στην αξία των προϊόντων περιλαμβάνονται και αποθηκευμένα προϊόντα, σαν να είχαν πουληθεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.2: ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΚΛΑΔΩΝ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ
I. ΕΣΟΔΑ: Σύνολο A+B+Γ+Δ+E1+E2 (€)					
A. ΚΡΕΑΣ: Σύνολο (α+β+γ)-(δ+ε)					
α. Απογραφή στη λήξη, (Αξία, €)					
β. Πώληση (€)					
γ. Αυτοκατανάλωση (€)					
δ. Αγορές: Αξία (€)					
ε. Απογραφή στην αρχή: Αξία (€.)					
B. (ΠΡΟΪΟΝ)(α*β)					
α. Παραγωγή: κιλά					
β. Τιμή: €/κιλό					
Γ. (ΠΡΟΪΟΝ).[Τυρί;](α*β)					
α. Παραγωγή: κιλά					
β. Τιμή: €/κιλό					
Δ. ΥΠΟΠΡΟΪΟΝΤΑ (€)					
E1. ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ (€)					
E2. ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΕΙΣ και ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΦΠΑ (€)					
II. ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ: Σύνολο ΣΤ+Ζ+Η+Θ					
ΣΤ. ΔΑΠΑΝΗ ΞΕΝΗΣ ΕΠΟΧΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: (α+β+γ)					
α. Ανθρώπων					
β. Μηχανημάτων					
γ. Ζώων					
Ζ. ΔΙΑΤΡΟΦΗ: (α+β+γ+δ+ε+στ)					
α. Καρποί					
ι (): κιλά τιμή (€/κιλό).....					
υ (): κιλά τιμή (€/κιλό).....					
υι (): κιλά τιμή (€/κιλό).....					
β. Προϊόν εργ. ζωοτροφών					
ι (): κιλά τιμή (€/κιλό).....					
υ (): κιλά τιμή (€/κιλό).....					
υι (): κιλά τιμή (€/κιλό).....					
γ. Σανοί					
δ. Άχυρα					
ε. Χλωρές τροφές					
στ. Άλατα - Βιταμίνες, κ.λπ					
Η. ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ					
α. Τέλη Βοσκής					
β. Διάφορα					
Θ. Τόκος Κυκλοφορ. Κεφαλ.: (ΣΤ+Ζ+Η)* ... % /2					
III. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΚΕΡΔΟΣ: (I-II) (δρχ.)					

(*) Με επιτόκιο του έτους

ΠΡΟΣΟΧΗ: Όπως στον προηγούμενο πίνακα

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.3: ΔΑΠΑΝΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΡΩΝ ΕΛΓΑ (€)

	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ
Ευρώ						

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.4: ΠΟΣΟΤΗΤΑ ΝΕΡΟΥ ΑΡΔΕΥΣΗΣ

	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	Κλάδος	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ
Κυβικά Μέτρα Νερού						

**Πίνακας 9
ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ**

A	Ενιαία Αποδεσμευμένη Ενίσχυση [ΕΑΕ] (€) [(1*2)+(3*4)]	
1	Αριθμός δικαιωμάτων	
2	Αξία κάθε δικαιώματος (€)	
3	Αριθμός ειδικών δικαιωμάτων	
4	Αξία κάθε ειδικού δικαιώματος (€)	
B	Δεσμευμένες Ενισχύσεις (€) [(1*2)+(3*4)]	
1	Βαμβάκι: στρ.	
2	Βαμβάκι: €/στρ.	
3	X2: στρ.	
4	X2: €/στρ.	
	
Γ	Επιδότηση για βιολογική γεωργία (€)	
Δ	Επιδότηση για βιολογική κτηνοτροφία (€)	
Ε	Επιδότηση για Ολοκληρωμένη Καταπολέμηση (€)	
ΣΤ	Επιδότηση για Αγροτοπεριβαλλοντικά Μέτρα (€)	
Z	Λοιπές (προσδιορίστε) (€)	
H	Εξισωτική Αποζημίωση (€)	

ΣΥΝΟΛΟ [B+ ... +Z] (€)	
------------------------	--

Αυτό το Σύνολο [B+... +Z] είναι οι 'Επιδότησεις', επιμεριζόμενες κατά κλάδο, στη γραμμή Δ1 του Πίνακα 8.1 και στη γραμμή Ε1 του Πίνακα 8.2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10α: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΛΥΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

	Έναρξη Δραστηριότητας (έτος/μήνας)	Ποσόν (€)
1. ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ (στρ.) – ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ (Ζώα)		
2. ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ (ΠΟΠ, ΠΓΕ, ΙΔΙΟΤΥΠΙΑΣ, ...) (στρ.)		
3. ΝΕΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ		
Ταβέρνα		
Εστιατόριο		
4. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΜ/ΣΗΣ		
Ποδηλατοδρομίες		
Ιππασία		
Επιδεικτικό Αγρόκτημα		
5. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ & ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ		
Αγροτοπεριβαλλοντικά		
Προστατευόμενα Είδη		
6. ΕΝΤΑΞΗ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ		
ΣΥΝΟΛΟ		

ΠΙΝΑΚΑΣ 10β: ΕΝΤΑΞΗ ΣΕ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

	Ένταξη (έτος/μήνας)	Συνολικό Κόστος Επένδυσης (€)	Ίδια Συμμετοχή (€)	Επιδότηση / Επιχορήγηση (€)	Δάνειο (€)
Σχέδιο Βελτίωσης					
<i>Επένδυση 1:</i>					
<i>Επένδυση 2:</i>					
<i>Επένδυση 3:</i>					
<i>Επένδυση 4:</i>					
<i>Επένδυση 5:</i>					
<i>Επένδυση 6:</i>					
<i>Επένδυση 7:</i>					
<i>Επένδυση 8:</i>					
Νέοι Γεωργοί					
Άλλο (προσδιορίστε)					

ΠΙΝΑΚΑΣ 12: ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

Είδος Δανείου	Αρχικό Ποσό (€)	Ποσό που οφείλει ακόμα (€)	Λόγος Σύναψης Δανείου	Χρόνος Σύναψης Δανείου	Διάρκεια (έτη)	Τόκος

Καταβαλλόμενοι Τόκοι Βραχυπρόθεσμων Δανείων	
---	--

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ (ποσότητες σε κιλά)

Προϊόν	Σε Έμπορο		Μέσω Συνεταιρισμού		Μέσω Ομάδας Παραγωγών		Μέσω Συμβολαίου σε Εταιρεία (π.χ. σε βιομηχανία, σε Σούπερ Μάρκετ ...)		Τα πουλάω μόνος μου (π.χ. σε λαϊκή αγορά, σε δίκτυο δικών μου πελατών, ...)		Μέσω συγγενικών Δικτύων		Μεταπωλώ μέρος της παραγωγής μου και το διαθέτω (Αγροβιοτεχνία)		Διαθέτω μέρος της παραγωγής μου στο Αγροτουριστικό μέρος της εκμ/σής μου		Συνολική Ποσότητα
	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	ποσότητα	τιμή (€/κιλό)	

Εναλλακτικά δίκτυα τροφίμων;

ΠΙΝΑΚΑΣ 12: Διαδοχή και μελλοντικά σχέδια

12. Υπάρχει διάδοχος στην εκμετάλλευση; (Ναι / Όχι).

OXI	
NAI	Ποιος είναι; (*)

(*) (π.χ. Γιός, με σημερινή ηλικία 32 χρόνων)

13. Ποια σχέδια έχεις για την εκμετάλλευσή σου τα επόμενα πέντε χρόνια; Σημειώστε τους πέντε σημαντικότερους στόχους, κατάταξη από το 1 μέχρι το 5, όπου 1 είναι ο πιο σημαντικός στόχος

13.1	☐	Θα προσπαθήσω να την αναπτύξω και θα κάνω πρόσθετες επενδύσεις
13.2	☐	Θα μείνει ως έχει η εκμετάλλευση
13.3	☐	Θα την εγκαταλείψω (δεν θα καλλιεργώ συστηματικά)
13.4	☐	Θα την ενοικιάσω ή θα την πουλήσω
13.5	☐	Θα συνεχίσουν να την έχουν τα παιδιά μου
13.6	☐	Δεν ξέρω τι θα γίνει
13.7	☐	Δεν αποφασίζω εγώ μόνος/ η μου
13.8	☐	Άλλο (Τι;)

14. Οι Στόχοι

Πόσο σημαντικοί είναι οι παρακάτω στόχοι για σένα;						
<i>Βαθμολόγησε από 1 (καθόλου σημαντικός) έως 5 (πολύ σημαντικός)</i>						
Στόχοι		Καθόλου σημαντικό			Πολύ σημαντικό	
		1	2	3	4	5
1	Να αυξάνω συνεχώς το μέγεθος της εκμετάλλευσής μου (στρέμματα που καλλιεργώ ή αριθμό ζώων)					
2	Να βελτιώνω συνεχώς την εκμετάλλευσή μου (νέα μηχανήματα, εγκαταστάσεις, μεθόδους παραγωγής)					
3	Να μεγιστοποιώ το κέρδος από την εκμετάλλευσή μου					
4	Να συνεχίσω να είμαι γεωργός/κτηνοτρόφος					
Στόχοι		Καθόλου σημαντικό			Πολύ σημαντικό	
		1	2	3	4	5
5	Να αποφεύγω χρονιές με υψηλές απώλειες και χαμηλά κέρδη (μείωση κινδύνου)					
6	Να μειώνω το χρέος μου – Να μπορώ να πληρώνω τα δάνειά μου – Να μη δανείζομαι					
7	Να έχω ένα ικανοποιητικό εισόδημα από τη γεωργική εκμετάλλευσή μου					
8	Να ασχολούμαι με κλάδους που μπορώ να διαχειριστώ πιο εύκολα					
9	Να εξασφαλίζω καλές συνθήκες διαβίωσης για τα ζώα της εκμετάλλευσής μου					
10	Να επενδύω σε πολλούς παραγωγικούς κλάδους ή και εκτός της εκμετάλλευσής μου					
11	Να χρησιμοποιώ δικές μου εισροές/ζωοτροφές					
12	Να μεγιστοποιώ την οικογενειακή εργασία					
13	Να εξαρτώμαι λιγότερο από το εξωτερικό περιβάλλον (π.χ. επιδοτήσεις) για την επιβίωση της εκμετάλλευσής μου					
14	Να διατηρώ την εκμετάλλευσή μου ακόμη και με εξωγεωργικό εισόδημα					
15	Να ελαχιστοποιώ την εποχιακή εργασία					
16	Να ελαχιστοποιώ την ξένη εργασία					
17	Να παράγω ποιοτικά προϊόντα					
18	Να εργάζομαι με την οικογένειά μου					
19	Να εξασφαλίζω ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης για όλη την οικογένειά μου κυρίως απ' το γεωργικό εισόδημα					
20	Να εξασφαλίζω ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης για όλη την οικογένειά μου κυρίως απ' το εξωγεωργικό εισόδημα					
21	Να μεγιστοποιώ το συνολικό οικογενειακό εισόδημα					
22	Να αυξάνω τα περιουσιακά στοιχεία της οικογένειάς μου					
23	Να διατηρώ και να βελτιώνω την ποιότητα ζωής της οικογένειάς μου					
24	Να αυξάνω την κατανάλωση του νοικοκυριού μου					
25	Να κάνω τη δουλειά που μου αρέσει					
26	Να συνεχίσω την οικογενειακή γεωργική εκμετάλλευση					

27	Να αποταμιεύω για το μέλλον (σπουδές παιδιών, σύνταξη)					
28	Να ζω στην εξοχή - ύπαιθρο					
29	Να περνά δημιουργικά το χρόνο μου					
30	Να είμαι ανεξάρτητος (το αφεντικό)					
31	Να κατέχω υψηλή κοινωνική θέση – Καλό κοινωνικό προφίλ					
32	Να έχω αρκετό ελεύθερο χρόνο – χρόνο μακριά από την εκμετάλλευση					
33	Να ξέρω ότι καταφέρνω να ξεπερνά τις δυσκολίες					
34	Να μειώνω το φόρτο εργασίας και τη σωματική προσπάθεια ή τις ώρες εργασίας					
35	Να έχω πλήρη εργασία και καθόλη τη διάρκεια του έτους					
36	Να είμαι καινοτόμος – πρωτοπόρος					
37	Να συμμετέχω σε Ομάδα Παραγωγών					
38	Να συμμετέχω σε Συνεταιρισμό					